

24/1/2013

30 Kč www.itvar.cz

ZAOSTŘENO NA - RUSKO

**kradmé nahlédnutí za oponu
současné ruské slovesnosti** str. 4

ROZHOVOR

natalia gorbaněvskaja str. 6

STUDIE **miška šolochov = literární podvod
století** str. 8

POEZIE **josef straka a josef hrdlička** str. 9-10

LITERÁRNÍ ŽIVOT **nakladatelství kher vydává knihu
romských pohádek** str. 13

HISTORIE REVOLUCÍ **maďarská revoluce 1956** str. 16

LITERÁRNÍ TOPOGRAFIE **indiana jones a ztracená
geografie edenu** str. 17

ESEJ **petr král: náměty I** str. 18

Z RECENZÍ **solženicyn** str. 20 **russel** str. 20 **nosek** str. 21

*Věžinikov se zaposlouchal, jako by cosi
teklo,
tichý šum smrtí tisíců jako by k nebi
ulít.
Příroda, která se proměnila v Peklo,
dělala si svou práci bez skrupulí:
Brouk trávu žral, pak klovl brouka
pták,
tchoř mozek s chutí chlemtal z ptačí
hlavy,
a hrůzou vytřeštěné tváře
bytostí nočních zíraly na to z trávy.*

Z poemy Nikolaje Zabolockého
Věžinikov

Milí čtenáři *Tvaru*,

jak praví básník Ťučev: „*Rus nepostihneš rozumem / běžná míra je necitlivá.*“ Tato nedozírná země je sama sobě záhadou, hádankou, protimluvem. Podle filozofa Berďajeva lze sotva Rusko uchopit nějakými koncepty či doktrínami. Fascinující protikladnost a neuchopitelnost se pak odráží v úchvatné ruské literatuře, mocné v poezii i próze. Naši zemičku pojí s Rusí složitý dějinný vztah, rovněž plný rozporů. Rusové vystupují v našich dějinách jako osvoboditelé i utlačovatelé. Protože druhá charakteristika je novějšího data, rozmohla se u nás v polistopadových časech tupá a nízká rusofobie, podporovaná i problematičtějšími aspekty současného Putina režimu.

Plošný a plochý odsudek Ruska se přelil i do oblasti kultury. Ruská literatura a kultura nás většinou přestala zajímat. K naší škodě. Díky úvodnímu textu překladatele a znalce ruské literatury Ondřeje Mrázka *Jurodivá říše slova* můžeme nahlédnout, jak se toto ignoranství nevyplácí. Barvitým až bájným způsobem jsme tu uváděni do fantastického světa současné ruské prózy.

Pokračovatelka Anny Achmatovové, básnička Natalia Gorbaněvskaja představuje zase jinou tvář Ruska. Nesmlouvavě charakterní a vážnou. Tuto statečnou ženu představujeme prostřednictvím jejích veršů, medailonu a rozhovoru, který sestavil Tomáš Glanc.

Konečně třetí ruský příspěvek se pokouší rozplést záhadu kolem autorství románové epeje *Tichý Don*, za kterou obdržel Nobelovu cenu Michail Solochov. Autorem vpravdě detektivního šetření je Vladimír Novotný.

Ruské číslo v kontextu nového *Tvaru* nebude výjimkou. Jak bylo patrné již z prvního letošního čísla, otevřeli jsme se proudům a inspiracím ze světa razantněji než dosud. Pravidelně chceme přinášet překlady ukázek ze světové poezie, prózy i esejistiky. Připravili jsme novou rubriku *Za humny*, v níž bude mapováno aktuální literární a kulturní dění v španělsky, polsky, francouzsky, německy, ruský, slovensky a anglicky mluvícím světě. Dále bude v průběhu roku publikována téměř celá kniha *Zkáza Titaniku* německého básníka Hanse Magnuse Enzensbergera v překladu Pavla Novotného.

Tento obrat ke světu není samoučelný. Nelze předstírat, že žijeme ve vzduchoprázdně. Byť je jedním z paradoxů našeho globalizovaného a medializovaného světa, že spolu národní literatury komunikují mnohem méně než dříve, je třeba se tomuto trendu bránit a naopak znovu zpřístupnit duchovní a intelektuální směnu. Na českou kulturu má navíc uzavřenost vždy škrtící, ba smrtící účinky. Uzavřenost jí znemožňuje od sebe poodstoupit a prohlédnout si vlastní zkušenost v širším kontextu. Pořád mě straší napomenutí Noama Chomského, že naše představa o výlučnosti našeho dějinného utrpení je silně, silně sebestředná.

Adam Borzič

29. ledna 20.00 Publicistika a hry Jana Balabána

Večer konaný u příležitosti nedožitých 52. narozenin Jana Balabána a představení 3. části jeho Díla. Petr Hruška a Daniela Iwashita. Na kytaru zahraje Lukáš Sommer. Spolupořádá nakladatelství Host.

Sbor Českobratrské církve evangelické, Klimentská 18, Praha 1.

30. ledna 19.00 Občan a občanská společnost? Nebo vláda elit?

O těchto tématech budou diskutovat politologové Ondřej Císař a Ondřej Slačálek.

Vstupné 50 Kč. Malý sál Ústřední knihovny, Mariánské náměstí 1, Praha 1.

6. února 18.30 Uvedení Poutníka lásky Frédérica Tristana aneb Inkoustový žebřík.

Vypráví a stavit Matouš Jaluška, hraje Michal Špina.

Vstupné dobrovolné. Knihkupectví a čítárna U Stepního vlka, Polská 58, Praha 2.

6. února 18.00 Večer básníka a šéfredaktora časopisu Tvar Adama Borziče a jeho hostů

Hosty Adama Borziče budou básničky Božena Správcová, Wanda Heinrichová a Magdaléna Šipková. Na konci večera Adam Borzič nastíní další směřování časopisu.

Vstup zdarma. Dům čtení, Ruská 192, Praha 10.

7. února 18.00 Petr Borkovec: Čížba

Autorské čtení s projekcí obrazů Olgy Karlíkové

Vstup 20 a 40 Kč. Topičův klub, Národní třída 9, Praha 1.

11. února 16.30–18.00 Pjér La Séz: Archetypy transformace

Přednáška z oblasti hlubinné psychologie.

Knihkupectví a čítárna U Stepního vlka, Polská 58, Praha 2.

11. února 18.30 Philippe Jaccottet – literární kavárna

Překladatelka knih poezie Sešit zeleně a Po mnoha letech Lucie Koryntová představí básníka ve francouzštině i češtině a za jazzového doprovodu.

Vstup zdarma. Café 35, Francouzský institut v Praze, Štěpánská 35, Praha 1

13. února 18.00 Večer sci-fi a fantasy v Domě čtení

Na dalším žánrovém večeru a zároveň čtenářském klubu se podíváme do světa sci-fi a fantasy literatury a představíme kromě jiného edici JFK.

Vstup zdarma. Dům čtení, Ruská 192, Praha 10.

**Tvar můžete objednat e-mailem, telefonicky nebo poštou
redakce@itvar.cz**

**Tvar, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, tel.: 234 612 398, 234 612 399
Cena pro předplatitele 25 Kč**

Petru Prouzovi nelze upřít chuť psát: vymýšlet příhody a epizody, zkoušet si narativní techniky. Svou poslední prózu tak pojal jako mozaikovitý propletenec osudů a žánrových schémat, přičemž jednotlivé příběhy navěsil na postavy tří „mužů noci“.

Prvním z nich je Martin Litera: zhruba pětáctyřicetiletý překladatel, který se stane bezděčným svědkem vraždy, a ruskojazyčná mafie se jej proto rozhodne odstranit. Náhoda ovšem chce, aby se Martin v okamžik výstřelu shýbl a střela nájemného vraha jej jen lehce škrábla na hlavě. V obavě o život se však musí skrývat – vzhledem k prezentovanému propojení mafie a policie mimochodem nikterak nepatřit. Čtenář, který by se domníval, že čte thriller, ovšem zanedlouho zjistí, že autorem cílem není vyvolávat pocity napětí, nebezpečí a strachu, takže motivy ohrožení se z románu rychle vytrácejí a zhruba sto stránek před koncem je Martinův problém vyřešen, či spíše zapomenut. Vzhledem k prezentovaným zájmům všehoschopné mafie mimochodem až příliš jednoduše.

Tím, kdo Martina – díky kontaktům na policii, ale i díky statečnosti a rozvážnosti – zbaví hrozby, je o dvacet let starší strýc Lukáš. Bývalý historik a hotelový portýr, dnes bohatý důchodce, je v Prouzově románu osou druhé dějové roviny: poněkud ujetá love story vyprávějící o tom, jak se Lukáš a jeho milenka na stará kolena pracovávají od požitkářského praktikování BDSM sexu k vášnivé lásce v posteli, a posléze dokonce až k „obyčejnému“, ovšem neobyčejně silnému lidskému citu.

Třetí dějová rovina do Prouzova románu vnáší prvky balady; utváří ji příběh muže přezdívaného Čoko. Tohoto mezinárodní

žádaného nájemného vraha zpackaná střelba na Martina přivede k rozhodnutí, že už je načase odejít do penze – tedy hned poté, co ještě zabije toho gaunera, který kdysi svedl a opustil jeho matku. Tváří v tvář tělesné trosce, ve kterou se jeho zploditel proměnil, si ale uvědomí, že daleko větším trestem bude nechat jej žít. Čoko se tak může vydat za svým dávným snem: vybrat svá tučná konta, sehnat příslušná víza a ztratit se kdesi na Kamčatce, kde lze žít uprostřed panenské přírody a lovit ryby. Nemilosrdný osud a pravidla žánru jej ale na poslední chvíli přeče jenom dostihnou, v nejméně očekávaném okamžik je zabít jiným nájemným vrahem.

Ještě melodramatičtější jsou konce Martina a Lukášova příběhu. V prvním případě se autor inspiroval nejspíše meziválečnými komediemi, neboť ve stárnoucím překladateli zbařeném nebezpečím ze strany mafie vyvolal city ke krásné a mladé dívce (a jejímu synovi), z níž se kupodivu vyklubuje jeho dcera (a vnuk). Ještě štěstí, že jejich matka a babička je také pěkná a sympatická holka. Naproti tomu příběh Lukášovy BDSM lásky do závěru románu vnáší tóny spíše tragicky romantické, zaznívajících navíc v kulisách Tisíce a jedné noci: Lukáš se uprostřed výletu do Istanbulu nečekaně dozvídá, že jeho milovaná umírá, a rozhodne se svůj život ukončit spolu s ní.

Každý z popsaných příběhů byl zkonstruován jako nadčasová historika, která by mohla tvořit samostatný text. Prouza je však propletl do klubka, které aspiruje na společenskou prózu či snad rodinnou ságu rekapitulující historické proměny této země od poslední války. Své hrdiny proto vybavil širokými příbuzenskými vztahy a jejich životy se pokusil ukotvit v

dějinných událostech. Prostřednictvím rodiny Literových do textu vtáhl úděl volynských Čechů i sudetských Němců, druhou světovou válku, dukelskou bitvu, poválečný odsun, nástup komunismu, represe let padesátých, naděje let šedesátých, normalizace i zklamání po listopadu 1989. Prouzův přístup k české historii ovšem není poznávací, analytický, vyhodnocující, konfrontační ani sebevymežovací – je nijaký. Největší slabostí jeho přístupu k dějinám totiž je, že události a jejich průběhy do života postav pouze registruje, aniž by se je snažil reflektovat. Pokušení hledat a pojmenovávat logiku dějin se vyhýbá orientací na jednotlivé akce, děje a činy. Minulost mu není problémem k přemýšlení, používá ji jen jako emotivní pozadí pro lidské skutky. Hodnotově se přitom opírá o lidovou pseudomoudrost: „Vždycky bylo hnusné a teď je snad nejhůř, neboť nám vládnu ti nejhůřší a všechno je zkorumpované – šikovný člověk si toho ovšem nevšimá a za každých okolností žije po svém.“

Je zajímavé, nakolik se jeho výklad české minulosti standardizuje také tam, kde bychom ho očekávali osobnější a třeba i provokativnější. Jestliže Petr Prouza patřil ke skupině spisovatelů, která se v sedmdesátých letech rozhodla za cenu mnohých kompromisů přistoupit na pravidla normalizačního provozu a v desetiletí následujícím začala aktivně přebírat svazové funkce a pravomoci, proč se ve svém románu tolik pohoršuje nad lidmi, kteří za normalizace dělali kariéru? Neměl by je naopak srdnatě hájit? Těžko přitom říci, zda jde o zpětnou proměnu názoru, nebo spíše o snahu být konformní s představou minulosti, která je vlastní dnešním potenciálním čtenářům.

Nicméně v jeho textu jsou zaznamenány i hranice sebeovládání. Když Prouza charakterizuje rok 1968, činí tak se zjevnými sympatiemi, současně mu ale bokem unikne hodnotící adjektivum, které by mohl použít kterýkoliv normalizátor: „*Hvězdné hodiny zažívali přední čeští spisovatelé a nejhůřší mezi nimi byli ti, co desetiletí zpátky vzletně opěvovali komunismus.*“ Tuším, že do slova „nejhorší“ se podvědomě promítla autorova animozita ke generaci spisovatelů, které měli jeho souputníci za normalizace vytěsnit ze čtenářské paměti a jimiž byli po roce 1989 z této paměti sami vytlačeni.

Běžný čtenář si tohoto drobného odsudku ani nevšimne, neboť Prouzovo vyprávění se pohybuje mimo rovinu filosofické reflexe světa. Takřka nulová je ale také jeho psychologická vrstva. Postavám chybí nejen individualita, ale také věk. Procházejí sice dějinami, ale samy jako by fyzicky a psychicky nestárly. Třebaže Lukáš Literovi táhne na sedmdesát a mladšímu Martinovi na padesát, pro čtenáře to jsou postavy věkově a myšlením téměř zaměnitelné, jednajících navíc, jako by šlo o třicátníka a dospívajícího pubertáka. Neměl by autor vzít do úvahy stárnutí a ubývání fyzických sil alespoň v okamžiku, kdy popustí uzdu své fantazii a začne si vymýšlet sadomasochistické hrátky důchodce Lukáše s jeho stejně starou přítelkyní? Nic proti sexu, jen tuším, že lidi s šesti křížky patrně už ani to sado-maso tolik nerajcuje jako bujaré třicátníky.

Prouzův román nezklame – ovšem jen toho, kdo se rád oddává profesionálně psaným historikám a příliš nad nimi neuvažuje.

Pavel Janoušek

PAMĚŤ, SOUBOJ A LITERATURA

1 Nová kniha Pavla Janouška zaměřuje svůj pohled na netriviální téma: subjekt znalce v myšlení o literatuře. U Janouška se tomu ale nelze divit, v literární teorii, kritice a historii se pohybuje s přehledem. Tento začátek recenze však nechce být bezbřehou adorací, nabízí totiž zároveň nesmělé představení kontextu knihy. Nejprve je třeba uvést dva základní pojmy, s nimiž Janoušek pracuje. Prvním je *myšlení o literatuře*: „Pod střechou pojmu *myšlení o literatuře* zařazují všechny aktivity, jimiž se znalci k literatuře a o literatuře přímo vyjadřují, jakož i ty, které literaturu užívají jen jako argument v diskusi o něčem jiném [...] ve středu *myšlení o literatuře* je přirozeně literární věda.“ (str. 23) Druhým je pojem *znalec*: „Množina literárních znalců, respektive společenství znalců, je tak utvářena nejen literárními vědci, tedy historiky a teoretiky, ale také dalšími interprety, hodnotiteli a šířiteli literárních děl, zejména literárními kritiky a učiteli.“ (str. 23) Ti tvoří jakousi interpretační komunitu (str. 24).

Máme rozkrytou základní situaci, prostor, v němž se budeme dále pohybovat. Z těchto pojmů se totiž rozvíjí rozsáhlá síť, kterou se Janoušek pokouší analyzovat. Pokud by se jednalo o strukturální analýzu, jednotlivé body budou teoretickou abstrakcí, jež jen velice těžko postihne živý pohyb a „tekutost“ diskursu. Janoušek se tomu riziku snaží vyhnout několika způsoby. Za prvé pojímá vymezený prostor jako prostor střetu. Agón neboli zápas je typickým znakem veřejné sféry antické polis, ve které se jednotliví občané střetávají jako sobě rovní. K souboji v polis dochází skrze slovo, skrze rétoriku. Jde o fundamentální situaci. Ten, kdo dokáže (díky své fascinující řeči plně různých stylistických obrátů) přesvědčit druhé o svém záměru, se stává vítězem a je

ostatními uznáván. Argumenty nemusí být pečlivě vybudované, pozornost se přesouvá na účinek řeči. Řeč, která dokáže zaujmout, ba dokonce inhibovat druhé, je řeč zajišťující vítězství ve střetu. V tomto ohledu se mi zdá Janouškovo použití *agónu* coby definice (lépe řečeno metafory) zkoumané oblasti jako velice přesné.

Slovní zápas nás vede k dalšímu vymezení, které Janoušek načrtává. Pokud se již nejedná o souboj „na život a na smrt“, ale o souboj navýšost rétorický, dostáváme se k pojmu hry. Hraje se podle určitých, účastníky diskursu akceptovaných, pravidel. Znalec může zvítězit, či skončit jako poražený. A právě proto píše Janoušek, že *myšlení o literatuře* je jako hra (str. 28). Podle Janouška, a zde se opírá o Johana Huizingu, je hra „organickou součástí existence a jako taková leží mimo disjunkci moudrost–bláznovství, takže může být velice dobře vážná“ (str. 31). S tímto rysem je spojeno několik dalších fenomenů. Hra přináší uspokojení, když se daří, když je z pohledu subjektu hrána úspěšně, a „pocit vítězství vytváří úspěšné dokončení textu, zveřejnění zajímavého objevu a dobře zformulované myšlenky“ (str. 33). Není ani divu, že Janoušek přichází s přirovnáním k tzv. RPG – role playing games. I zde má každý hráč určitou roli, kterou zastává v „příběhu“, má cíl, jehož musí dosáhnout, a je jen na něm, jakými cestami se vydá. Znalec je vlastně ve velice obdobné pozici. Soupeří s ostatními znalci a jednou z bytých sil hry, které se účastní, je touha po uznání (str. 34). V tomto ohledu je přímo zásadní výběr určité strategie. Publikovat hodně – či málo, ale zato kvalitněji? Hledat témata „nadčasová“, či se zařadit podle toho, co je aktuálně považováno za důležitý teoretický problém oboru? To jsou dilemata, lépe řečeno možnosti, které se znalci nabízejí jako nástroje. Znalec je také zároveň vždy již členem určité interpretační komu-

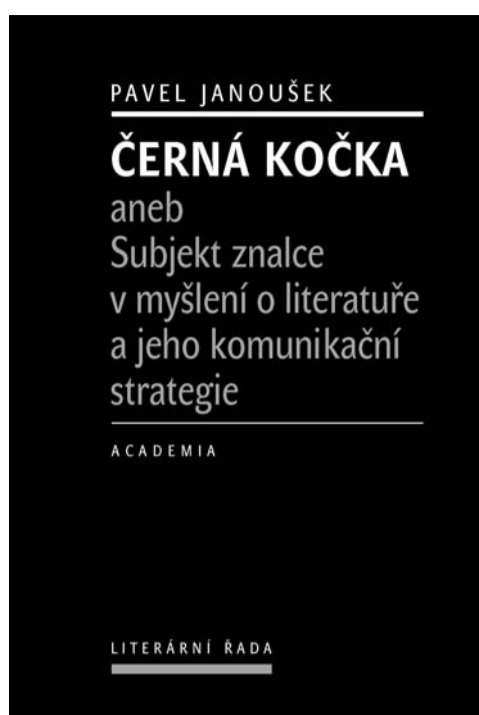
SUBJEKT ZNALCE JAKO FIGURKA V BETLÉMU

2 Text knihy Pavla Janouška *Černá kočka aneb Subjekt znalce v myšlení o literatuře a jeho komunikační strategie* se v mnohém podobá titulu: čtenář, neodstrašený názvem, je konfrontován s milými citáty z české i světové literatury, anekdotami z prostředí literárně-vědné komunity, zároveň ale též s úvahami poněkud odbornějšími a zábavnými spíše pro užší okruh zájemců. Nicméně pokud se knihou – začínající a končící dávkou citátů od Konfucia až po Eduarda Štorcha – úspěšně prohodí, bude jeho *myšlení o literatuře* a literární vědění obohaceno či alespoň stimulováno. Neboť zde hovoří někdo, kdo je na jedné straně „znalcem“, na druhé straně ale neváhá zpochybňovat a relativizovat výsledky a postupy svého vlastního oboru, takřka až na hranici sebedestrukce – ale ne docela, očekávat něco podobného by ani nebylo fér. Zároveň se bez okolků hlásí k poněkud nemodernímu chápání některých klíčových pojmů literární vědy: například autorství a autorské intence, literárního kánonu závazného pro danou kulturu nebo snahy o jednoznačné hodnocení a interpretaci. Důležitým pojmem celé knihy je „hra“, zvláště pak hra agonální, tedy hra, ve které jde o vítězství dle jistých pravidel; zároveň je ale chápána jako cosi, co je primárně vyjmuté z pravidel „běžného světa“ a má smysl pouze pro komunitu hráčů či informovaného publika. Tento herní charakter se vztahuje jak k literárnímu dílu, tak k činnosti znalce, k jeho „přemýšlení o literatuře“, které také až sekundárně může ovlivňovat život a *myšlení světa* „mimo hru“. A tato „hravost“, spojená s milými citáty na obou koncích knihy, probudila ve mně chuť rovněž si trochu pohrát.

O Vánocích – ale také ještě v lednu – zajdou i nevěřící do kostela, protože zde lze

spatřit různé staré, hezké a veliké jesličky. Jesličky je možno si postavit rovněž doma. Už název jesličky či betlém může být zdrojem četných asociací. Slovo betlém je kromě jiného v češtině užíváno též jako synonymum pro zmatek, nepořádek. Ještě vděčnější může být německá složenina „Krippenspiel“, tedy cosi jako „jesličkohra“. Figurky „hraní“ postavy příběhu Ježíšova narození, zároveň jsou ale samy o sobě „hrou“, sadou prvků, které je možno kombinovat a „hrát si s nimi“, i zcela neagonálně. Nicméně hráč, napojený na jistou „síť předporozumění“, ví, že jeho volnost je omezena, či lépe řečeno, že jistá omezení dobrovolně přijal. Ať už tedy postavíme některého z pastýřů či oveček pokaždé jinak, základní figury mají pevné místo. V centru je dítě v jesličkách, „živé slovo“, kvůli němuž se děje vše ostatní. V Janově evangeliu o narození Ježíše čteme: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.“ A předmětem literárních úvah je přece právě „slovo“. Nejbliže jesličkám jsou... volek a oslík. Jejich teplý dech je pro dětátka v dané chvíli důležitější než dary od mudrců, ba dokonce než Maria s Josefem. Kromě toho také byli v jeskyni dříve než ostatní – je to konečně jejich chlév. V mé hře tedy představují vše nevědomé či podvědomé, archetypální a mytické, co sytí každý příběh a bez čehož chladne a hyne. Ona hezká mulatka z londýnského metra, zaujatá čtoucí nějaký zamilovaný román, o které Janoušek píše jako o „obyčejném čtenáři“, patrně čtený příběh vnímá spíše na této vlně – a pokud by se oním vagónem procházel duch již dávno zesnulého G. K. Chestertona, byl by patrně spokojen; vždyť právě Chesterton ve své *Obraně krejcarových krváků* praví: „Literatura a fikce jsou dvě odlišné věci. Literatura je luxus; fikce je nutnost.“

Dále zde máme Marii a Josefa, nezasevěnými považované za „autorý“ dětátka. Oni sami nemají o svém „autorství“ mnoho

nity, jak jsem uvedl výše. Lze nyní konstatovat, že Janoušek tak opouští náhled na vývoj vědeckého poznání založeného na kumulování vědomostí. Stojí spíše na straně T. S. Kuhna, který přichází s koncepcí paradigm, s koncepcí diskontinuity, abrupce. Janoušek ve své knize zdůrazňuje právě roli společenství a interpretace jednotlivců, které zároveň ovlivňují pravidla a průběh hry. Janoušek dále tvrdí, že „*myšlení o literatuře* je mi tak dáno dvěma souřadnicemi: paměťí a kreativitou“ (str. 51). *Myšlení o literatuře* je podle něj mimo konstrukce nadosobních subjektů a mimo hodnotové relace MY-VY-ONI (str. 195). Toto tvrzení mu umožňuje lingvistická perspektiva. Vždyť samotný pohled na literární kánon jako na něco, co je nutné, pokud se vůbec chtějí znalci nějakým způsobem porozumět, tedy jako na podmínku možnosti (odborné) komuni-

iluzí, a i o ty postupně přicházejí. Ježíšova rodina, tedy v naší hře všechny možné vlivy národní, společenské, genetické, jsou něčím, co si Slovo po celý život píše „drží od těla“. V betlému stojí a žasnou pastýři, obyčejní lidé, které sem poslal anděl. A nakonec mudrci od Východu, respektive tři králové. Už toto tradiční kolísání mezi titulem král a mudrc je poučné. Může vést k úvahám o tom, do jaké míry mudrc či znalec může vykonávat nerušen své povolání bez záštity bohatství a moci, nejlépe vlastní. A nebo: jak dlouho vydrží být někdo znalcem, aniž by podlehl pokušení být také mocipánem. Ale můžeme to též shrnout francouzsky elegantní formulací spisovatele Ernesta Hella: „*Byli to mudrcové a byli to králové, neboť na Východě mudrci byli králi.*“ Mudrcové, díky svému znalectví, o Ježíšově narození věděli nejdříve. Dorazili však jako poslední. Může za to vzdálenost, kterou museli urazit a kterou je z hlediska znalectví možno též chápat obzvláště jako odstup neboli česky dištanc. (Existuje ostatně krásná ruská legenda o čtvrtém králi/znalcích, který se na cestě do Betléma ztratil tak důkladně, že dorazil až po mnoha letech, právě v den Ježíšova ukřižování – tedy, řečeno literární terminologií, ve chvíli, kdy „příběh je mrtev“). Všichni hledí upřeně na dítě v jesličkách a je otázka, co zažívají, do jaké míry je tato chvíle vskutku naplněním jejich očekávání. Jinak řečeno, zda je pro ně důležitý impuls, pro který se vydali na cestu, nebo to, co na konci cesty našli. Pastýře sem přivedl anděl, mudrce hvězda; mudrci sami nepřivedli nikoho. Poté, co se cizím králi poklonili a předali mu dary, mizejí ze scény, což je v evangelním příběhu chráněno před osudem většiny dalších znalců: osudem záporných postav. Dostí na tom, že svým vyptáváním, svým „dialogem s mocí“, vzbudili podezření krále Heroda a nepřímým tak zavinili vraždění betlémských nevináků.

kace mezi jednotlivými subjekty, jako na funkci a soustavu „*ustálených, konsenzuálně přijatých znaků, která je historickou záležitostí a vyvíjí se v čase, ve vzájemné interakci jednotlivých mluvčích a proměn literatury*“ (str. 194), nejlépe vystihuje Janouškův přístup.

Myšlení o literatuře je tak průsečíkem nadosobní paměti určitého kolektivu a tvorivosti jednotlivých znalců. Ti jsou účastníky řečových her, musí své názory a hypotézy formulovat ve spolupráci s ostatními a zároveň se vůči nim vymezovat. V souvislosti s jazykovými hraničami musím upozornit na to, jak Janoušek vícekrát dokazuje, že jejich pravidla nejsou fixní, nýbrž proměnlivá v čase. Už sám přístup, tedy důraz na paměť a individuální akt, poukazuje na inspiraci tzv. „novým historismem“, tj. směrem navazujícím na Foucaulta, jehož hlavními protagonisty jsou Hayden White a Stephen Greenblatt. Tímto se Janoušek zapisuje do současného *myšlení o literatuře*; u nás tento vliv reprezentují i díla Petra A. Bílka a Vladimíra Papouška (*Cosmogonia, Gravitate avantgard, Dějiny nové moderny*).

Téma, které si Janoušek vybral, je poněkud osidné. Kniha může budít dojem, že vlastně jen činí explicitním to, co je implicitní (všichni víme, že nějak jednáme, že jednáme kvůli nějakému cíli a podle toho si vybíráme jistou strategii). Janoušek zároveň chápe, že s takto vymezeným problémem výzkumu přichází otázka, odkud vlastně promlouvá; uvědomuje si, že je součástí určitého diskursu, z kterého nelze při psaní takto tematicky zaměřené knihy vstoupit, nelze jej popisovat zvenjšku, jen se snažit dosáhnout jeho hranice a ty zviditelnit jako jistý způsob užití řeči (str. 271). Janouškova *Černá kočka* tak má dvojznačné vyznění, které však není negativní: jednak je popisem dění v určitém prostoru, jednak do něj sama zasahuje.

Martin Charvát

Po zbytek života se Ježíš, kromě rodiny, musí mít na pozoru právě před znalci – vykladači *Písma*, kteří nakonec neváhají vstoupit ve velice nepěkný dialog s mocí, aby mu vnutili roli podle svých představ, nebo jej odklidili ze scény. Příliš mnoho králů se bálo krále, který hlásal, že „jeho království není z tohoto světa“. A dav, který ještě nedávno volal „hosanna“, nyní, jako publikum soudu nad Slovem zosnovaného znalci, volá „ukřižuj“.

Na závěr, vzhledem k tomu, že už byla řeč o soudu, bych se chtěl zmínit ještě o jedné „hře“, které se Janoušek věnuje jen letmo: a to právě o hře soudní. Soud, jak kdesi praví již citovaný Chesterton, je, alespoň ve své anglosaské podobě, svrchované demokratickou záležitostí; čím vážnějšího činu se týká, tím spíše je nakonec zásadní rozhodnutí v rukou ne-znalců – laické poroty. Její členové sledují bedlivě řečnické piruety právních znalců, a myslí si své. Vzhledem k tomu, že za svou činnost nejsou placeni, mají, na rozdíl od znalců, eminentní zájem na rychlém skončení celé věci, neusilují tedy o to, „dělat kariéru“. Během procesu se stávají takřka jakási „znalci znalců“, ti mohou, v rámci pravidel hry, filtrovat informace jako podstatné a nepodstatné, přípustné a nepřípustné, vyměří, rovněž dle pravidel, výši trestu – zásadní je přesto výrok poroty o vině či nevině. Porotcem je člověk jednou za život, na poznání zákonitostí znaleckých piruet má tedy pouze jeden proces. Poněkud poučený čtenář je však může pomoci více či méně odborných textů sledovat celý život. A jakožto takový je nakonec členem oné pomyslné poroty, která rozhoduje o bytí či nebytí uměleckého díla, už tím, že je (na rozdíl od recenzentů, kteří je dostávají zdarma) koupí, pro sebe, nebo jako dárek k Ježíšku. A za tohoto obvyčejného, mírně poučeného čtenáře, bych se přimlouval.

Ondřej Sekal

jurodivá říše slova

Ondřej Mrázek

ANEB KRADMÉ NAHLÉDNUTÍ ZA Oponu SOUČASNÉ RUSKÉ SLOVESNOSTI

Za devatero horami a devatero řekami rozkládá se podivuhodná země převeliká, nad kterou slunce nezapadá. V té zemi uctíván, milován a jídlem i pitím štědře pohostěn je každý, kdo se slovem mistrně zacházet dovede a srdce i oči lidí mluvou či písmem dokořán otevřít. Pohádka? Kdepak! Jen marvinový pokus podělit se o zdroj energie čiré, světlé, snové, která se ruskou literaturou zove.

Náký divný Rusáci

„Co to je za film? Nějaké ruskej? Tak na ten mě nedotáhneš ani párem volů,“ slyším často od svých českých kamarádů a známých, když je v dobré víře ponoukám ke zhlédnutí ruského filmu, který mě omámil, rozradostnil a obohatil. A stejně je to s divadlem nebo knížkami. Nakažlivá nedůvěra a nechť ke všemu ruskému, která občas přechází v podrážděnou nenávisť, zazřela se malému národu pinožicím se v české kotlině do kůže a vlezla mu za nehty. Co je české, to je hezké, co je ruské, je zrádné a kluzké, hraje stále dokola gramofony obehnanou písničku v četných českých myšlích. Komplex méněcennosti, jehož zhoubné buňky začaly bujet z hrůzy a bezmoci za rachotu okupačních tanků před pětačtyřiceti lety, zmutoval za přispění médií a politiků v tupý vztek, jímž sadomasochisticky dráždíme vlastní pocit ukřivdění a vzápětí terapeuticky přenášíme hněv na univerzální viníky všech našich křivd. Co na tom, že dnes hrozí naší zemi nebezpečí nikoli zvenčí, ale zevnitř, od nás samotných. Virus rusofobie zdědili i generace, které o tom všem jen slyšely z vyprávění, metastázoval do naší jindy perlivé a hravé mateřštiny, takže Rusy nazýváme pohrdavým patvarem *Rusáci*. Zatímco pro politiky je tato ideologická dokrmovaná úchylka vodou na jejich manipulativní mlýny, jelikož jim umožňuje pěstovat si „strach z Ruska“ do dalších voleb jako saláty ve skleníku, nám ostatním zatemňuje svobodnou mysl a vnitřně deformuje pohled na svět.

A přitom jsou v Rusku lidé, od nichž bychom se mohli mnohemu přiučit, hodnoty, jimiž bychom se mohli inspirovat, kultura, jež by nás mohla obohatit. A literatura, která by nám mohla otevřít dveře do dimenzí, o nichž nemáme v naší kotlině sevržené hradbami hor a sužované ukřivděnou závistí ani ponětí. Když četl autor těchto řádků poprvé jako školák v roce 1981 Gogolova *Revizora*, nechápal, jak to, že komunisti povolili publikovat tak průhledné metafory papalášů v učebnicích (tytéž metafory jsou aktuální i dnes). A když se jako student o pár let později ponořil do přepisování samizdatových textů tehdy zakázaných autorů Mandelštama a Charmse, tancoval po rozbitých chodbách volgogradské studentské koleje nadšením, které energie přystící z jejich textů otevře oči kamarádům doma – v Československu. Pro mnohé to, bohužel, byli a zůstali „ňáký divný Rusáci“. No a co? Dobře jim tak!

Leč dosti mramlení a brblání, náš záměr pootevřít škvírku, skrze kterou bychom mohli jako klíčovou dírkou nahlédnout do kouzelné komnaty současné ruské slovesnosti a slastně nasát její vůně i pachy, je snad již dostatečně pateticky osvětlen. Pročez vzhůru na východ!

Aureola i kříž

První, co nás v Rusku udeří do očí, je renomé a úcta, jaké se psané i mluvené slovo těší. Spisovatelé a básníci nejsou považováni za výrobce knižního zboží nebo jeho dealery, ani za celebrity snobské smetánky jako u nás, nýbrž za vykonavatele poslán,

kteří spočívá v šíření a zušlechťování rodné řeči. Ruští mistři slova k němu přistupují s vážností a pokorou – je pro ně samozřejmé cele se mu obětovat. To vyvolává v okolí podivuhodné pochopení a toleranci, jelikož právě jejich obět dodává vytvořenému nádechu posvátnosti – cosi na způsob tradiční úcty k jurodivým, kteří kdysi na Rusi věstili budoucnost.

Vyslovíte-li ve správnou chvíli jména autora, který má aureolu skutečného básníka, nebo dokonce zarecitujete pár jeho veršů, stane se zázrak – jako mávnutím kouzelného proutku přestáváte být podezřelým cizím elementem, jste náhle s úctou přijat a štědře hostěn. I proto, že spontánní recitace veršů je v Rusku oblíbenou a vcelku běžnou radostnou událostí.

Nevěříte? Dobrá, v hloučku opilců potácějících se u stánků s pivem vám nepomůže ani Puškin, nicméně nikdy nezapomenu třeba na usměvavou prodavačku v Jaltě, která mi na otázku, jestli jsou hrozny vína na pultě sladké, odpověděla zpěvavým geizírem veršů o tom, že víno a láska jsou to nejsladší, co člověka muže na světě potkat. Anebo na vodkou rozkuráženého pilota rozvrzaného vrtulníku na sever od Jakutska, který pokaždé, když motor začal vynechávat a helikoptéra sebou ve vzduchu cukala jako kapr v kádi, rozhodil rukama a vzrušeně vykřikoval do rachotu strojů trhané verše Majakovského. Zaklínání zabralo a tragédie se nekonala.

Všeobecně uctívaná magie básnického slova se navíc z literatury šíří do zpívané poezie dnešních následníků Okudžavy či Vysockého, textů rockových, punkových a elektronických kapel nebo rapperů a MC (Kirpiči, MC Noize, Guf, Basta, Centr, Grot, Legalize a další). Ti všichni svou tvorbou dále šíří vysokou ideu básnictví jako specifického vypořádání se s okolní realitou, nesou s plnou vážností pochodeň poezie a sdílejí klasický úděl básníků, který častěji než sláva provázají oběti a utrpení.

Ani ruská literatura ale pochopitelně nestojí vně ekonomické globalizace a je pravda, že v posledních letech je agresivně vytlačována komerčním brakem, ať již ve formě překladů pokleslých bestsellerů amerických, či jejich více či méně zdařilých nápodob ruské provenience.

Fenomén současné ruské literatury umělecké a nekomerční, který se letmo pokoušíme přiblížit, přežívá tomuto konzumnímu tsunami navzdory.

Kosmonaut a blecha

„Rusko rozumem nepochopíte,“ pravi místní přísloví. „Anebo alespoň ne stržíliví.“

A stejně tak je pro příchozího nebo příletčího zpoza ruských hranic téměř nemožné získat byt elementární přehled o ruském literárním dění. Jen v Moskvě samotné tvoří a publikuje desetkrát více spisovatelů než v Čechách, na Moravě a Slezsku dohromady. A nejhroší, co byste mohli udělat, jak vám řekne každý spisovatel žijící mimo metropoli, by bylo omezit se na Moskvu, protože skutečně nové, svěží a převratné věci v umění vznikají mimo ni. Moskevským literárním magnetismem jsou teprve následně přitahovány, aby byly s puncem metropolitní kvality katapultovány do všech kulturních center Ruska od Kaliningradu až po Vladivostok. Moskva je přitom pro většinu Rusů „jiná planeta“. Řeknou vám, že skutečně Rusko začíná až za jejími hranicemi. Literární provoz kypí v desítkách měst a oblastí, přičemž literatura každé z nich je čímsi specifická a neopakovatelná. Petrohrad, Nižní Novgorod, Pskov, Kazaň, Tomsk, Irkutsk – to jsou

všechno živá a svébytná kulturní centra, kolem nichž se jako planety kolem Slunce točí svérázná a pulsující literární světy.

Pokud patříte k dobrodruhům objevujícím pro sebe a své krajany nová zjevení, revoluce a trendy současné ruské literatury, nutně si připadáte jako rybář stojící po kolena v řece, kterou putují proti proudu nekonečná, mrskáající se hejna lososů, a prosmykávají se vám mezi prsty. Anebo jako kosmonaut, který za svůj pobyt na Marsu stihne propátrat sotva tisícinu povrchu planety, přičemž si uvědomuje, že to ještě nemusí vypovídat nic o tom, jaký je Mars jako celek. Nevýhodou takové situace je očividná nemožnost zachytit reprezentativní vzorek knížek, veršů, divadelních her nebo písní, výhodou je nekončící ohňostroj nečekaných objevů a překvapení, které každá nová taková literární expedice přináší. A třebaže vám z okamžiku, když se všechny ty ohňostroje spojí v okouzující polární záři, která zatočí s vaším domnělým ateismem jako hladová krajta s malým nebohým králíčkem, po návratu v hlavě zůstane jen jakýsi nesdělitelný, slastně brníící pocit na spáncích, jste zkrátka šťastný jako blecha, která se právě napila závravně omamné krve, aniž by jí přitom někdo zamáčkl, třebaže to bylo o fous.

Veselé Sisyfosy

Navzdory zjevné neuskutečnitelnosti zá měru, který jsme si vytyčili na samém počátku – nahlédnout za oponu současné ruské slovesnosti a nasát její vůně i pachy –, pokusíme se nyní s šibalským výrazem s osudem smířeného Sisyfa nabídnout letmou a zcela nahodilou ochutnávku aromatu, která nám cvrnkla do nosu při čtení současných ruských knížek za několik posledních dnů, týdnů, měsíců a let – titulů, o nichž si myslíme, že jsou svým způsobem výjimečné. Začneme těmi, které byly přeloženy do češtiny, a náhodní zájemci, kterým se bukvičky azbuky mihají před očima jako nerozluštitelné hieroglyfy, tak mají možnost přečíst si je v rodné řeči.

Proslulost uznávaných, čtených, překládaných, oceňovaných a navzdory tomu všemu stále ještě progresivních a nebojácně avantgardních spisovatelů si vysloužili zejména **Vladimir Sorokin** (nar. 1955) a **Viktor Pelevin** (nar. 1962). Oba dva jsou na slovo vzati mistři, kteří si – řečeno s Voskovcem a Werichem – „jako dva klauni pohazují míčky abstraktních představ“, lákají čtenáře do svých imaginativních světů, kde pro ně nachystali prožitky a nástrahy, intelektuální extáze, masáže bránice i hororové atrakce jako z pouťového strašidelného zámku. Bohatství, různorodost a dokonalost literárních postupů, mohutnost a elegance architektury vyklenuté nad jimi stvořenými světy, stejně jako pestrost mozaik umně poskládaných z fragmentů, aluzí a citací literární klasiky nabízejí prožitky blízké nirvānē, explodující ohňostroji fantazie, bolesti a radosti a vzápětí konejšivě kolébající dobrodružstvím vyčerpané duše ve slastném přístavu čtenářské katarze.

Sorokinův *Den opričníka*, přeložený kongeniálně do češtiny Liborem Dvořákem, je v tomto smyslu ideální vstupní branou do podivuhodné říše současné ruské literatury. Novela o privilegovaných ochráncích cara, vystavená na bytelných základech gogolovské grotesknosti, je sžíravě ironickou metaforou současného Ruska, a zároveň orwellovsky burčující věštbou, kam až může dospět společnost poblouzněná vidinou bohatství a moci hrstky vyvolených na úkor všech ostatních. Vnitřní energie sálající z knihy a věštecky předjímající absurdity a excesy moci v současném Rusku

zaskočila i samotného autora, který se přiznal, že netušil, jak přesně zatne do živého nervu reality a komu všemu hne svou knihou žlučí. Přesah z literárního světa do reality, čtivost a přístupnost díla i ohlas, jaký kniha vyvolala, je dvojnásob překvapivý u autora, který byl ve svých předchozích románech, novelách a povídkách disciplinovaným konceptualistou tvořícím pro intelektuální elitu. Český čtenář se s jeho formálními experimenty mohl setkat například v novele *Třicátá Mariina láska*, kde se atraktivní text na hranici filosofující sociologie, grotesky a pornografie ve dvou třetinách knihy bez varování zlomí ve vyprázdněný jazyk byrokratických fráží, na němž sebetpělivější mysl uvízne jako koráb na mělčině.

Vlkodlaci a lišky

Z jiného soudku čepuje svůj omamný literární mok konceptualista a mystifikátor Viktor Pelevin. Tajuplný autor, který zahájil literární kariéru jako editor populárních knih Carlose Castanedy a téma halucinogenů si osvojil ve vlastní tvorbě, skrývá svoji pravou identitu před médií i veřejností, čerpá z tradic mysticismu, orientální literatury a sci-fi, přičemž se zároveň permanentně vysmívá stereotypům a klišé hnutí New Age, které s vyprázdněnými floskulami východních filosofů s oblibou manipuluje. Jeho zatím poslední česky vydaná kniha *Svatá kniha vlkodlaka* je příběhem nesmrtelné lišky – magické postavy z prastarých čínských pohádek a legend, kterou ve svém díle reflektuje například i Egon Bondy: Pelevinovy lišky převtělené do křehkých dívek žijí dlouhé tisíce let, ale stále vypadají jako lolitky. Živí se jako luxusní prostitutky, přičemž své zákazníky hypnotizují načechraným ocasem a kradou jim životní energii, vyzařovanou při erotických seancích, které se ve skutečnosti odehrávají jen v omámené mysli na nejvyšší míru vzrušených zákazníků. V kaleidoskopických obrazech se mihají momentky ze současné Moskvy, ropní magnáti, zahraniční finanční analytici, zfetovaní důstojníci tajných služeb, zdegenerovaní britští aristokraté i bytosti z ruských lidových pohádek, exkurzy do starověké Číny střídají filosofické paradoxy zen-buddhistických mudrců a milostná vzplanutí lišky k nejmocnějšímu z vlkodlaků. Strhující proud pelevinovského vyprávění evokuje euforické stavy požití kokainu, balancuje na hraně thrilleru, surrealistického obrazu a milostného románu s filosofickým podtextem.

Orgie na Krymu

Třetí možností nahlédnout za zrcadlo, za kterým začíná tajuplná říše současné ruské literatury, je otevřít jednu ze dvou čerstvě přeložených knížek moskevského výtvarníka a spisovatele s pražskými kořeny, tvořícího ve stylu „psychedelického realismu“ pod pseudonymem **Pavel Pepperštejn** (nar. 1966): Fantasmagorický thriller *Pražská noc* nebo soubor dvou krymských detektivních novel *Svastika a Pentagon*. V meyrinkovsky tajuplné novele *Pražská noc* se andělsky krásný ruský nájemný vrah v noční Praze setkává s místní ztřeštěnou zlatou mládeží, mumii Klementa Gottwalda a Milošem Jakešem převtěleným do slovanského mága. Detektivní novely *Svastika* a *Pentagon* nás zavedou na slunný Krym, kde uprostřed divokých orgií na legendárním tanečním festivalu Kazantip záhadně zmizí půvabná studentka a jen o kus dál dojde k sérii podivných vražd staříků a starců. Vyšetřování, jehož se v obou případech ujímá vysloužilý detektiv sovětské morderparty ve stylovém bílém obleku, odhalí magické vlastnosti jistých geometrických obrazců, zhodnotí charisma nejznámějších televizních detektivů, vypátrá organizátory erotických orgií a zavede užaslé čtenáře do jiných dimenzí. Pavel Pepperštejn je zároveň zakladatelem moskevské umělecké skupiny *Inspekce medicínské hermeneutiky*, která obo-

Bruno Solařik: „Rozdmýcháváme požár světový“, Moskva 2008

hatila ruské aktuální umění o těžko definovatelné, leč nesmírně populární postkonceptuální mix textů, obrazů, hudby a performancí, zachycující halucinogenní, měňavou podstatu dnešního světa. Pepperštejn-spisovatel si utahuje ze čtenáře, jiskří obrazností, vytváří na základě okolní reality nové fantazijní světy, s ironickým úšklebkem elegantně surfuje na vlnách nejrůznějších žánrů. Jeho zdánlivě prosté texty ukrývají přeškrbené dvojmysly, narážek a překvapení skýtají poučeno čtenáři skutečnou rozkoš.

Vagón třetí třídy

Sorokin, Pelevin a Pepperštejn, jakkoli se jeden od druhého výrazně liší, píšou literaturu zařazovanou kritiky do proudu postmodernity nebo postkonceptualismu. Oproti nim se v posledních letech vyhraňuje další proud, jehož stoupenci sami sebe nazývají „noví realisté“. Patří k nim spisovatelé

jako například **Sergej Sargunov** (nar. 1980), **Michail Jelizarov** (nar. 1973), **Roman Senčín** (nar. 1971) nebo **Zachar Prilepin** (nar. 1975). Na rozdíl od postmodernistů nevytvářejí vlastní formální konstrukce ani nový umělecký řád, ale pokoušejí se zachytit ruskou skutečnost bez příkras, v její drsné a kruté podobě. Zatímco postmodernisté tíhnou ke kosmopolitismu, realisté se obrazejí k ruským kořenům a patriotismu, od iniciování debaty o ruské otázce až k výzvam ke svržení režimu jako jedině šanci na záchranu země.

Roman Senčín ve svém pozoruhodném románu *Jeltyševovi* (2009) podává svědectví o rozpadající se společnosti v typickém ruském zapadákově. Apokalyptická antisága sleduje osud vymírající rodiny tupého a obhroublého policisty, která se po vyhazovu svého živitele ze záchytky, kde ubil k smrti jednoho z notoriků, proti své vůli stěhuje na odlehlou vesnici, kde ji před hla-

dem zachrání jen to, že se zapojí do obchodu s ilegálním alkoholem. Ten ale nakonec pouze urychlí její absolutní zánik a všichni se upijí k smrti.

Nejznámějším reprezentantem „nových realistů“ je Zachar Prilepin, jemuž v roce 2011 v českém překladu vyšel soubor povídek *Botky plné horké vodky* (2008) a jehož román *Hřích* (2007) získal ve stejném roce titul ruského bestselleru desetiletí. Ostře se vyhraňuje jako kritik autoritativních kroků prezidenta Putina a společně s předsedou nacionálně-bolševické strany, spisovatelem **Eduardem Limonovem** (v 70. letech vyšel český překlad jeho skandálně proslulého neworského románu *To jsem já, Edička*), usiluje o revoluční změnu systému. Literárním hrdinou, který je symbolem takových revolučních snah, je Saňka Tišin z Prilepinova románu *Saňka* (2006) – radikální levicový aktivista, který ve finále knihy společně s dalšími radikály obsadí sídlo gubernátora, odkud vyhodí z okna zkorumpovaného politika, svého bývalého učitele Bezletova.

Mimořádně zajímavou reflexí tématu revoluce je i novela *Rossija – Obščij vagon* (*Rusko je vagón třetí třídy* – rusky 2007) teprve třicetileté **Natalji Ključarjevové** (nar. 1980). Její hrdina, zasněný podivinský mladík, jako vystrížený z Leskovova románu *Očarovaný poutník*, cestuje po Rusku vlaky třetí třídy, přičemž poznává nelichotivý stav ruské společnosti skrze své spolucestující – lidi živořící na okraji společnosti, odvázně se pasující s krutým osudem, bodré tuláky i zlomené lidské trosky, napravené kriminálníky začínající nový život i rozcuchané mladíky filosofující o osudu Ruska a smyslu života. Otázky sociálního vyčlenění se v příbězích ztroskotanců, ne vlastní vinou vyobcovaných ze společnosti, prolínají celou knihou, aby v závěru vyústily v mimořádně emotivní a drásavě symbolický obraz protestního pochodu ožebráčených penzistů

z Petrohradu do Moskvy, připomínající rozmáchlé a znepokojující expresionistické plátno. Román vyvolal bouřlivé reakce a v blízké době chystá vydavatelství Prostor jeho překlad do češtiny.

Souostroví Rusko

V podivuhodné zemi, nad níž slunce nezapadá a vůči které se mnozí z nás stále nemohou zbavit ideologických předsudků, je zajímavých básníků a spisovatelů chrlících nové knihy jako sopky lávu tolik, že je odtud, z malé země zahleděné do sebe, nikdo ani nespočítá. Ale pokud by snad přece v některé(m) z vás, vážení čtenáři a milé čtenářky, probudil tento text chuť dozvědět se o divoce pulsující, provokující a inspirující literatuře oné velké země za devatero horami a devatero řekami více, pořídte si nedávno vydanou knížku rusisty Tomáše Glance *Souostroví Rusko: ikony postsovětské kultury*, která s nadhledem a porozuměním mapuje ruskou kulturu posledních desetiletí, a váš požeňnaný hlad bude ukojen.

Doporučená literatura

GLANC, Tomáš: *Souostroví Rusko: ikony postsovětské kultury*, Revolver Revue, Praha 2011

PELEVIN, Viktor: *Svatá kniha vlkodlaka* [2004], přel. Ondřej Mrázek, Plus, Praha 2011

PEPPERŠTEJN, Pavel: *Pražská noc* [2011], přel. Libor Dvořák, Plus, Praha 2011

PEPPERŠTEJN, PAVEL: *Svastika a Pentagon* [2006], přel. Libor Dvořák, Plus, Praha 2012

SOROKIN, Vladimír: *Den opřičníka* [2006], přel. Libor Dvořák, Pistorius & Olšanská, Příbram 2009

SOROKIN, Vladimír: *Třicátá Mariina láska* [1995], přel. Libor Dvořák, Pistorius & Olšanská, Příbram 2009

ZA HUMNY V POLSKU

STO LET VELKÉHO REDAKTORA

Můj přítel Anatol Roitman, fyzik a vynikající překladatel polské poezie, se v Polsku pohybuje ve vzdělaných a vznešených (dopravdy) kruzích. A přece si občas tento náruživý polonofil povzdychne: „*Jako by ti Poláci mluvili o jiné zemi, než ve které skutečně žijí...*“ Hm, a co ví o Rusku Čech, nechte-li rusky, anglicky nebo německy? Díky jednomu francouzskému herci jsme se nyní aspoň dozvěděli, jak nízké daně tam platí fyzické osoby... Anatol asi nebude spokojen nikdy, a přece myslím, že u nás by se cítil ještě divněji. V Polsku vychází například od roku 2008 tlustý dvouměsíčník *Nowa Europa Wschodnia*, který se zabývá zhruba řečeno zeměmi mezi polskou východní hranicí a Uralem, zejména ovšem Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou. Je kvalitní, a co je možná ještě pro našince překvapivější: lze ho dostat i ve větších městských prodejnách tisku. V síti obchodů Empik lze koupit i – literární časopisy!

Na veřejných debatách o sousedech, jaké mají v Polsku rádi, je to skoro obligátní téma: Jak je možné, že knihy Tomáše Halíka jsou zde téměř okamžitě po českém vydání překládány a stávají se bestsellery? V zemi tak katolické, která přece musí mít katolické autory lidové i náročně akademické, autory levicové i pravivové křesťanské, konzervativní i progresivní, básníci kněže teologicky náročné i katecheticky vlídné, vtipné a otevřené... Jenže... Jenže například mezi více než stovkou polských biskupů napočítáme možná pět, kteří jsou ochotni běžně hovořit se světskými médii. Také proto se polští katolíci vrhají na Halíkovy knihy.

To, čemu se dlouho říkalo v Polsku „otevřený katolicismus“, hnutí, myšlenkové i politický proud, zanechalo sice hluboké stopy, ale dnes bychom o takovém soudržném hnutí či aspoň intelektuálním prostředí s těžší mluvíli. Už jen o aktivních jednotlivcích, pamětnících a o vděčných lidech, kteří ke katolické církvi ani nepatří. Snad toto nejlépe ilustruje polskou atmosféru? Byli u nás v Olomouci polští přátelé; prohlédli si arcibiskupský palác, ale největším zážitkem pro ně bylo, že – se s nimi náš arcibiskup Jan Graubner zastavil na schodech, poptal se, jak se jim tam líbí, načež se vlídně omluvil, že už zas musí úřadovat... „Tak lidský, tak civilní!“ žasli Poláci. Byl jsem rád, že na ně náš metropolita dobře zapůsobil, ale nemohl jsem nepomyšlet na mladého kněze Karola Wojtyłu, který jezdil s mladými přáteli na hory a sjížděl řeky – v 50. letech. Tolik se změnilo? Anebo jak byl výjimečný, tak by byl dosud?

Loňský rok byl také rokem nedožitých stých narozenin Jerzyho Turowicze, jednoho z nevlivnějších novinářů-šéfredaktorů poválečného Polska. Vedl krakovský katolický *Tygodnik Powszechny* s takovouto podivuhodnou historií:

První číslo vychází 24. 3. 1945. O vztahu k Němcům v něm čteme: „*Lze na nenávisti stavět? Nenávist je slepá a zaslepující. Vyrovnaní vztahu národa ukrivděného k národu, který mu ukrivdil, je třeba postavit na základech spravedlnosti.*“ * Jerzy Turowicz je od 14. října uváděn v tiráži jako vedoucí redaktor. * *TP* vystupuje roku 1946 s ostrým odsouzením kieleckého pogromu, který označí za „nesmírnou mravní katastrofu“. * Publicisté *TP* polemizují s marxismem a socialistickým realismem. * Roku 1949 debutuje v *TP* kněz K. Wojtyła

– článkem o francouzském katolicismu a dělnických kněžích. * Náklad je omezo- van a problémy s cenzurou jsou stále častější. * Roku 1953 *TP* odmítá vyjádřit bolest nad úmrtím J. V. Stalina. * *TP* je předán prozejimnímu katolickému sdružení PAX, které ho vydává od 10. 7. 1953 do podzimu 1956. V čele redakční rady je spisovatel Jan Dobraczyński. * Události polského Října 1956. Do *TP* se vrací původní redakce. * Po období tání se poměry opět zhoršují. * Roku 1961 *TP* vítá svolání II. vatikánského koncilu. J. Turowicz se později ujme role koncilního korespondenta. * Roku 1964 J. Turowicz podepisuje první velkou petici intelektuálů za svobodu slova, tzv. List 34. * Rok 1968, čas demonstrací svobodomyšlných studentů a oficiální antisemitské kampaně. Fejetonista *TP* S. Kisielewski hovoří na schůzi varšavské odbočky Svazu polských spisovatelů o „moci zabeďněnců“. Zanedlouho je na varšavské ulici brutálně napaden „neznámými pachatelí“. * První číslo *TP* (1. září 1968) po okupaci ČSSR vychází bez pravidelné rubriky *Obraz týdne* na první straně; redakce se tím vyhne pojmům oficiální propagandy. Na téže straně je snímek německého tanku z roku 1939, jakoby k výročí útoku Německa na Polsko. * Ke svátku sv. Václava roku 1968 vychází na první straně článek o významu českého svátku (ač není žádné kulaté výročí). * Člen redakční rady Stanisław Stomma se jako jediný poslanec roku 1976 zdrží hlasování při schvalování změn, které zavádějí do ústavy spojenectví se SSSR a vedoucí úlohu strany. * Roku 1978 se stává autor *TP*, přítel a patron redakce kardinál Karol Wojtyła papežem. * Výjimečný stav, vyhlášený 13. prosince 1981, přináší zastavení *TP*. * V květnu 1982 je vydávání

TP obnoveno; záhlaví listu má černý smutný podklad. * *TP* využívá práva a vyznačuje – jako jeden z mála legálně vycházejících časopisů – cenzurou zabavená místa. * Řada lidí z redakce a okruhu *TP* se roku 1989 podílí na jednáních mezi mocí a opozicí. * Z redakce přichází do oficiální politiky: mj. pozdější ministr vnitra K. Kozłowski, ministr zahraničí W. Bartoszewski, architekt nových polsko-německých vztahů M. Pszon či poslankyně Sejmu J. Hannelová. * Na jaře 1995 se slaví püstoletí *TP*. Slavnostní mši slouží kardinál Franz König z Vídne. * Roku 1999 Jerzy Turowicz umírá. * Roku 2012 se oslavuje – pamětními deskami, veřejnými debatami i knižními publikacemi.

Také polského katolicismu posledních let se dotýká sekularizační eroze a s ní sklony k opevnování. Historií *Tygodniku Powszechného*, který stále vychází a je stále kvalitní, se začali zabývat debilnější a lustratorní. Stálo by to za podrobnější popis, ale východisko na základě analogií známe: Jak mohl legálně vycházet časopis, který deklaroval odstup od režimu, ba později přímo opoziční postoj? Nebyla to vlastně opozice koncesionovaná, ba komunisty hýčkaná, aby bylo lze na Západě předstírat, že v „lidovém Polsku“ panuje svoboda slova? Jistě, takto lze dekonstruovat ledacos, koneckonců není tak vzácné mínění, že i *Charta 77* byla opozicí koncesionovaná, vždyť jinak to přece mohl bolševik všechno smést jedním máchnutím ruky, že? Pražské jaro 1968 bylo dekonstruováno už dávno. Dočkáme se nakonec i tvrzení, že Karol Wojtyła byl komunisty koncesionovaný krakovským arcibiskupem? Těžko říci?

Václav Burian

poezie jako osobní záležitost dvou

Tomáš Glanc

Natalia Gorbaněvskaja (nar. 1936) je ruská básnířka, překladatelka a redaktorka. Kromě působení v poezii se zasazuje o lidská práva, byla významnou aktérkou sovětského disidentského hnutí a od poloviny 70. let exilovou novinářkou. Během 60. let se stala významnou postavou ruské poezie. Její poetika výrazně a osobitě souvisí s ruským modernismem – v dětství Gorbaněvskaja přečetla celé dílo Alexandra Bloka, později její literární krédo spoluformovala poezie Vladimira Majakovského, Velemira Chlebnikova, Sergeje Zabolockého, Borise Pasternaka, z vrstevníků jí byli blízcí Stanislav Krasovickij, Leonid Čertkov, Valentin Chromov, Lev Losev. Byla považována za moskevský protějšek básnického směřování pozdějšího nositele Nobelovy ceny za literaturu Josifa Brodského, s nímž jí pojilo dlouholeté intenzivní přátelství. V Sovětském svazu publikovala výhradně v samizdatu. V 60. letech se pravidelně stýkala s Annou Achmatovou, k jejímuž vlivu se hlásí. Podílela se na vydávání bulletinu *Chronika těkušských sobytij* (*Kronika aktuálních událostí*), který mapoval politickou situaci v SSSR. V srpnu 1968 se zúčastnila demonstrace proti sovětské okupaci Československa, o pronásledování a věznění jejich účastníků napsala roku 1969 knihu *Poledne* (česky 2012). V letech 1970–1971 byla násilím držena a mučena v sovětských psychiatrických léčebnách a v moskevské Butyrské věznici. Roku 1975 se vystěhovala do Paříže, kde pracovala jako redaktorka ruskojazyčného časopisu *Kontinent* a od roku 1981 v týdeníku *Russkaja mysl*. Zde také publikovala četné články o společenské a literární situaci v Polsku a v Československu. V roce 2005 získala v souvislosti s hojnými překlady polské poezie a za zásluhy o polsko-ruské kulturní vztahy polské občanství.

Následující interview je „inscenované“, sestavitel v některých případech položil, upravil, upřesnil nebo zkrátil otázky a odpovědi sám, především ale vycházel z rozhovorů, které byly pořizeny a publikovány dříve a v ruském znění v autorčině výběru otištěny v knize *Prozaj o poezii i poetach* (*Prázou o poezii a básnicích*, 2011).

Jak jste vnímala vztah s Annou Achmatovou a v čem pro vás byl její vliv důležitý?

Opravdu mě měla ráda, to mohu prohlásit. Ale nejdůležitější bylo, že jsem se s ní začala stávat člověkem. Stála jsem totiž takřka na kluzké ploše, kterou pro mě představovala „cvetajevská“ pozice, pro ženu obzvláště nebezpečná. Hodně mě zajímala Marina Cvětajevová, jako básnířka i jako člověk. Básník jako někdo jedinečný, kdo chodí mezi lidmi a tváří se nesmrtelně. Taková romantická blokovsko-cvetajevovsko-byronovská linie, která je strašně nebezpečná. Může sice vést k výtečným veršům v případě velmi silného talentu a osobnosti, ale může tu osobnost taky zničit. Achmatová mě neodnaučila lásce k Cvětajevové, ale viděla jsem, že zná svoji cenu, ví o sobě, že je velká, ojedinelá autorka. Ale nehrala tu roli. Neinscenovala své chování. To poznání přišlo pro mě právě včas. Bylo mi šestadvacet let, mohla jsem se dostat na scesti. Už tehdy se moje nejlepší verše psaly samy. Ale ještě jsem to úplně nechápala. Nějakou dobu jsem se usilovně snažila „psát“ verše, být hrdinou svých veršů.

V téže době, v letech 1963–1964, jsem četla korespondenci Cvětajevové s Annou Teskovou, všechny její stížnosti na život: „Žít v Praze je strašné. Chci na vesnici.“ Přijela na vesnici: „Žít na vesnici je strašné.“ Potom přijíždí do Paříže: „Ach, má milovaná Praho!“ Člověk, kterému všude bylo špatně.

Mohla jsem se stát taky takovou – přesně k tomu jsem směřovala. Ale už dávno jsem člověkem, kterému je všude dobře.

Každý autor žijící dlouho v prostředí, kde převládá jiný jazyk, než jakým sám píše, řeší nějak vztah mezi jazyky – a kulturami. Jaká byla v tomto ohledu vaše zkušenost?

Pozoruji velký rozdíl mezi prozaiky a básníky. Mnozí ruští básníci, kteří žijí v západní Evropě, znají, na rozdíl od prozaiků, jazyk země, ve které se nacházejí. Pro prozaika je totiž cizí jazyk nebezpečný, zatímco pro básníka naopak plodný. Nevím proč, ale je to tak. Básník se utkává s jazykem, se svojí znalostí cizího jazyka... a je to zápas, ve kterém získává od poraženého trofeje. Nejenom od jazyka, ale právě z toho střetu. V mém případě, stejně jako u Josifa Brodského, k tomu přistupuje ještě třetí jazyk, polština. To je také zajímavá situace – setkání s blízkým jazykem. S jazykem velmi agresivním, jak jsem pochopila po dvou týdnech v Polsku v létě 1988. Když jsem se vrátila, musela jsem se překládat z polštiny, která vtrhla do ruštiny.

Myslím, že můj slovník se v emigraci rozšířil. A také si myslím, že básnířka emigrace obohacuje.

K jazyku se vztahujeme s pokorou, a proto všechno, co bokem nashromáždíme a vybojujeme, odevzdáváme jazyku. A jazyk, protože je nám vděčný, přidělí nám ještě navíc.

foto archiv Tvaru

Začíná v nás aktivizovat nervové buňky, které jsme předtím nepoužívali.

Zmínila jste polštinu – vaše překlady polských básníků jsou vysoce ceněny v Rusku i v Polsku, kde také bylo přeloženo několik vašich básnických knih. Taková intenzivní vzájemná receptce je výjimečná. Vidíte v ní víc než osobní preferenci a shodu náhod?

O tom, co pro nás všechny, pro několik generací ruských básníků, znamenalo Polsko, vyprávěli už mnozí, například Josif Brodskij. A o tom, jaké pozornosti se v Polsku těšil Bulat Okudžava, o jeho polských přátelích a o spoustě básní souvisejících s Polskem by nejlépe mohli povědět sami Poláci. Chtěla bych v této souvislosti uvést jeden postřeh, ale není můj. V moskevském bytě v Novopesčané ulici, kde jsem měla to štěstí setkat se s Bulatem Okudžavou, mi jednou řekla Irina Uvarovová, žena Julije Daniela [spisovatel, souzený v legendárním procesu 60. let společně s Andrejem Sinauským za publikaci literárních děl v zahraničí, pozn. T. G.], necituji to po těch letech doslovně, ale smysl je přesný: „Všimněte si, Natašo, jak silná je dneska polská tematika v ruské poezii: Bulat Okudžava, Boris Sluckij, vy, Josif Brodskij... Možná, že je to pokání ruských básníků za »Pomlouváče Ruska« [Puškina antipolská, ale především protievropská, slovansky nacionalistická báseň

z roku 1830, související s potlačením polského povstání ruským vojskem, pozn. T. G.]?“

A je to tak. Jestli je Puškin „naše všechno“, jako že je, pak jeho dědictví musíme přijmout celé, bez výjimek, a i jeho dluhy musíme srovnat. Myslím, že obzvláště významné to bylo u Okudžavy. Pro něj byl Puškin tak důvěrně rodový básník jako pro málokoho, neustále v jeho textech vyplouvá na povrch a jeho píseň *Loučení s Polskem*, začínající veršem „*Jsme spojeni, Poláci...*“, můžeme zpívat s ním všichni, tak jak to s Okudžavou bývá, že ho nejenom čteme a posloucháme, ale zpíváme s ním – pro sebe, dětem, teď už i vnukům.

Hraje pro vás při skládání veršů nějakou roli možnost jejich následného přednášení nahlas?

Pro mě je důležité především „ústní psaní“: všechno nejdříve předříkávám, mnohokrát, dokud si to nesesedne. Když je básnička už napsaná, je pro mě hodně důležité ji někomu přednést. Když nikdo není po ruce, přednáším sama sobě, ale to není ono, je potřeba cizí ohlas.

Je pro vás důležité vystupování před publikem?

Autorskému čtení přiřkládám velkou váhu. Sama sebe při něm mohu doopravdy slyšet. Klidně to může být „vystupování“ před jedním posluchačem, nejen před celým publikem. Čtením se snažím předat to, co potom čtenář uslyší i v těch verších, které ode mě neslyšel. Existují totiž určité konstanty hlasu, intonace, obrátů. Samozřejmě že se za ta léta utvořily určité stereotypy přednášení, které se ale obvykle snažím aspoň trochu narušit, jinak mě to nebaví. Cizí přednes vlastních veršů snáším hodně špatně, ačkoliv najdou se výjimky.

Jaké bylo přijetí v Rusku, když jste tam počátkem 90. let přijela poprvé po více než patnácti letech?

Poprvé jsem jela v roce 1992, už ne do SSSR, ale do Ruska. Přijali mě dobře, ale řekla bych, že v posledních letech mě přijímají ještě lépe. Tehdy přišli moji staří věrní čtenáři, kterým se po mně stýskalo, zatímco teď chodí i spousta lidí mladšího věku, dokonce i úplně mladí.

V postsovětském Rusku se polarizovaly dva názory: podle jednoho z nich je poezie soukromou, osobní záležitostí jednotlivce, druhý zdůrazňuje občanské angažmá básníka, proroka, který působí na masy. Jak vidíte roli básníka vy?

Zdá se mi, že obě stanoviska přehlízejí velmi jednoduchou skutečnost: poezie je soukromou nebo osobní záležitostí dvou: autora veršů a jejich čtenáře nebo posluchače. Pokud se báseň stane jen soukromou záležitostí samotného autora, neprojde cestu „od srdce k srdci“, nestane se poezií. Pokud chce básník hýbat davem (mě nikdy nic takového nenapadlo ani v nejstrašnějším snu), musí najít cestu k srdci každého jednotlivce v davu. Ale pochybuji, že je to možné. Dav se řídí jinými zákony, je možné ho na chvíli vzrušit, ale pak půjde dál svojí cestou. Básník, jak nám to odkázal Puškin, žije sám. A když napíše verše, ocitá se ve dvou. Těch „ve dvou“ může být jakékoliv množství, ale ti druzí členové páru nevytvářejí žádný dav a dokonce ani žádné společenství, žijí také sami.

Jak sama vnímáte svůj básnický vývoj?

Jako stálý boj se setrvačností, jako nechuť opakovat se. A zároveň jako věrnost sobě samé.

Bruno Solařík: Obchodní dům GUM a Café Fortuna „M“, Moskva 2008

natalia gorbaněvskaja

Čita-Bratsk-Čuna

Památce Larisy Bogorazové

Neshlédla jsem na bajkalské vody.
Byla jsem to já, kdo všechno zažil,
kdo za tmoucí tmy a nepohody
z letiště se smekal na nádraží?

Byl už říjen. Ruce omrzaly.
V dřevokombinátě těžká práce.
Zatím závoj z jinovatky halil
trati pás, jenž do dále se ztrácel.

V chmurné tajze úsvit na pražcích,
jako kdyby Pánbůh žehnal světu.
Nepoodkryl ale žádný z nich
kostry, vedoucí až do Tajsetu.

+ + +

Z ornátu či organtýnu,
z roucha nebo baldachýnu
střechu spíchneš na salaš.
Mlátičkou anebo stoupou,

horkotěžkou, ne však hloupou,
obtížný si úkol dáš.

Tak si práci berou s pílí
za domácí úkol vily,
než by obtančily luh.
Tak si přiložíme k líci
nehoráznou kulovnici
a pak bouchnem nazdařbůh.

+ + +

Snad jsem snila s hlavou v snáři,
snad jsem spala, snad jsem psala,
máčela brk v kalamáři,
tužičku si ořezala

čepelí té samé břitvy,
také se snahou tou samou,
jež přechází do modlitby
nad postelí rozdrásanou,

a s tou samou, a ne plytkou,
trpělivostí, ne vzdorem,

a s touž nedořčenou výtkou
a s týmž nedopětým chórem.

+ + +

Kos, koso, kos za ranních ros
a pokos, co je kosé.
Klade se rovně trávy štos
přes křivý svah a přes úvoz.
Nad říčkou rozbřesko se.

Je křivý svah i s úvozem
jak rozum křivochodný,
když všechno šustí, šustí v něm,
v salaši šustivá je zem,
a tak i ty den po dni

šustíš a kosu nebroušíš,
jak obvykle se činí.
Kos, koso, kos, jak sama víš,
a rovný recitativ spíš
sepiše někdo jiný.

+ + +

Sykavky, syčte jako had,
šepļavky, šeptem šepļepte,

hrdelní zvuky, chrchlejte jak plicní zápal.
Jazyku, přestaň přemílat
řeči a chvíle omlét
a klouzej, jak bys v mrazu po náledí tápal.

Ať zněl jako znělky zní,
jež vánoční strom rozezněl,
co se mi zdál na Jablečného Spase.
Které z vás čeká spasení,
kterépak „er“, kterépak „el“,
kterépak trylek na kterépak base...

+ + +

Kde bláhevost stává se bláznovstvím,
kde ve vyťí mění se vzdech,
tam hledej svou múzu, má žalost, vím,
a nepokoj v pačesech.

Tak nakrm ji, vlasy jí rozčesej.
I rány jí tím rozčísneš.
Pak hranicí bytí ať otreše
tvůj ruský, tvůj nerudný verš.

Z ruštiny přeložil Milan Dvořák

HISTORIKŮV PELYNĚK

SVATÝ LUDVÍK, IDEÁL KŘESŤANSKÉHO KRÁLE

Před Vánoci vydalo nakladatelství Argo biografii francouzského krále Ludvíka Svatého od Jacquese le Goffa a zaslouží si za to chválu. Autor je českému čtenáři znám, ale jeho *Svatý Ludvík* vybočuje z hlavní linie jeho tvorby především tím, že jde o životopis, byť v mnoha ohledech nekonvenční. Le Goff vytvořil hutnou masu textu, přehledně strukturovanou, z níž jen menší část sleduje Ludvíkův život přes korunovaci v dětství, dvě neúspěšné křížové výpravy až po jeho smrt (1270) a kanonizaci (1297). Hlas lidu (*bona fama, vox populi*), tlak kapetovského domu a zájem francouzské církve se slily ve společné touze po svatořečení zbožného křižáka, a Nejstarší dcera církve, Francie, tak získala v nebeském ochránci nový imponantní zdroj legitimity, na nějž se její vládcové budou odvolávat až do Velké revoluce, využívající jej i při vytváření složité struktury argumentů, jež odůvodňovaly jistou míru nezávislosti národní církve na Římu.

Obsáhlejší jsou další dvě části knihy, v nichž autor opouští tradiční naraci a věnuje se nejprve utváření paměti na krále a poté strukturální analýze králova vztahu k různým aspektům společenského i soukromého života té doby a jeho role v nich. Jasným „francouzským“ stylem, místy blízkým eseji, se Le Goff zabývá literárními svědectvími o panovníkově životě, mezi nimiž lze upozornit na dvě, obě výjimečná: na Ludvíkovo vlastní literární dílo a na hagiografické vylišení králova života z pozice očitého svědka laikem champagneským senešalem Janem z Joinvillu, mladším současníkem královým, který svou knihu dovršil jako osmdesátník tři dekady po Ludvíkově smrti. Panovníkovo *Naučení synovi a dceři*, psané pro syna Filipa, budoucího krále, a dceru Isabelu, Le Goff čte jako vřelý citový projev otcovské lásky, ale jejich pravý smysl vidí v němčem jiném: „*Žádná pozemská záliba nesmí dostat přednost před láskou k dobru a před smyslem pro povinnost.*“ Charismatický král, muž uměřený ve své řeči i gestech, který si osklivil vulgární řeč natolik, že před ní nejen va-

roval svého syna, ale dokonce ji činil předmětem veřejné debaty a trestního postihu, tu v klíčovém textu, jemuž zjevně přikládal velkou váhu, vyjevuje svoji povahu i duchovní tvář, a to způsobem, který potvrzují i svědkové.

Ludvíkova zbožnost nachází své nejvlastnější pole právě zde: v sebekázní, smyslu pro povinnost a v úsilí o šíření křesťanství, což bylo důležitým motivem jeho aktivit v Orientu. Po návratu ze své druhé křížové výpravy se jeho asketický způsob života ještě prohloubil, ačkoliv se ani v posledním půldruhém desetiletí svého života nepřestal hlásit ke zlaté střední cestě, „*protože, jak říká mudrc, člověk si musí vést ve věcech šatu i zbroje tak, aby zralí moudří mužové na tomto světě neřikali, že přehání, a mladí lidé zase neřikali, že se zanedbává...*“ (Joinville). Při tom všem si světec na trůně zachováva střizlivost při jednání s klérem: papeže není připraven následovat v jeho politických zápasech, pokud by to ohrozilo zájmy koruny, a jednou (1246) mu dokonce napíše ostré memorandum, ve kterém protestuje proti zásahům Říma do pravomocí francouzské církve, a je s to odmítnout podporu

těm ze svých biskupů, u nichž nabude dojmu, že ve sporech se šlechtou zneužívají duchovních zbraní k hmotným zájmům.

Le Goff není hagiograf a nezamlčuje stinné stránky Ludvíkovy politiky, ať už jde o jeho vztah k Židům, pro který odmítá výraz *antijudaismus* jako slabý a *antisemitismus* jako ahistorický, nebo o jeho podporu inkvizitorovi Robertu le Bougre, „než vyšlo najevo, jaký to byl netvor“. Na pohled sympaticky působící boj proti lichvě je nutno chápat právě v kontextu panovníkovy (proti)židovské politiky. Jakkoliv by tedy každý pokus číst knihu apologeticky byl jejím účelovým ohybáním, prokazujícím přepjatý romantismus či naopak chladný pragmatismus hrstky obhájců středověké Christianitas, přece jen se nelze ubránit okouzlení urozeným vládcem, snažícím se naplnovat verše z knihy Přísloví (31, 8–9), které dnešní urozenci jako by nechtěli znát:

*Otevři svá ústa za němého,
za právo všech postižených,
ústa otevři, sud' spravedlivě
a zastaň se utištěného a ubožáka.*

Rudolf Vévoda

ZASLÁNO

SPRAVEDLNOST PRO VENDULU

Kdykoli vyjde nějaký literární přehled, souhrn nebo výbor, vždycky vzbudí nevoli. Je to přírodní zákon na úrovni gravitace nebo ticha ve vakuu. Ať už jde o *Nejlepší české básně*, kánon literárních děl pro státní maturitu nebo přehled profilových autorů jedné generace nebo lokality, vždycky v něm nějaká položka přebývá a nějaká chybí. A o ty, kteří přesně vědí, která a která, není nikdy nouze. Bývají ve svém horlivém protestu trochu směšnější a obvykle jen zmnoží subjektivní vzorek o další subjektivně vybraný díl. Festival marnosti. Možná se do něj právě tímhle textem zapojuju. Ale možná ne. Zločin, na nějž chci a musím poukázat, je text Jiřího Zradičky, který v *Tvaru* č. 17/2012 představoval v rámci rubriky *Region* autory Brandýska, Staroboleslavska a Čelákovic. Nejde mi přitom o ty z nás, kteří v článku byli jmenováni. Jde výhradně o tu, která jmenována nebyla: Vendulu Vartovou-Eliášovou. Pokud v přehledu nebyla ona, nemusel vycházet. Stal se tím tak neúplný, že přestal být pravdivý.

Germanistka a bohemistka Vendula Vartová tvoří spolu s Helenou Aeschbacher-Sineckou a Jarmilou Stojčevskou trojici polabských básnířek, které díky okolnostem svých životů dospěly v poezii k mimořádně autentické reflexi fenoménu domova. Helena Sinecká v roce 1973 odešla do Curychu – stesk po domově a vykořeněnost emigrantky našly v její dvojjazyčné sbírce *Podzimní čas / Herbstzeit* natolik intenzivní výraz, že kritika po vydání v Česku v roce 1996 (Curych 1991) sáhla pro srovnání až na nejvyšší, seifertovský piedestal.

Jarmila Stojčevská odcházela ze země jen rok po Heleně Sinecké (1974); po sňatku s makedonským očním chirurgem jej následovala do SFRJ. Alespoň občasné návraty do vlasti tím nebyly vyloučeny. Také proto je díky Jarmiliny básni méně vypjatá. Obrazy jsou jemnější, větší důraz je položen na detail. Motiv domova, který se později konstituuje především jako krajina dětství, je ovšem i u ní silný. Vendula Vartová patří až k následující generaci a také její odchod z vlasti a z Polabí má přirozeně jiné konotace: V roce 2006 odchází do Bruselu;

následuje manžela, který zde působí jako překladatel při Výboru regionů. Svobodné rozhodnutí, ale zase jen v rámci okolností, které jakoukoli svobodu vymezují. Zoufalá neschopnost se na Belgii adaptovat, bolestné vědomí cizoty a především hluboký, pět let trvající stesk. Její svázanost s Polábím je silná, už koncem devadesátých let vydala knihu o pověstech zdejšího kraje, zná jeho dějiny, paměť, místopis. Vzdálený domov se v ní začíná ozývat jako stále trvalejší až konečně kontinuálně přítomná bolest. Utiší ji až návrat v roce 2011.

Svazek veršů, které si s sebou přivezla a které míru vytrženosti z jistot (nejen jistot domova, ale i jistot vztahů, vlastní identity a dokonce času, který jako by tu mezitím proběhl jinak, jaksi svévolně) reflektují, ji okamžitě a nezpochybnitelně zařadil po bok dvou výše uvedených autorek. Polabský ženský básnický trojúhelník až s ní získal svůj třetí vrchol.

Mimo leitmotivy domova zaznívá v básních Venduly Vartové také velmi silně téma ženství jako formy pobytu na světě. Její verše vstupují do životného proudu ženské

milostné a erotizující poezie, jaký nedávno vyplul na povrch např. v almanachu *Královny slz a ostružin* (ed. Sylva Lauerová, 2010). Specifickou oblast v rámci uvedeného motivu představuje spalující potřeba vydanosti, popření vlastní zmatené vůle výměnou za bezpečí zrozené z důvěry k vůdčímu mužskému elementu. Tomu odpovídá také struktura básni: tichá vyznání jako by ze slov spíš vzlínala, chvěla se nad nimi jako kresba z dýmu. Básně Venduly Vartové se po jejím návratu do vlasti dočkaly řady veřejných čtení, uspěly v celostátní literární soutěži. Sbírkou citlivě integrující také některé autorčiny juvenilie je momentálně připravována k vydání.

Vendula Vartová je výraznou představitelkou nejen brandýsko-boleslavské poezie, ale vzhledem k formální virtuozitě svých textů má potenciál prosadit se i v celostátním měřítku.

Po hořkých kapkách ořeší / chutnají podzimy v mém kraji / A po vraciči u pěšin / Chutnají mlhou hlínou vším / nač vzpomínám / a nač si vzpomínají.

Petr Kukul

miška šolochov = literární podvod století

Vladimír Novotný

Michail Alexandrovič Šolochov (1905–1984) se stal jediným ruským sovětským spisovatelem, kterého Švédská královská akademie v roce 1965 vyznamenala Nobelovou cenou za literaturu. Závažnou roli tehdy sehrálo kulturně populistické gesto Jeana-Paula Sartra, který předtím odmítl převzít „nobelovku“ s odůvodněním, že ji nemůže přijmout, poněvadž ji doposud nezáskal tvůrce románové epopeje *Tichý Don* – Michail Šolochov. Z ruských pisíci literátů ji do té doby obdržel pouze exulanti Ivan Alexejevič Bunin, žijící ve Francii a reprezentující tzv. „bílou“, čili exilovou ruskou literaturu. Po Šolochovovi ji získali ještě dva disidenti, posléze vypuzení, vysídlení nebo vyhnáni z vlasti na Západ, nejprve Alexandr Solženicyn, autor obžalobního spisu *Souostroví Gulag*, kterého ovšem za „sovětského“ spisovatele nikdo nepokládal, poté a naposledy již v USA usazený básník a esejista Josif Brodskij, mluvčí petrohradské básnické školy a žák Anny Achmatovové. Jestliže ale Bunin a Brodskij byli rození světoznámí a Solženicyn velkou část života strávil v koncentračním táboře a pak ve vyhnanství, Šolochov se v jedenadvaceti letech natrvalo usadil v kozácké osadě na Donu, v níž žil až do svého skonu, tj. celých padesát osm let. Výjimky občas potvrzují pravidlo: třeba v roce 1959 spisovatel doprovázel Nikitu Chruščova během jeho návštěvy Spojených států. Nedlouho po návratu se stal členem ÚV Komunistické strany Sovětského svazu.

Co praví o Šolochovovi *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*, dílo brněnských rusistů, vydané pod kuratelou Iva Pospíšila v roce 2001 (Praha, Libri), čili už v době neokleštěné cenzurou? Miroslav Mikulášek nad zvyklost slovníkového hesla o autorovi obšírně vyzvedává především „monumentální lidovou románovou epopej“ *Tichý Don* a charakterizuje ho jako román-výpověď o životě člověka a běhu světa, eventuálně jako román-рекviem. Pak se tu vypočítávají další autorova díla, badatel připomíná, že ve třicátých letech autor psal román *Rozrušená země* (příčemž druhý díl vyšel až v roce 1959, což nekomentuje), a za jedno z nejpůsobivějších děl ruské poválečné literatury je jím označena novela *Osud člověka* (1957). Dočítáme se, že „pro Šolochovův styl je příznačný totální záběr lidského života i pohybu dějin, široký

rozsať lidských emocí od tragické beznaděje po humorný smích, poutavý a nemilosrdně pravdivý obraz osudu člověka a lidu na křižovatkách dějin“. A že spisovatel je „svědkem apokalypsy závěru druhého tisíciletí“.

Vzhledem k uvedenému datu vydání slovníku se v hesle odkazuje též na tvrzení do té doby zakázaná. Že totiž Alexandr Solženicyn, stejně jako historik Roj Medveděv, zpochybnil Šolochovovo autorství *Tichého Donu*. Tyto pochybnosti se ovšem vynořily už ve dvacátých letech a možné autorství se připisovalo kozáckému spisovateli Fjodoru Krjukovovi, který zahynul v občanské válce a jehož příbuzní se octli v českých zemích; mlčeli však jak hrob – a kdo by se jim divil. Skandinávský slavistický výzkum prostřednictvím počítačových programů však v sedmdesátých letech Solženicynovo nebo Medveděvovo faktograficky podloženou hypotézu o Krjukovově autorství nepotvrdil, takže dosud platí Šolochovovo „uzuální autorství“, píše Mikulášek, ačkoli se „i poté vyskytly nové pochybnosti“. Objektivně pak odkazuje na knihy o „tajném životě“ M. Šolochova atp., pokládá však za nezbytné uvést i svou vlastní starší zásadní studii o *Tichém Donu* s názvem *Syžetový syntetismus jako ideově-umělecká koncepce a morfologický atribut románové epopeje*. O Šolochovovi rovněž u nás psali mnozí, obdivnou monografii o něm v roce 1975 vydal Miroslav Zahradka. Tu Mikulášek kupodivu nezmiňuje. Autorství jiných spisovatelových knih v slovníku zpochybňováno není a naše literární rusistika se tím nezabývá.

Jenže knih dešifrujících autorské záhady spojené (nejenom) s *Tichým Donem* nezádržitelně přibývalo. Proti vydání jedné z nich ve Francii svého času ostře protestovalo tamější sovětské velvyslanectví a inkriminovaná protiŠolochovovská publikace vyšla mnohem později; až nyní bude konečně vydána i v Moskvě. Vyjde sice pod autorským pseudonymem, napsal ji však někdejší ruský jazykozpytec Vladimir Nazarov, znalec staré řečtiny i jazyků severního Kavkazu, potomek donského atamana z časů občanské války. Podařilo se mu dokázat, že první část *Tichého Donu* vznikla již v roce 1913; to bylo Šolochovovi osm let. A že ji napsal literát pišící pod autorským jménem Viktor Sevskij, absolvent Moskevské univerzity, který pak

v práci na románu pokračoval, jenže v roce 1920 byl popraven „rudými“ v obsazeném Rostovu na Donu jako představitel kozácké buržoazie.

Rukopis *Tichého Donu* mu tajní při zatčení pochopitelně zabavili – a nynější analytici zjistili, že Sevskij po té první dokončil i druhou část *Tichého Donu*, dále více než půlku třetího a několik stran ze samotného závěru čtvrtého dílu. Všechno ostatní postupně semolili najatí nebo z donucení literární pokrývači ve službách tajné policie (tenkrát GPU, později NKVD a KGB). Řádně plnili politický úkol (nebo příkaz) v duchu doktríny proletářského umění: je zapotřebí vytvořit za každou cenu velkou románovou epopej nové sovětské literatury, no-

vé sovětské Rusi. Na nějakém klasickém autorství (v souladu s postuláty ortodoxní avantgardy) nic nezáleží. Vhodný text měli k dispozici, jen ho potřebovali křepce ideově dotáhnout. A pak ve vhodné chvíli vydat pod nějakým nicneříkajícím jménem – namátkou pod jménem neznámého mladého agitpropčika Šolochova.

Námítka: Šolochov už přece v roce 1926 vydal svou první knížku, *Donské povídky*! Ukázalo se však, že jsou to vesměs všelijaké fragmenty z *Tichého Donu*, čili zpronevěřeného díla Viktora Sevského, přitom fragmenty nejednou velice nekvalitně a nekvalifikovaně přepracované čili převyprávěné – a především ideově „umrávněné“. Rudé dobro musí vždy zvítězit nad bílým zlem, a to i na Donu. Rada detailů z *Donských povídek* přitom emblematicky potvrzovala, že pisatel tohoto textu nebo pisatelé jednotlivých částí textu valně neznal/i realie kozáckého života. Dále: novodobí nedogmatičtí interpreti Šolochovových knih se více než jednoznačně shodují v konstatování, že „spisovatelovy“ práce z hlediska jazyka, stylu a tzv. autorského rukopisu nemají pranic společného, a proto vyvolávají dojem, že je určité museli psát různí autoři: tudíž nikoli jeden „pokrývač“, ale „pokrývači“ rozliční, ne-li hned celá brigáda „pokrývačů“.

Notně trpěliví a zároveň i tvrdšíjní literární detektivové v exilu si ovšem věděli rady: nakonec přišli na to, že například *Rozrušenou zemi*, prorežimní kroniku kolektivizace zemědělství, taktéž svého druhu nepřímé pokračování *Tichého Donu*, napsal donský literát Konstantin Kargin, leč kniha po revizi v péči politické policie pochopitelně vyšla (rozuměj její první díl) pod Šolochovovým jménem. Jenže Kargin za války padl do německého zajetí a dlouhá léta žil v západní Evropě. Pak se však začaly dít věci: sovětská vláda mu v roce 1959 „odpustila“, mohl se na stará kolena vrátit do vlasti a hle, už rok nato znenadání vyšel po desetiletí slibovaný druhý díl „Šolochovovy“ *Rozrušené země*. Lžimýtus *Tichého Donu* se tím dozajista posílil.

Po bitvě u Stalingradu v roce 1943 bylo zvláště v armádních novinách pod jménem Michaila Šolochova uveřejněno několik kapitol – připomínajících spíše črtu – z připravovaného románu o Velké vlastenecké válce s názvem *Bojovali za vlast*. Nedokončil ho, nakonec torzo románu vyšlo knižně až v roce 1959. Uveřejnil, nedokončil, nenapsal však ani stránku. Tentokrát si navíc „pokrývač“ dělal truchlivou legraci jak z cenzorů, tak i ze sovětského literárního velikána: pojmenovával postavy podle Dostojevského, Gogola, Čechova – s naprostou jistotou, že nevzdělané ouřady, o Šolochovovi ani nemluvě, si ničeho nepovšimnou. Jako kdyby šlo o tajné vzky určité budoucím čtenářům! Není to málem k uvěření, jenže skutečným autorem próz z knihy *Bojovali za vlast* byl velký ruský spisovatel 20. století – Andrej Platonov. Tehdy měl stejně jako Bulgakov na kahánku, zatklí mu syna... Prý ho o to Šolochov požádal a tím mu načas zachránil život. A platil mu za práci. Jenže Platonov záhy zemřel, a tak román sovětského klasika zůstal nedokončen.

Kdo však napsal *Osud člověka*, obecně pokládán za závěrečné Šolochovovo dílo? To už přece „proletářský“ projekt politické policie s *Tichým Donem* dávno vyšuměl, Šolochov byl použitelný pouze jako servilní přednášeč dogmatických projevů, které z ÚV vkládali do úst sovětského laureáta Nobelovy ceny za literaturu. Topil se však v penězích a potřeboval se v nich topit ještě víc. Nestor mezi ruskými literáty Anatolij Gladilin tvrdí, že novelu o osudu člověka sepsal talentovaný Anatolij Kalinin, který si tak chtěl vyslápat cestičku vzhůru. Roz-

Bruno Solařík: Pod křídly orlů, Moskva 2008

hodně ji nenapsal Miška Šolochov: ten nikdy nenapsal nic, všechno za něj napsali jiní. Jednoduše se svého času nachomýtl v pravou chvíli jako mladý politický osvěťtář a dal k dispozici své jméno. Když jako stárnoucí šampion v požívání alkoholu umřel, ukázalo se, že po něm nezbyla žádná literární pozůstalost, zhola nic, ani lísteček papíru, ani zápisníček, ani poznámky na manžetách. Prý měl vše v hlavě. Také se ale proslychá, že ÚV KSSS si zkraje šedesátých let přes své diplomatické emsary štedře kupoval přízeň švédských akademiků. Pokud se to jednou prokáže, půjde o pořádný „nobelovský“ skandál.

Je to opravdu bláznivý svět, když „nobelovku“ dají člověku, který nikdy nic nenapsal! Rozuměj nic, co by mělo pachut nebo i chuť krásné literatury. Takových záhadných knih a případů propůjčení autorství nebo přikázaného (ne)autorství atp. je však v ruské sovětské literatuře vícero; na něco se ještě přijde, na něco se už nepříjde nikdy. Ba i epochální memoáry Leonida Iljiče Brežněva sepsalovo sedmero spisovatelů, koho to však dnes zajímá? Kdo by se také dnes do nich zahloubával? Kdo ve skutečnosti sepisuje paměti významných společenských, nejenom politických person? Také ale čtete, že v této souvislosti se teď v Rusku s konečnou platností uzavírá „šolochovedňe“, tj. šolochovologie. Pravý opak je pravdou: v současnosti, neboli na začátku třetího tisíciletí, nefalšované literárněvědné a literárněhistorické bádání o Lžišolochovovi, nikoli tlachání vědeckých a publicistických celebrit o ikoně Šolochovovi, o ikoně sovětského života, oceněného i na Západě, teprve začíná. I když přišlo z ruského literárního exilu a nebude se snadno prosazovat. Zvláště když ikonoklasmus nikdy a nikde nemívá na růžích ustláno.

A nejsou to jenom samé groteskní či kuriózní historky. Význačná překladatelka Nadežda Slabihoudová v publikaci *Slovo za slovem. S překladateli o překládání* (Stanislav Rubáš a kol., Academia, Praha 2012) nyní vzpomíná, jak jí v osmdesátých letech navrhli, ať pořídí nový překlad *Tichého Donu*. Kvůli oční operaci nestihla termín – a konstatuje, že „pak po všech událostech roku 89 vydávat *Tichý Don* – to bylo k smíchu“. Nezapltili jí ani zálohu, protože překlad nedodala včas a „přitom jsem se na *Tichém Donu* vydala ze všech sil. Dva tisíce stránek. Sama se divím, jak jsem to vůbec mohla přeložit.“ (Krátkou ukázkou z tohoto překladu nicméně otiskl *Tvar* č. 14/2012 – pozn. red.) Teď by však u nás román znovu vyjít mohl jako vytunelované dílo Viktora Sevského a spol. Kdoví jestli si ho Michail Alexandrovič vulgo Miška Šolochov vůbec přečetl! Vždyť to jsou dva tisíce stránek.

Bruno Solařík: Socialistický realismus a kapitalistický romantismus na Patriarších rybnících, Moskva 2008

josef straka

„Kanál“

únavná cesta, ale jen dalším a dalším
vlakem
cosi si předurčuji, cosi předurčeno
s nemožností změny
jdu podél kanálu
tam někde mezi Bellevue a Haus
der Kulturen der Welt
vše zase asi nespravedlivě směřuji v jedno
ano, vím jak jsem někdy nespravedlivý
a pak také někdy nic nemá žádnou
příčinu
jen nějaký čímsi nedefinovaný strach
tváře lidí, na které se dívám ze druhého
břehu
cosi odhaduji, cosi sám v sobě zamlčuji
nástupy: další vlakové nádraží
tentokrát ve Fuerstenwalde o pár roků
později
teď se tam vidím
svírání v žaludku: mnohem pravidelnější

další středa
a kladu důraz na slovo další
na opakování
něčeho, co stále končí, začíná, je někde
v půlce, za hranou
něčeho, co stále začíná, končí, je stále
za hranou, v půlce
bary, kam vstupuješ
kde usedáš
narušená půlnoc a vlastně dobře,
narušená rytmizovanými údery bicích
matoucí život teď na čas osvěcen
smaragdově zelenavým světlem
kořeněnou vůni

kolik utratíme bezbarvého času
v mračnech různých měst, za jakousi
zástěnou
vrší se to, zeslabuje a zase stupňuje
někomu unikáš z rozhovorů
a někomu jinému se až přespříliš
nebezpečně do nich vlamuješ
hrany, po kterých přejíždíš
lehce třesoucími se prsty
zase a zůstat v tom nepodobném stavu
navracení
život, který se tak nějak životu ani moc
nepodobá
je jen jakýmsi jeho obrazem
život, který volá možná po jiném
pojmenování
a pak někde „domů“ s udanou adresou
podanou taxikáři na malém lístečku

zastření, nutný paobraz
někdo, kdo nechce
se najednou vymyká
spoj, který se nemůže stihnout
a rychlostní komunikace, uprostřed níž se
setkáváme
a pak opět a jinak uspořádané dny
„teď, nikam“, říkáš
náhodné zastavení
přilivy a přístavy
vše poskládáno v jakýchsi metaforách
kterým rozumíme jen zčásti
a možná vůbec

tak jsme si zas přisoudili smutný říjen
po všech těch dlouhých dnech
se nám nyní ty říjnové – zkracují
jsme posedlí je nějak zadržet
a s tou touhou se díváme z oken ven
s touhou zůstat
s touhou zůstat se ale nebezpečně
zamotáváme v pletenc osobních
příběhů
na očích sedí nedefinovatelný povlak
přes který se díváme na mizející slunce
za posledním panelovým domem

jen pozorovat okolostojící
to poslední pokládání skleničky
noc, která cosi půlí
pak projíždět „zcestným“ údolím

v zamlžených horách hledat souvislost
vztahy, které se drobí
ve vesnici Stambert
kterou zase a už projíždíme potřetí
a večer sledovat spolusedící, s vyměně-
nou tváří ze včerejška
pán v klobouku, který vychází z kavárny
z předválečných let

poztrácené věci
byty, ke kterým se v jistých okamžicích
musíme přiznat
budování vztahu v několika minutách
a podoba vnitřních cizích exilů
nehostinné přichylnosti
připisování adres domů, kterými se
prošlo
několik slov, které se řeknou poté
mají ještě horčí příchut'

Z Malých exilů

tak trochu „malý“ den po návratu
rozměr místnosti a také čas se tak
podivně stěsňávají
a nakonec nejsou
„než“ a „až“, dvě slova, kterým chybí účel
město jako puklina, jako rozpárané staré
šaty, které už stejně nikdo dlouho
nepoužíval
něco jako nádech
něco jako zase káva ve vyhlédnutém
výklenku, opakovaná, neskutečně a až
zvráceně
a pak je ticho, takové to rozpačité
že něco, že něco chybí
nebo že zas vše běží podle zavedených,
jasných pořádků

teď, snažím se to zachytit
nultý čas, vyčkávání
pomalé přichystávání se na cosi
nárazy na zeď a další skutečnosti
průnik městem, jako už tolikrát
jen nějak nesamozřejmý, dezorientovaný
pak to trochu rozetnout:
zůstane bílý povlak na betonových
schodech

jako bych na Tebe neměl počkat
jako bych už nesměl
opakuješ zrcadlům, stěnám a tapetám
ztlumíš zvuk na minimum
aby cosi vystoupilo, vyniklo
ale je to zase jen prázdný pohled
na smrkový les, který si dovolíš cestou
autobusem
do severovýchodního města
ten nikdy neutěšující pohled
tak jak ho znáš s ubíháním kilometrů
a let
počítání nazad nic nedovolí, nic
neumožní
autobus vjíždí do prolákliny danou
zurčivým potokem
tak tě vždy ono město vítá
zkoumavý pocit, co ještě vydržíš

kdosi zaklapává telefon
pozoruješ v dolní části kavárny
se slovy: Nechci, nejsem schopen
dopovědět
pak se vaše oči na vteřinu setkají
ty na okraji třetího stolu zachycuješ na
kousek papíru dávný pocit
nic, je to jen dívání se do skel malých
oken
vyvrácený zrak, někdo někomu důrazně
cosi říká
možná, že i vyčítá
už ale neposloucháš
lokál se pomalu ponořuje do hluchoty

foto Petr Špánek

Josef Straka se narodil 1. prosince 1972 v Jablonci nad Nisou a je autor dvou básnických sbírek *a...jiné časy* a *Proč*, které vydal v devadesátých letech, a tří knih básnicko-prozaických textů: *Hotel Bristol* (2004), *Město Mons* (2005) a *Kostel v mlze* (2008). Nyní dopsal další knihu básnických textů s názvem *Malé exily*. Publikoval v mnoha literárních a kulturních, domácích i zahraničních časopisech a jeho texty byly přeloženy do angličtiny, němčiny, polštiny, srbštiny a nizozemštiny. V letech 2000–2008 pracoval v redakci časopisu *Weles*, od léta roku 2009 spolupracuje s literárně-kulturním časopisem *H_aluze*. Od roku 2008 se též podílí na organizování a moderování večerů v rámci mezinárodního festivalu Den poezie. Organizuje literární a vzdělávací večery a diskuse v Domě čtení Městské knihovny v Praze. Původní profesí je psycholog se zaměřením na kritickou ekonomickou psychologii.

už měsíc, přesně třicet dnů
ten stejný sklon světla
stejně navšívání
kuchyňská linka v rohu místnosti
kůže, které se dotýkáme
je jen našich představ
chození z pokoje do pokoje
otevírání okna
výhled: přesný a také bohužel všelijak
pokroucený
osamělý stůl
teď někdo ze tmy říká: „Běž a přijď“
a nezůstane u toho...

a teď být zas krutý sám k sobě
nelze tak... vždyť víš
jsi letitým svědkem, pozorovatelem
stejných posunů
jenže najednou nevíš jak sklonit hlavu
přesně a definitivně
obkružuješ několik berlínských nároží
s touhou ale nevíš jakou emoci jí právě
přisoudit
stejně bary a kavárny, nebo vlastně jen
jedna
ale jako by jich bylo mnohem víc
pod očima cosi cuká
teď se to nemůže zapomenout jako
předtím
teď... zatínáš pohled v barevnou stěnu

josef hrdlička

... a další, a zlato

Dne 7. listopadu jsem byl mezi pozvanými na čtení autorů Opusu. S velkým potěšením jsem kvitoval, že má osoba figurovala v dodatku „i další autoři“. Podotýkám, že to nebyl záměr pořadatele, nýbrž důsledek mého váhání, zda přijít, nebo ne. Ale spatřit své jméno, nebo dokonce fotografii má něco společného s Medúzou, zaraženým dechem a zadržnutou řečí. Ono „a další“ také docela trefně vyjadřuje postavení člověka: najednou se otevrou dveře, které tu dosud nebyly, příjemné chvíle snění se změní v čekárnu a hlas někoho připomínajícího policajta se zlostně dotáže – „Je tam snad někdo další!“ Je to i podobenství útešné, neboť člověk může být buď první, nebo další, a těch prvních bylo už tolik, že to stejně jsou jen další první. Vyvolává příjemný pocit anonymního společenství, v němž se lze rozplynout jako ve vodě, a valí se další a další vody.

Čtení jsem uvedl následujícím textem, který tu drobně upravuji.

Dámy a pánové, dnes tu uvádím knihu esejí s názvem *Uvnitř světa*. Uzavírá ji ale báseň nazvaná *Kopřivy a kamení*: protože esej, to je jen pokus, kdežto báseň je báseň. Většina z textů knihy byla původně konci-

pována jako promluvy a i v knize nesou stopy mluveného projevu. Jediný z nich se přednesení nedočkal, a to právě ten, který nese řeč v názvu: *Oslovování světa*. Nehodlám jej pronést ani dnes, ale rád bych na něj navázal úvahou. – Dlouhodobě mě oslňuje zvláštní chování některých lidí: nejčastěji někde na ulici velmi hlasitě hovoří, ba křičí, ale k nikomu, mimo všechny, kdo jsou kolem. Jako by nechtěli, aby je slyšel někdo konkrétní, ale... Jsou to ovšem většinou stížnosti, snad určitá forma nářku, dokonce bych řekl vznešená, ačkoli tak na pohled nemusí působit, tedy ne jen nádvky, ne jen to, že vzteky do něčeho kopnu a zakleju. Řekl bych, že takoví lidé hovoří ke světu, že je tam ještě jiný, zvláštní modus řeči – i když do toho možná vkládám svou představu a lékař psychiater by mi to vysvětlil rozumněji. Teď a tady nehodlám zabíhat do nějakých analýz. Veršem tento jev snad nejlépe postihuje Adam Michna z Otradovic:

*Jak dlouho po tvém bodláku,
světe, budu kulhati?
Jak dlouho v tvém slaném láku
život budu mrhati?*

Mé zaměstnání mě bohužel nutí příliš mnoho mluvit, což je samozřejmě špatně.

Jednoho dne to bylo už tak hrozné, že jsem nad tím začal vážně uvažovat a položil jsem si otázku: co je na světě nejdůležitější? Když už musím pořád mluvit, co a jak obsáhnout ve své řeči, aby jí nechybělo mlčení, a vůbec nic? – Když tu kupříkladu za chvíli budu číst básně, pak se ptám, o čem lze hovořit stále, jaké básně lze bez obav stále opakovat, ba opakováním se jen zlepšují? Co člověka přitahuje, až se chvěje a nemůže spát? Na co jen pomyslí, a je bez sebe? Když to nemá, je zoufalý, když se toho dostává, nemůže se nasycit? Co se může stále znovu opakovat, a přesto to je svým nehynoucím leskem vždy nové? Co je zkrátka největší, nejvznešenější a nepostradatelné? – Nebudu vás dále napínat, ačkoli jistě všichni víte, o čem hovořím. Má odpověď má tři části, a to z toho důvodu, že hovořím, ve sféře věcí nebo činů by možná stačila jedna část. – Tedy po stránce řeči je ze všeho nejdůležitější *básnická řeč*, neboť říká vše, ačkoli jí není rozumět. Možná to není jasné, to ale znamená jen jediné, že báseň sama nestačí. Za druhé: v říši pomyslných věcí je ze všeho nejdůležitější *nic*. To nemusím zdůvodňovat, neboť *nic* zdůvodnit nelze. A konečně ve sféře hmatatelných věcí, to, co v sobě přechozí dvě stránky dokonale sdružuje, to největší, nejskvostnější a zcela nenahraditelné – to je *zlato*. Neboť jak říká již Pindaros: „*Tak jest. Voda je nejlepší. Zlato září jak oheň / planoucí za noci. Vyniká nad všechny věci a statky.*“ (přel. Jan Šprincl)

Báseň o zlatu přirozeně nachází svůj vrchol v tomto slovu a dotýká se věci, a zlato samo, svou vznešeností a velikostí upomíná člověka na to, že je nemá, že ve skutečnosti nemá nic. Znáte přísloví *mlčeti stříbro...* Když stříbro jako bezcenný kov zahodím a mlčení vyjádřím tichem, pak zbývá stručná definice plná smyslu: *báseň je mluvit zlato*.

Přečtu několik básní, v nichž zlato tu a tam zablyskne. Většina z nich je psána ve druhé osobě a většinou, až na drobná pozorování ze života dětí, nejsou nijak autobiografické. Neboť ve srovnání se zlatem ani *má*, ani *tvá* existence mnoho neznamená. Vedle zlata, které samozřejmě není barvou, ale má svou barvu, se tu objeví ještě jedna barva, její barevnost vychází ze slova, přesahuje smysly a je to barva inkoustu, jímž jsou zapsány sny.

Zlato

z hloubi vlna
laskavá do dále se táhne
to vidíš zazářit, co je nenávratné

příjď, pospěš, neotálej,
odhazuj cestou vše, co mohlo by tě tížit,
boty i nohy, kabát, ruce, tělo,
odvrhni hlavu, znaky pohlaví,
proměň se v dechu,
spěchej jako vlna
která se chce snoubit,
na zlaté místo rozplynout se v nic

čekám tu dlouho a nikdy nepřestanu,
pod vodou kroužím, do výše ostrovy
k hornímu moři toužím přiblížit,
jak žlutý, žhavý písek vzduchem létám
hledaje tebe, tam se zastavit

příjď, pospěš, čekám
dotknout se, splynout, poznat
po zlaté stezce, odplavit se v nic

podtrženo translaou,
píše básník pod čarou snu
a z té nehmatné zeleně-modři
my vcházíme do vstřícného vzduchu,
do tvarů hliněného písma

jednou se naléhavě mýlím,
a má tvář je sypká,
podruhé hovořice čekám,
záblesky kolem nás obou

stojíme na hladině, klesáme
podle zbarvení řeči zlehka, i vzhůru

Aglais urticae

rozumíme si
jako hlas, když se
sobě ztrácí
říkám: zlato, zlato
a ty přicházíš
napojit se z mých slov,
září ti na hřbetě,
choulíš se
a v jiné podobě odlétáš

nevypadáš nesmrtelný
každou chvíli můžeš zhasnout
ale říkej toto slovo
plným, vyrovnaným hlasem

cokoli podle své touhy
přidáš
vytlačí svůj protiklad
a co ztratilo plnost
již nebude zlatem

Trojice

Ve chvílích smutku
se hluboce klaním bohu lidskosti
kterého jsme museli ukřižovat
aby našel svou tvář
od ní se člověk nemůže odtrhnout

za dnů slunce ale zdravím tebe,
Otče Étere, a připjím spolu
zlatem řinoucím se z ohromné číše hor,
kde jsem nikdy nebyl
proudí od úst k ústům

a bez ustání jsem připraven přijmout
nicotu, jež se náhle zableskne
v srdci dne – nic
jím se vše naráz přetrhne
a vzápětí pokračuje opačným směrem
do sebe

San Francisco

starému příteli

Místo kde ses narodil,
zůstává stále pod vodou,
nad mozaikami, po kterých jsi chodil,
se vznášejí červené rybky
a vše, co jsi zažil, pomalu pluje
v myšlenkách předků

uvnitř slz
roztrhané Usirovy údy
spolu hovoří o nejlepším tvaru
a skládající stále nové vzory
to vyřknou: že nahý František,
přítel zvěře a ptáků,
s jakousi písni na rtech
odchází po rozkvetlém břehu

ze spánku vyjdeš čistý jako vejce
na chvíli
všechny věci vzaly za své
tím přerodem
než se tělo vztyčí

a voda uzavřená v lahvi
vyšplíchně tváří ven
než sladké snění skončí
a krásný nový člověk je zbaven
masa a kostí

Den dva poté

v přeplněném autobuse
jakási dívka studuje jakési
definice peněz
raději ne:
hledět přes rameno k Medúze
raději
myslím jen na zlato
neboť stejně jako nicota
proměňuje v myšlenky

Josef Hrdlička (nar. 1969) v současné době vyučuje komparatistiku na FF UK v Praze. Vydal soubor studií *Obrazy světa v české literatuře* (Malvern, 2008), sbírku básní *Loďstvo vyplouvá z temnot* (Opus, 2010) a knihu esejů *Uvnitř světa* (Opus, 2012).

INZERCE

DIVADLO NA ZÁBRADLÍ

NEPŘÍZPŮSOBIVÍ? SEZÓNA 2012/13

ÚNOR

1.pá/ Vernisáž výstavy fotografií Karolíny Fabiánové / 16.00
ŽIVOT GALILEIHO / B. Brecht / režie D. Czesany

2.so/ DOMOV MŮJ / J. Pokorný / režie D. Czesany

3.ne/ ŘEDITEL PRÁSKNUL DO BOT / Přišerné děti / HOST

4.po/ KOMPLIC / F. Dürrenmatt / režie D. Czesany

5.út/ PÍSKOVITĚ / M. Walczak / režie J. Pokorný

6.st/ OSAMĚLÁ SRDCE / N. West / D. Jařab / režie D. Jařab

7.čt/ ASANACE / V. Havel / režie D. Czesany

8.pá/ ZÁZRAK V ČERNÉM DOMĚ / M. Uhde / režie J. Nvota

9.so/ 120 DNŮ SVOBODY / EK

10.ne/ NAD KÁVOU / Anne-F. Josephová, T. Kozameli / EK

11.po/ CANTOS / E. Pound / režie M. Bambušek

12.út/ TARTUFFE GAMES / Pan Molière a kol. / režie J. Frič

13.st/ ŽIVOT GALILEIHO / B. Brecht / režie D. Czesany

14.čt/ ČESKÁ VÁLKA / DERNIÉRA
M. Bambušek / režie D. Czesany

15.pá/ AMBRÓZIE / R. Schimmelpfennig / režie D. Czesany

16.so/ P.O.L.E. uvádí: PERFORMATIVNÍ LEKCE / EK

17.ne/ MALENKA / Pohádka od 8 let / 15.00 / EK

18.po/ ŽIVOT GALILEIHO / B. Brecht / režie D. Czesany

19.út/ DENNĚ (PONÍCI SLABOSTI)
E. Tobiaš / režie J. Nebeský

20.st/ ASANACE / V. Havel / režie D. Czesany

21.čt/ KOMPLIC / F. Dürrenmatt / režie D. Czesany

22.pá/ OSAMĚLÁ SRDCE / N. West / D. Jařab / režie D. Jařab

23.so/ PLATONOV JE DAREBÁK!
A. P. Čechov / režie J. Pokorný

24.ne/ NEPŘÍZPŮSOBIVÍ? / Milan Uhde / Beseda

25.po/ DALEKÁ CESTA DOMŮ / Eliadova knihovna

26.út/ UBU SE BAVÍ / J. Havelka a kol. / režie J. Havelka

27.st/ SLOVA MOBILEM SMRSKLÁ / veřejná generálka 11.00
B. Andělová / režie D. Czesany

JAK ŠLI HOVNŮSEK A KLADIVOPÁD SVĚTEM
O. Novotný / Pohádka od 12 let / PREMIÉRA / EK

28.čt/ SLOVA MOBILEM SMRSKLÁ / PREMIÉRA
B. Andělová / režie D. Czesany

Pokladna otevřena: po - pá 14 - 20 • Tel: 222 868 868
rezervace e-mailem: pokladna@nazabradli.cz •
www.nazabradli.cz • Anenské nám. 5 • 115 33 Praha 1
Začátky představení v 19.00, není-li uvedeno jinak.

Sedám u počítače víc, než bych chtěl, práce mě nutí číst i internetové diskuse. Jeden z webů, o které se starám, má našťásti debaty klidné a vcelku kultivované, ač názorově nepřilíš pestré. Druhý je ale vpravdě lidový. Nedosáhl sice míry žumpizace běžného zpravodajského serveru, ale to jen proto, že nemáme velikost, kterou se pyšní Novinky.cz či Aktuálně.cz, takže opravdové idioty včas smažu. A oni se pak, přesně jak říká teorie rozbitých oken, moc nevracejí, a hlavně nemnoží. Ovšem skamarádit se s mazacím tlačítkem, to byl pro chlapce, který se měl za hodně svobodomyšlného, tedy jako pro mě, těžký úkol. Mažu troji: reklamu, sprostárny a nenávist. S reklamou je to nejednodušší. A je to i někdy legrace, když člověk skládá psaní do firmy, která se rozhodla oblepit vám web reklamou třeba na zlato odshora až dolů. S vulgaritou to jde. Pravých kanálků k nám chodí málo, a pokud jde opravdu jen o hrubší slovník, přivírám oko, případně napřed varuju pistolníka, že jsou přítomny dámy – a mažu až potom, co se na mě za to varování vylíje kýbl opravdové špíny. S nenávistí je to ale těžké. Představte si to takhle: máte u stolu společnost, o něčem si povídá, třeba o daních na příští rok, to se u nás na webu stává často. Běžný vzorek: rozumní, nerozumní, druhých mnohokrát víc, támhle pokrytec, vejtraha, křikloun, hysterka... Dva tři lidé se potřebují něco dozvědět, protože se jich věc týká. Jeden rozumný něco nespěle polohlasem zkouší říct... A teď přijde někdo a začne vykřikovat, že ten nebo onen, který má s těmi daněmi co do činění, by měl viset, měl by být rozčtvrcen, buďž mu přána dlouhá a bolestivá smrt a rakovina. A co teď s ním? Inu, nějak už se s tím vypořádám, jen se bojím, aby mi mazačí tlačítko nepřirostlo nějak zvlášť k prstu a srdci.

Co bych ale potřeboval vědět – jak pokřivený je obraz, který se mi tady skládá? Je všeobecná frustrace tak všeobecná a je nenávist v lidech tolik, jak mně se zdá? A je to věc dneška, nebo je to absolutní? Byla by proměna upocených debatérů v lynčující dav tak snadná a rychlá, jak si myslím? Hezký nový rok.

Internetové debaty mají i své plus. Buji v nich, rádně hnojena, jazyková tvořivost. Tak například sbírám předzdivky politiků. Někdy se jimi prvně častovali politikové mezi sebou, jindy ji udělají v novinách, ale většina jich je původu nejasného, lidového. Využívá se tvořivě jmen, taková je třeba dvojice Dluhoslav [rozuměj Sobotka] a [Miroslav] Kradousek a nešťastná Karolína P. a dRath, co prý kRath. Ale běžná je samozřejmě i méně inspirovaná hra se jmény, taková, jakou známe i z tak nemúzických míst, jako jsou fotbalistické či hokejistické šatny. Že z Nečase je Nečy, třeba. Využívá se fyzických (in)dispozic: Kuní kšicht, Křivá huba, Zloprcek či Hejkal (Nečas, Vondra/Ransdorf, Bém, Bárta). Někdy tvůrce předzdivky irituje původní povolání a (domněle?) nedostatečná kvalifikace – ministr financí je Chemik, čímž se naznačuje, že nerozumí státním financím (krásná je varianta odkazující až kamsi do Arábie ke světově proslulému kazisvětovi: Chemický Míra). Ministrny kultury se se stejným úmyslem obdobně předzdivalo Družinářka. Ovšem u ní naprosto není potřeba nic naznačovat, takže už jsem se dlouho s Družinářkou nepotkal. Teprve nedávno jsem narazil na prý letité přejmenování Profesora alias Tatky Šmouly – Tunelědek. To srdce nedoučeného lingvisty zaplesá, bez ohledu na trefnost obsahu. Ke Klausovi a jeho dalším dvěma předzdivkám se ovšem vážou celé legendy, známější je asi ta o Kikinovi, své kouzlo má ovšem i jiná, podle níž se Václav Klaus vlastně jmenuje Pružinskij...

Tož, jak vidno i ve velkém hnoji se dá najít perlička, když člověk hledá. Ovšem úplně růžovo není. Zdaleka nejvíc předzdivek, které se chytly a zlidověly, pochází od jednoho zdroje. Od Františka Mrázka: Vodník či Panděro Šlouf, Íčko Langer, Tlustoch Tlustý... A z těžce poněkud pochybné, leč jazykově nesmírně tvořivé dílny čišnicko-vekslácko-argotické vstali nedávno noví Kolibríci a Mazánkové...

A tak jeden neví, jestli má mít z té své malé radosti vlastně radost...

Gabriel Pleska

Ladislav Selepko: veverky v parku hu

Je mrazivé londýnské ráno. Na teploměru nebývá velká zima. Když ale fouká, je vzduch chladnější, než kdyby mrzlo. Dveřmi na terasu, odkud je výhled na zihané cihly viktoriánských domů, táhne o něco méně než dveřmi maringotky. Zvuků je tu naopak více. Když byl na podzim velký vítr, v baráku a v hangáru strášilo. Hangár představovala vychrtlá kovová konstrukce se zbytky stržené vojenské plachty, z níž nemohlo nic pojit. Tyče o sebe mlátily, přešlo tam a bedny se rozmáčely. Zato barák, v jehož stínu jsme žili, který o všem rozhodoval, byl odpudivým, zhoubným i krásným srdcem toho místa.

Maringotku od jeho zdi dělilo několik desítek metrů. Nebyli jsme na něj nalepeni jako lidé z buněk. Měli jsme se před očima. Kolem maringotky byla zóna, do níž nemohl. Jeho stín ležel po celém dvoře, ale náš přibyték vyzařoval vlastní světlo, kterým jej ředil. Stáli jsme proti sobě, pozorovali se, vyčkávali v nepřetržitě napětí. Barák ani na chvíli nepovoloval. Jeho síla byla nevyčerpatelná. Měl ji nastřádáno za více než dvě stovky let. My byli jen krátkodobí vetřelci, další v řadě. On tam stál, nabíral temnou energii a hromadil ji v klenbách. Za celou dobu jsem byl uvnitř nanejvýš desetkrát. Byl to zakázaný Zámek s rakovinnou plísní po prasatech. Dva přízemní úředníci na opačné straně dvora mu vypomáhali toxickou černí své sukénky. Kozlové, kteří se do ní chodili schovávat před letním horkem, prý později umírali v křechách. Mohli to mít i z červů, ale nejsem veterinář a nebyl jsem u toho.

Barák nás také chránil. Odstrašoval nevídané návštěvníky a bránil větru, aby se do nás opíral přímo. Jeho zdi naproti tomu nekryly před sluncem a prodávány v jejich stínu nikoho nelákalo. Obrazu stavení se vymykala zachovalá střecha, z níž jsme shromažďovali vodu. Nebyla však nová natolik, aby se na ní netvořily svíslé rezavé pruhy. Po jedné výjimečně větrné noci v půlce prosince zmizel ze střechy plát plechu a tím začal její pozvolný rozklad. Ještě hůře dopadla kohoutova plechová bouda. Nešťastník se u nás zapomněl, když si majitel odvážel drúbež na domovskou farmu. Kohout žil potom s námi. Přestával zimu v mrazech, dostával zrní a chodil volně po dvoře. Tu a tam musel utíkat před psem. Nakonec neutekl. Stalo se to ten víkend, po kterém se nevrátila Všudybudka. Brit byl šílený pes, míval výkyvy a jednou za čas něco provedl. Nedalo se mu docela věřit. Hlídal spolehlivě.

Dvůr na Tabuláku měl svou personifikaci v postavě Pé. Bydlel tam ze všech nejdále v jedné ze dvou unimobuněk spojených vzděnou kuchyní a nalepených na barák. Jeho místnost byla temná i v poledne, protože její jediné okno směřovalo k cihlové zdi. Nejsem si jist, zda se mezi oknem a zdí mohl protáhnout člověk.

Pé býval k vidění na cestě k ekologickému záchodu a zpátky. Záchod byl trůn, z něhož se za mrazivých jiter dalo vyhlížet do dálky na ojíněné stromy a hřebeny zasněžených kopců, jež mlhavě zářily v meruňkovém slunci. Na nich a kolem nich se rozkládala ještě rozsáhlejší a nebezpečnější zakázaná zóna, než byla ta naše. Mám podezření, že barák s ní byl v neviditelném spojení. Ze záchodu šlo přehlédnout několik desítek čtverečních kilometrů směrem na východ. Nikdy se nevynášel. Prý byl zkonstruovaný tak, aby se jeho obsah po určité době sám někam propadl. Nechápu dodnes, jak to fungovalo.

Vezli jsme autem bukové dřevo. Cesta byla rozbitá, nedalo se jet rychleji než čtyřicítkou. Těch necelých šedesát kilometrů nám trvalo hodně přes hodinu. Všude byl popraskaný asfalt, díry až na podloží.

V úsecích, kde úplně seřízli koberec, jsme se drkocali po hrbolaté hlině a tlumiče dostávaly zabrat. Byli jsme oba unavení nošením a řezáním dřeva, konspirativním nakládáním a vydechovaným očekáváním, že v každém projíždějším autě zastaví vlastník tohohle kusu lesa a jeho popadaných větví. Některé připomínaly spíše kmeny, pravda, ale také vypadaly, jako by tam ležely přinejmenším od zimy, a jelikož byla polovina října, nepřišlo mi nevhodné zachránit je před dalším hnitím a završit jejich existenci v kamnech.

Každý rok jsme jeli dvakrát nebo třikrát. Najít vhodný les blíž než třicet kilometrů od maringotky nebylo možné. Byla to kouzelná místa; bukové chrámy, ohňové větve a listí zářící ve stmívání. Často jsme nakládali za tmy nebo v začínajícím dešti. Al zvládala vyjeté koleje i bez světla, abychom nepoutali pozornost. Jednou bylo tak pozdě, že jsem sbíral kupy nachystaných větvíček pro zátop poslepu a po hmatu. Nic jiného jsme odpoledne najít nemohli. Navíc jsem Al vyděsil, protože si myslela, že jsem se ztratil, nebo že mě někdo přepadl, když jsme se rozešli po lese a ona na mě hodiny nemohla narazit.

Než jsme se rozešli poprvé, bydlela na Tabuláku asi měsíc Lu. Al se během předchozích dnů stěhovala pryč, myslel jsem, že kvůli zimě, moc mi nedocházelo, co dělá. Byla polovina února, trochu sněhu, dost na to, aby byly stopy. Stál jsem metr nad zemí na betonových rourách, už nevím přesně, a řekl jsem to, co jsem říct musel. Zranil jsem sebe i ji? Černý okamžik. Později jsem se ještě chlubil svou odvahou. Několik týdnů předtím jsem seděl zhroucený v kumbále londýnského hotelu a bez přestání opakoval: *Sie hat mich verlassen. Warum hat sie mich verlassen?* Z posledních sil stále dokola a bylo mi jedno, jestli mě tam někdo najde. V němčině to bylo snesitelnější. Ani jsem se nemohl postavit, i když jsem se snažil. Po zbytek dne jsem se pohyboval jako ve zpomaleném filmu. Co jsem normálně stihl uklidit za dvě a půl hodiny, uklízel jsem dvakrát tak dlouho. Mohlo to být tím, že mě byla jen polovina?

Lu byla fascinující, smyslná a ještě něco navíc. Asi jako New York. Na otázku, jak je to mezi Al a mnou, jsem jí doslova řekl:

„Myslím, že cesty jdou pomalu od sebe. Je to spíš dlouhodobá tendence než něco náhlého.“

I dnes si myslím, že to byla pravda. Období, kdy jsme žili tolik blízko sebe, končilo.

Nejsem příliš sentimentální, ale mohu věcně prohlásit, že do té doby jsem neznal stav, kdy je možné se rozbřezet kdekoliv a kdykoliv, neovladatelně a nezadržitelně. Tedy pokud jeden nechce jít cestou citového otupení a zmraznutí. Něco jako sexuální vyvrcholení naruby. Citový propad na dno, kterým jsou slzy. Slunce zelenalo a černalo za sněhovými mraky, větve byly holé, vzduch nehrál. Chvilí hrály návštěvy u Lu, ale teplo rychle vystřídala chlapla ocelového monstra. S Al jsme se potkávali ve městě, zrovna když jsem měl optimistickou a odmítavou náladu. Ještě jsem přesvědčoval její slzy, že to tak musí být, abych se o pár dní později propadl do podobné beznaděje.

Každodenní život. Žádná velká citová vzrušení. O zábavu se staraly kočky, naše debaty, Vltava, hudba, knížky, počasí, kamna, prach. Stěny namalované a obložené polystyrenem, plstěnou dekou. Dvojitá vrstva izolace pod postelí, již se s nadsázkou nazývaly matrace, které přes zimu z druhé strany zplesnivěly. Výkyvy teplot o patnáct stupňů tam, když se zatopilo, a o deset stupňů zpátky, když jsme se ráno probouzeli, pomáhaly nejen plísní, ale i zkratům v kabe-

lech. Stalo se, že několik týdnů v nepravdělných intervalech probíjela kostra, což by tolik nevadilo, kdyby se to netýkalo i kliky u dveří. Al mi několikrát říkala, že dostala ránu od kovového madla. Když jsem to šel zkusit, ucítil jsem v dlaní příjemné chvění, jež jsem přičítal kombinaci kovu a mrazu. Řekl jsem jí, ať si z toho nic nedělá. O pár dní později si opět stěžovala. Šel jsem koupit šroubováček s diodou, a když jsem ho přiložil ke klice, prozřel jsem. Svítla! Zavolal jsem Dé, zda by nemohl přijít proměřit zapojení. A skutečně. Ukázalo se, že jakýmsi opakovaným táhlym zkratem probíjí obvod žárovek v zadní místnosti. Kabel jsme odpojili, lampičky oželeli a stálo se vesele dál.

Místnost na spaní nebyla velká. Necelé dva krát dva metry. (I v Londýně jsme měli štěstí na malou místnost. Často se náš společný život těsnil na malém prostoru.) Po obléhání stropě se halucinogenně táhly barevné skvrny – béžová, oranžová a bílá. Od dvou třetin dolů stěny pokrývala bleďmodrá. Nevelkým oknem šlo vidět, co se děje na protějším heliportu. Když byl večer někdo doma, mohl přicházející už z dálky pozorovat jediné světlo majáku, jenž tajným kódem rozmlouval s okny staniční budovy. Okno v prostřední místnosti, v níž byly poličky a skřínky, na kterých se vařilo, stůl, židle a kamna, problikávalo skrz bezy do aleje. Bylo obdélníkové a větší, stejně jako dvě okna na protější stěně. Z těch bylo možné za dobrého počasí dohlédnout až do Jeseníků. V noci svítala lidem z buněk na cestu od brány. Poskytovala přehled po celém dvoře, jen za roh přístavku, kde stály unimobuňky, se vidět nedalo. Neviděli jsme si s našimi sousedy do oken. A ti z heliportu byli příliš daleko, aby mohli vidět k nám. Žili jsme na samotě v polích nad městem.

V aleji se stala veselá příhoda. Jednoho syčravého listopadového večera jsem šel s Britem na řetězu ven a ještě u brány jsem si všiml, že se k nám připojila Boženka. Tak co, říkal jsem si, půjde s námi. Když jsme byli asi sto metrů v aleji, neodbytné mňoukání mi prozradilo, že nejen ona, ale i průvod zmatených tříměsíčních koťat se Všudybudkou v čele se vypravil na procházku. Nahlas jsem se rozesmál a vzápětí se lekl. Živě jsem si představil, jak se mezi stromy a mlázím poztrácují. Viděl jsem, jak potkáváme psy a nastává kočičí peklo. Utěšil jsem se až myšlenkou, že v tuhle hodinu a v tomhle ročním čase alej nikoho neláká. Pokračovali jsme dál: vykulená koťata, o něco větší, ale stejně ostražitá Boženka, obří Brit a já, jako strakaté procesí nepadnoucích tvarů a velikostí ze středověké pouti. Koťata se každou chvíli zastavovala, uskakovala z cesty a potom ze tmy pištěla, že se ztratila. Byl to jejich první výlet do světa.

Expertem na kotrmelce se ukázal být ustrašený Kazimiša, kterého jsme do té doby museli i ze zidky sundávat. Jeho číslo vypadalo následovně: když jsem se k němu s Britem deset metrů vrátil, popoběhl o dva-čet metry dopředu k dalšímu stromu, na jehož kmen se zarputile vrhl – neboť stromy, nutno říct, opravdové stromy byly pro koťata velkou zprávou. Zatímco oškřabával kmen, my ostatní jsme kolem něj prošli. Tu a tam popoběhl s námi, ale dříve nebo později zůstal pozadu a začal zoufale vriskat ze tmy. Musel jsem se vracet. Když jsem ho našel a sebral, okamžitě se vyprostil, protože se jako správný kocourek nechtěl nchat nést, znovu nás předběhl, vyskočil na kmen, spadl, začal škrábat kůru a tak stále dokola, dokud jsme se nevzdálili a já neuslyšel známé zakvílení. Procedura se mohla opakovat... Tímto způsobem jsme za půl hodiny urazili nějakých dvě stě metrů! Myslel jsem, že se buď zblázním, nebo potrhám smíchy. K tomu se příležitostně, aby nesešla z pozornosti, ztrácela i další koťata.

foto Martin Vlček

Co chvíli jsem je přepočítával a dával pozor na Brita, zda na nějaké zrovna nešlape. Tímto neustávajícím předozadním rytmem, s množstvím zážitků a objevů, jsme se vrátili zpátky na dvůr.

V lese se strakatými větvemi se mi zjevilo božstvo. Pil jsem z něj několik hodin, než jsem spatřil stádo srnek. Zvedal jsem se a pokládal podle kopců. V každém stromě dlel příběh. V mé hlavě opuštěné autobusové nádraží. Staré oprýskané lavičky, poplivané chodníky zalepené žvýkačkami. Bez autobusů a bez lidí. Svlekal jsem se na malém městě, kde mi měl být udělen titul „Nemohoucí si vzpomenout na své jméno a povolání“.

Smrkal jsem do větví, co to šlo. Za dveřmi obývacího pokoje, do něhož právě vcházely srnky, hnízil vítr. Nebyly olízané. Vzduch řádil. S Jindřichem osmým jsme se špičkovali, kdo ho má delšího při teplotě dvaceti stupňů pod nulou. Říkal mi, že v maringotce dlouho nebydlel. Vycucal jsem ho i tak. Měl zlatem prošívaný úd a točil jím jako živým lasem. Zakrátko se mi motala hlava, ztratil jsem přehled o stromech a jejich příbězích. Kladly se jeden na druhý jako pokrivené čáry, skrz něž bylo vidět do jiných světů. Třeba ten s propadlou střechou a chlazenými cihlami, s tajemstvím oblečeného potoka a vydrženými kalhotami. Ženy neexistovaly. Všechno pohltili strážníci na pastvinách. Když jsem si osahával odřený krk, na jednu jsem si vzpomněl. Říkala, že už není sama, prý potkala někoho za zatáčkou. Ani já jsem nebyl sám. Bylo nás pět nebo šest.

Tvrdil jsem jim: „Nechci žít. Jede na mě buldozer, tak proč se prodlužovat? Umřít v její černé náruči, to jediné! – Ne, že by byla tak vzrušující, ale umřít v ní! – Snad by se propůjčila.“

Běžel jsem za ní a volal: „Už vím, co od tebe chci! To samé, od čeho jsem před rokem utíkal!“ – Slyšela, neslyšela?

Bláto nebylo strašné. Přivedlo mě na stopu černé mlhy. Lehce jsem se v ní propadl do zapomnění. Náhle to bylo jednoduché, i když cesta nevedla přímočaře. To mi dodávalo sebeúctu. Vážil jsem si svých neuskutečnitelných rozhodnutí jako ten, který si váží holubníku před přiletím holubů. Ačkoliv byli již několik hodin otráveni, stále fungovali na nevsvětelný příkaz shora. Nebo zdola, dodal by vtípilek.

V Londýně s lidmi a jejich pokroucenými jazyky byla rodná země na světě sama. Pár minut za hranicemi se o ní nevědělo. Odjížděl jsem, abych se díval z dálky. A jestli jsem k tomu potřeboval tebe? Mít na koho vzpomínat, o koho si opírat oči? Ještě jsem mával rukou z močálu. To se mi to mávalo, když byl vysněný. Cesta se proměňovala. Nabízela se moudrost o tom, jak kdo chodí po lese. Moje trajektorie nepřipomínala žádné známé geometrické těleso. A pláč, který se vracel s úplňkem, nebo novoluním, byl ukazatel. Jak dlouho mohl vydržet? Délka nerozhodovala. Bůh odešel. Bůh, který zní tak nepravděpodobně. A přece jsem chodil v lese tajemných božstev a jejich nadřizeného.

třetí nástin manifestu afirmacionismu

Alain Badiou

II. ČÁST

Proklamovat sentence afirmacionismu

Tím, že pojmenujeme to, co nás oslovuje a co se nám může hodit, nechceme udělovat nějakou cenu. Chceme pouze upozornit na genealogii jisté axiomatiky. Axiomatiky, jež spočívá v tomto: na úsvitu století chceme umělecké vůli znovu navrátit její netělesnou přesnost, její antiromantický chlad, substrakční úkony, jimiž se co nejvíce blíží oné skutečnosti bez obrazu, která je jedinou příčinou umění. Díky této substrakci umělecká vůle určuje všem skutečnost, s níž se setkala. Škrta tím jakoukoli nadvládu partikularity. Substrakce je moderní metodou integrální afirmace univerzálního.

Tedy axiomatiky umění, jež by nebylo ani etnické ani jáské. Delokalizované umění, stejně tak citlivější jako neosobní, pro univerzální myšlení stejně nahé jako tah, jímž ve stínu jeskyně před třiceti tisíci lety vryli nečasový znak bizona či tygra. Umění, jež ve své nahotě samé prohlašuje jednou provždy nelidskost Krásna.

Afirmacionistická axiomatika formuluje pouze minimální podmínky, ještě zcela abstraktní, avšak dlouze a aktivně rozvrhované dosud nevykreslenou konstelací umělců dvacátého století, podmínky, za nichž by se umění nepodřížovalo moci impéria, a zároveň by překonalo romantickou duplicitu pochmurnosti a hravosti. Duplicitu, k níž se hlásil Victor Hugo a kterou velmi dobře označil jako duplicitu vznešeného a groteskního. Neboť není-li dnešní umění *art pompier*, je přesně toto: vznešené, získané namáhavě prostředky groteskního. Jalová grimasa nenalezitelné sakralizace. Mdlá gestikulace jáství.

Právě proti těmto uspěchaným vybarvením nedostatečné oddanosti nelidskosti pravdy se zde snažíme obnovit práva nezavislé afirmace.

1. Umění není vznešený sestup nekonečna do konečné mrzkosti těla a pohlaví. Je napopad vytvářením, pomocí konečného prostředku materiální substrakce, nekonečné subjektivní série.

Tvrdíme, že v umění jsou pouze díla. A že dílo je vždy konečné, dokonalé, co možná nejdokonalější. Mýtus, který hlásá nemožnost díla (*désœuvrement*) je postromantický, je únavou z konečného ve jménu vágního nekonečna. Umění je vlastní indukovat nekonečnou subjektivní možnost na základě lpění na konečnosti díla. Právě díky tomu v našem myšlení stále čerpáme z Aischyla a Lukrétia, byť podle znovustvořené subjektivnosti. Myšlenka pomíjivosti je považována za novou, je však pouhým přizpůsobením se umění cirkulaci poživatín, opotřebením produktů, jež je materiálním základem Impéria. Bránit se Impériu znamená affirmovat dílo, aniž bychom přitom sklouzli do velebení jeho síly, která je vlastní *art pompier*. Affirmovat mocnou nemožnost díla, jeho křehkou a neúprosnou singularitu.

2. Umění nemůže být výrazem partikularity, ať už etnické či jáské. Je neosobním výtvozem pravdy, jež je určena všem.

Schéma výrazu předpokládá, že jakožto umělec je každý jakousi nevyslovitelnou singularitou. Jak se dnes říká: „Chci být sám sebou“ – anebo kmenová verze téhož: „Chceme vytvářet, znovu vytvářet, naši vlastní kulturu.“ Nešťastně na tom je, že toto chtění je preformované a že ono „sám sebou“, které se zde objevuje, se ničím neliší od „všech“. Stejně tak „kultury“ nejsou nic víc než restaurované produkty, recyklovaná stará veteš. Toto vše je pouhou beznadějnou průměrností. Avšak stávající mocnosti mají rády pouze statistiky a prů-

zkumy, protože vědí, že nic není nevinější a neschopnější než průměr. Vědí, že „každý“, „někdo“, není než zaměnitelným tvorem. My tvrdíme, že v umělecké práci se tento tvor může stát nositelem univerzálního sdělení. Lidský tvor není ani v nejmenším příčinou tohoto sdělení, pouze místem či jedním z míst. Umělec jako individuum je jen živoucí matérie propůjčenou subjektu, který, poněvadž je ve formě uměleckého díla subjektem smyslovým, potřebuje tuto matérie. Jakmile je dílo-subjekt hotové, můžeme úplně zapomenout na jeho přechodného individuálního nositele. Jen dílo samotné je afirmativní. Umělec je neutrálním prvkem této afirmace.

3. Pravda, jejímž procesem je umění, je vždy pravdou smyslového jakožto smyslového. Což znamená: přeměnu smyslového v událost Ideje.

To, co uprostřed procesů pravdy singularizuje umění, je získávání subjektu pravdy ze smyslového. Zatímco ve vědě je subjekt pravdy získáván ze síly doslovnosti, v politice k němu dospíváme z nekonečného bohatství kolektivního a v lásce z pohlaví jako diferenciací. Umění činí událost z toho, co je vrcholem daného, totiž z nerozlišeného sensorického. A právě to ji činí Ideou skrze proměnu toho, co prostě je, v něco, co musí dostat své vlastní konečnosti. Idea se v umění neprotiví, skrze transformaci evidence v nepravděpodobný imperativ. Být donucen vidět, jako by to bylo skoro neviditelné, to, co je jinak zjevně viditelné, v tom spočívá například malířství. Umění afirmuje, že na samé hranici nemožnosti pocíťovat se nachází ve smyslovém účinku pocíťovaná Idea.

4. Nutně existuje pluralita umění, a jakkoli jsou představitelná jejich prolínání, není představitelná žádná totalizace této plurality.

To závisí pouze na tom, že změna evidence v imperativ se odehrává ve smyslovosti. Nic totiž nesjednocuje smyslovost, nečiní-li to individuální animální tvor a jeho orgány. Toto empirické sjednocení je však lhostejné umění, jež zpracovává smyslovost oblast po oblasti a vytváří svůj vlastní neempirický a neorganický subjekt. Smyslově nerozlišené umění tudíž není možné. Tvrdíme, že multimediální motiv multisenzoriálního umění nemá valnou budoucnost. Pouze projektuje do umění obecní jedinečnost obchodu, monetární ekvivalenci všech produktů.

5. Veškeré umění je příchodem nečisté formy a očišťování této nečistoty tvoří dějiny umělecké pravdy i jejího vyčerpání.

Forma je to, co dává smyslové evidenci nové chvění tak, že rozptyluje její evidenci a mění ji v křehké muset-být. Je vždy nejprve nečistou, poněvadž vězí mezi prvotní evidencí a jejím rozehvěním, mezi rozpoznáním a nepoznáním. Dlouho tomu tak bylo v případě figurace: toto je vůl, avšak ne tak docela, a hlavně je třeba jej opravdu vidět, abychom tomu uvěřili. Umění se pak urputně snaží očistit nečisté, čím dál víc se oddat své povinnosti vůči viditelnosti, proti jakékoli evidenci viditelného.

6. Subjekty umělecké pravdy jsou díla, z nichž se tato pravda skládá.

Jinak by to totiž museli být autoři a jejich evidence či jejich výraz. A tak by v umění neexistovala žádná povinnost, žádná univerzality. Byl by pouze odraz jáských či etnických partikularit. Jediný pravý subjekt je to, co se přihází: dílo, díky němuž je suspendována evidence. Afirmativním subjektem non evidence je jen a jen dílo.

7. Tato skladba je nekonečnou konfigurací, jež představuje v uměleckém kontextu dané chvíle generický celek.

Hovoříme zde o subjektech iniciovaných dějinnou událostí umění, komplexem, který se skládá z děl tvořících novátorskou řadu. Takový je případ seriálních děl v hudbě nebo klasičeského stylu od Haydna po Beethovena nebo těch několika let, kdy byl kubismus živý, či postromantické básně a tisíců dalších. Jsou tu subjektivní sbírky neboli konstelace děl, jež nazýváme konfiguracemi a které tvoří skutečnou podobu uměleckých pravd. Konfigurace je tím, co v minulé situaci umění a jeho uznávání nebylo pojmenovatelné ani vypočítatelné. To, co se mi přihází, co nelze předpovědět ani předříkat. Právě proto je takto vzniklý celek generickým: v daný moment afirmuje umění jako čistě univerzální žánr, zbavený jakékoli předchozí klasifikace.

8. Realita umění je ideelní [Vztahující se k ideji či konstituující ideu. Pozn. překl.] nečistota jako imanentní proces jejího očištění. Jinak řečeno: prvotní matérie umění je událostní nahodilost formy. Umění je druhou formalizací nastávání formy jako beztvaré.

Tato výpověď jen opakuje předcházející výpověď z jiného úhlu. Nejprve je nečistá formální idea, jež mění evidenci vnímání či vnitřního názoru v problém, v imperativ. Pak je třibení oné nečistoty, čím dál prázdnější vytanuti formy. A proto můžeme říci, že vývoj umělecké konfigurace či pravdy se děje skrze druhou formalizaci, odstraňující v nečisté formě svou nečistotu, odstraňující beztvárost anebo činící formu z beztvárosti samé. Až do chvíle, kdy nám z nedostatku evidence a nečistoty již nezbývá nic skutečného. Když konfigurace ztratí svou afirmativní sílu, je završena.

9. Jedinou maximou soudobého umění je, aby nebylo „západním“. Což také znamená, aby nebylo demokratickým, rozumíme-li demokratickým toto: být ve shodě se západní ideou politické svobody.

Tím se dostáváme k dnešní situaci. Ano, jediná věc je vědět, zda se umělecký imperativ může odpoutat od imperativu západního, a sice od cirkulace a komunikace. Západní demokracie je totiž právě cirkulací a komunikací. Právě umění je tedy to, co přerušuje cirkulaci a co nic nesděljuje. Nehybné a nesdělitelné, takové umění potřebujeme, jen to je totiž určeno všem, necirkuluje v žádné předem určené síti a nekomunikuje s nikým zvlášť. Umění má v každém z nás působit růst nedemokratického zdroje naší svobody.

10. Nezápadní umění je nutně uměním abstraktním v následujícím smyslu: abstrahuje od veškeré partikularity a formalizuje toto gesto abstrakce.

Bojovat proti romantické výrazovosti a formalismu se dá pouze dynamikou abstrakce. Jedná se o velice staré pravidlo, avšak velmi příhodné pro naši situaci. Vše záleží na následujícím: vynalézt novou smyslovou abstrakci. Je pravda, že nevím přesně jak. Výkon vědy, a především matematiky, nás o tom může poučit. Touto cestou se konečkonců vydali i lidé v renesanci, stejně jako malíři z počátku století: obrátili se ke geometrii. A i my se musíme obrátit ke geometrii, která se hodně změnila. Neboť je dnes méně nahrazením forem jejich schématem, jako spíš logikou invariantů skrytých v každé deformaci. Musíme vyhlásit v umění myšlenku inteligibilních deformací.

11. Abstrakce umění, které je a které přijde, nebere zřetel na žádné zvláštní publikum. Toto umění je spojené s proletářským aristokratismem: činí to, co říká, bez ohledu na jednotlivé lidi.

Tvrdíme, že je třeba opustit veškeré sociologické a institucionální spekulace o publiku

umění. Sociologie, i kritická, je vždy ve službách západní demokracie. Umění se nemá starat o svou klientelu. Je neoblomně uměním pro všechny a toto určení nemá žádný empirický význam. Umění se dělá, říká, co dělá, dělá, co říká, a to bez ohledu na číkoli zájmy. To právě nazývám jeho proletářským aristokratismem: aristokratismus vystavený soudu všech. Významný francouzský režisér Antoine Vitez měl krásný výraz pro divadelní umění. Říkal: „Elitářské pro všechny.“ „Proletářské“ zde označuje to, co skrze disciplínu zvanou práce patří společně generickému lidstvu v každém z nás. „Aristokratické“ značí to, co je v každém z nás uchráněno od hodnocení pomocí průměru, většiny, podobnosti či imitace.

12. Umění, které je a které přijde, musí být stejně pevně vystavěné jako důkaz, stejně překvapivé jako noční přepadení a stejně vznešené jako hvězda.

Podívejme se, kolik abstrakce snesou tyto tři obrazy.

Budoucí dílo musí být stejně pevně vystavěné jako důkaz, poněvadž proti trvalé obchodní mobilitě imperiálního světa musí stavět neoblomný a konsekventní princip. Budoucí dílo opovrhne relativismy a podezřelými pochybami. Zkoumá svou afirmaci do důsledku.

Budoucí dílo musí být stejně překvapivé jako noční přepadení, poněvadž činí událost ze skutečnosti do té doby neznámé. Tuto skutečnost, tento kus skutečnosti násilně vnucuje tomu, kdo je uchopuje. Nenechává ji cirkulovat, nesděljuje ji. Vnucuje ji, a to nutně s trochou hrůzy.

Budoucí dílo musí být stejně vznešené jako hvězda, poněvadž touží po nadčasovém chladu své vynalezené formy. Není bratrské, tělesné, nesídí ve vlažnosti sdílení. Budoucí umělecké dílo se dívá svrchu na imperiální obchod.

Potíží dnešního umění je, že má tři imperativy a nikoli pouze jeden. Existuje imperativ konsekventnosti, logický imperativ, imperativ matematiky bytí. Pak imperativ překvapení, imperativ skutečnosti či výjimky. Konečně pak imperativ vznešenosti, symbolu či distance.

Umělecká díla jsou často přijatelná na základě jednoho či dvou z těchto tří imperativů. Avšak velkým problémem formy dnes je reálně skloubit všechny tři. To bude rozhodující pro dílo budoucí.

Tři poslední sentence ponecháme jejich konkluzivní nahotě.

13. Umění se dnes dělá pouze na základě toho, co pro Komunikaci (médiium a obchod) neexistuje, či skoro neexistuje. Umění abstraktně konstruuje viditelnost této neexistence. Což řídí formální princip veškerého umění: schopnost učinit viditelným to, co pro médiium a obchod, a tedy i pro nás, byt z jiného úhlu pohledu, neexistuje.

14. Přesvědčena o tom, že kontroluje celou šíři viditelného a slyšitelného prostřednictvím komerčních zákonů cirkulace a demokratických zákonů demokracie, nepotřebuje již soudobá moc cenzuru. Říká: „Všechno je možné.“ Což stejně tak dobře znamená, že není možné nic. Oddat se tomuto dovolení uživat si je zkárou všeho umění, jakož i všeho myšlení. Musíme být svými vlastními neúprosnými cenzory.

15. Je lépe nedělat nic, než formálně pracovat na viditelnosti toho, co Západ pokládá za existující.

Z francouzštiny přeložil Jan Bierhanzl

obsah tvaru, ročník 2012

První je uvedeno číslo strany, následuje číslo čísla lomené rokem

Stati, publicistika, polemiky

Antošová, Svatava: Čas silných osobností, nebo čas sluhů? 10 14/12
 Antošová, Svatava: Žádný kompromis. O Zbyňku Havlíčkovi 7 11/12
 Bednaříková, Hana: Dandysmus, nebo dandismus? (Zasláno) 3 07/12
 Bouška, Kamil: Jazyk sem, jazyk tam 9 01/12
 Brdek, Zdeněk: Jazyk ledový se hnul. Básnická tvorba Kamila Bednáře 8–9 13/12
 Czaplínska, Joanna: Libuše degradovaná a dekonstruovaná 6–7 15/12
 Černý, Marcel: Zlověstný čas. O bulharském diabolismu 6–7 20/12
 Daniel, Ondřej: Chlast, sex a řev motorů 10–11 12/12
 Diviš, Ivan–Král, Petr: Z korespondence 10–11 01/12
 Dlask, Jan: Když jsou Lidovky mimo... (Zasláno) 3 09/12
 Erhart, Gustav: Dodnes vyhledávaná malířka. O Stéphanie Guerzoniové 10 18/12
 Erhart, Gustav: Iluminismus jasnozřivého šilenství. O Leonore Carringtonové 8–9 11/12
 Evans, G. S.: Invaze blurbů? 13 07/12
 Fic, Igor: Co zbylo z vykladače? (Zasláno) 3 18/12
 Fišmeister, Miroslav: Dvě zaskřípání ve stokorcovém lese. 100 let narození A. A. Milna 9 04/12
 Fišmeister, Miroslav: I když to byl Balboa 9 02/12
 Frynta, Emanuel: Paradoxní blízcenci 6–7 19/12
 Gabriel, Jan: Listovat rozlohou 8 02/12
 Gabriel, Tomáš: Osud ironie Jonáše Hájka 6–7 04/12
 Hanus, Ondřej: Psací stroj 8 21/12
 Hauser, Michael: Až odlétne noční mūra totalitarismu 13 12/12
 Heidler, Jaroslav Achab: Patří ke zdi... 8 16/12
 Heinrichová, Wanda: Česká literatura 2011: První bilance 3 04/12
 Herčíková, Jitka: August Strindberg. Muž, kterého nenávidí ženy 11 13/12
 Herrmannová, Hana: Naše dědictví 6–7 19/12
 Hruška, Pavel: Šťastní dnové četby 7 07/12
 Hruška, Petr: Hobble Frank 7 07/12
 Chifu, Gabriel: Osamělost romanopisce 7 17/12
 Janáčková, Jaroslava: Dvě hry k Roku Boženy Němcové 15 20/12
 Jančárková, Julie: Ilja Repin na Pražském hradě 18–19 02/12
 Janoušek, Pavel: Doxá. Kapitoly z Černé kočky 6–7 10/12
 Janoušek, Pavel: Groteskní mysterium. O hře K. Steigerwalda Má vzdálená vlast 11 09/12
 Janoušek, Pavel: Kritika kritiky kritiky aneb Program programu aneb Co lze stvořit z instantní polévky 8 01/12
 Janoušek, Pavel: Poslední tah králem. Ještě k té angažovanosti 6 06/12
 Jareš, Michal: Shatterhand na Šumavě 8 07/12
 Jeřábková, Zlatica: Návrat k avantgardním ideálům 8–9 20/12
 Kasal, Lubor: Věčný šach, věčná literatura 3 07/12
 Kavka, Tomáš: Antikomunismus čouhá z každého kouta... 6–7 12/12
 Knapp, Aleš: Edith, patronka Evropy 11 16/12
 Knapp, Aleš: Před rokem zemřel Václav Havel 10 21/12
 Král, Petr: Báseň a vykladači (Zasláno) 3 17/12
 Král, Petr: Básníková lenost 9 17/12
 Král, Petr: Monopoly (Zasláno) 2 04/12
 Král, Petr: Odvrácená strana? (Poznámka) 3 21/12
 Král, Petr: Opravdu banalita? (Zasláno) 3 02/12
 Kratochvilová, Markéta: Ilja Trojanow 11 20/12
 Kremlička, Vít: V zájmu pravdy. Nad středověkými legendami 8–9 15/12
 Kubíček, Jan: Česká poezie hledá gigastar 11 05/12
 Kubíček, Jan: Re-akce 7 04/12
 Kubíček, Jan: Ulžeme lháře jeho vlastní lži 6–7 08/12
 Kubová, Věra: Božena Němcová bez tajností (Zasláno) 3 06/12
 Langer, Martin: Inicie aneb Sen o cestě 10–11 15/12
 Langer, Martin: Poutník zelených vanutí 13 08/12
 Linhart, Patrik: Karel May byl sedativem mých nočních můr 6 07/12
 Literární ceny – Litera a Ortenovka 10–11 08/12
 Majer, Karel–Roček, Tomáš: Vzal jsem si do hor počítač, abych mohl psát básně 8 21/12
 Malý, Ivan: Památné místo národní (ne)paměti 12 12/12
 Maňák, Vratislav: Básník zpívá špatně. O Písní o Viktorce 6–7 16/12

Marešová, Ina: Proroci smrti, už starý zákon dokonán! 8–9 12/12
 Martínková-Racková, Simona: Věčné pomíjivosti. O Jiřím Goldovi 6 11/12
 Med, Jaroslav: Nelze takto existovati na zemi. (Moderna u J. Floriana a B. Reynka) 6–7 09/12
 Misař, Aleš: Střední Polabí – literárně členitá nížina 9 14/12
 Motýl, Petr: Establishmentu navzdory. (O polské poezii) 13 04/12
 Neviditelný výbor: Méně statků, více vztahů 8 14/12
 Novotný, Pavel: Básník není svazák 11 03/12
 Pornoknírem proti Comenia Scriptu 9 21/12
 Prohlášení odborné komise MK ČR pro podporu literárních periodik a akcí 3 08/12
 Prokop, Lukáš: Kdyby ty muziky nebyly... 9 08/12
 Prokop, Lukáš: Literatura a kukuřičná dýmka. Zasláno 9 01/12
 Příbáň, Michal: Romantický hrdina v neromantické době 13 17/12
 Segi, Stefan: Kubíček a bábovička 9 10/12
 Selepko, Ladislav: Drobný faul, nebo renonc? 3 15/12
 Schulman, Robert E.: Jak napsat vědeckou studii 10 05/12
 Správcová, Božena: Je čas? Angažovanost jako projekt z bezradnosti 6–7 01/12
 Správcová, Božena: Uzávorkováno. Ke knize Karla Pioreckého 8–9 10/12
 Správcová, Božena: Vítězství Comenia Scriptu nad rozumem? 6–7 18/12
 Správcová, Božena: Vražedné mediální hry. Ale co básník? 6–7 13/12
 Suchá, Vendula: Milen Ruskov 9 20/12
 Šedivý, Milan: Pohled z druhé strany 6 05/12
 Škamlová, Eva: Věty z umělé hmoty 12–13/12
 Škrabal, Michal: Laudatio (Vratislav Maňák: Šaty z igelitu) 5 11/12
 Škrabal, Michal: Webovky 3 03/12
 Škrabal, Michal: Znovu k dandismu 3 08/12
 Šmidová, Zdena: „Absurdistán“ aneb Karavana jde dál 15 03/12
 Štengl, Petr: Eva Klíčová na Hrad (Zasláno) 3 16/12
 Štolba, Jan: K Hanusově recenzi na knihu Marka Šindelky 14 11/12
 Šulc, Jan: Cit pro míru. Ke kritice Josefa Štochla 15 12/12
 Toman, Marek: Rumunská stopa 5 17/12
 Typlt, Jaromír: Průkopník ropné kritiky 9 06/12
 Valach, Milan: Člověk, hodnoty a kapitalismus 6–8 03/12
 Vaníček, Jakub: Zániku navzdory (Zasláno) 3 02/12
 Veselský, Jiří: Korespondence s D. Ž. Borem 1, 4–5 15/12
 Vyskočilová, Karolína: Korpus Banát 10 17/12
 Zadrobílková, Zuzana: Lidé, jejichž život určují knihy 6–7 02/12
 Zradička, Jiří: Polabské prolínání 10–11 16/12

Rozhovory

Dimitrova, Kristin 10 20/12
 Fibich, Ondřej 1, 4–5 18/12
 Fridrich, Radek 1, 4–5 09/12
 Gaži, Martin 1, 4–5 06/12
 Haidler, Jaroslav Achab 1, 4–5 16/12
 Chifu, Gabriel 6 17/12
 Kroužilová, Ludmila 1, 4–5 20/12
 Linhart, Ondřej 13 09/12
 Magnusek, Tomáš 1, 4–5 04/12
 Malý, Radek 1, 4–5 13/12
 Maňák, Vratislav 1, 4–5 11/12
 Matzenauer, Michal 1, 4–5 12/12
 Papík, Richard 1, 4–5 21/12
 Podaný, Richard 1, 4–5 10/12
 Prajzantová, Alice–Jenski, Anica 13 13/12
 Selepko, Ladislav 1, 4–5 14/12
 Stöckelová, Tereza 1, 4–5 03/12
 Šiklová, Jiřina 1, 4–5 08/12
 Špecián, Filip 1, 4–5 05/12
 Šulc, Jan 1, 4–5 19/12
 Toman, Marek 8 19/12
 Vacek, Jindřich 1, 4–5 17/12
 Vaněk, René 1, 4–5 01/12

Ankety a debata

Anketa mezi literáty-blogery (Ondřej Lipár, Mirek 6 Kroš, Zora Šimůnková, Aleš Misař,

Stanislav Komárek, Vratislav Maňák, Pavel Kotrla, Jaromír Typlt, Michal Jareš, Jaroslav Achab Heidler, Vojtěch Kučera, Kateřina Tučková, Milan Děžinský, Vladimír Kokolia, Ondřej Hložek, Ivan Štampach, Ondřej Hanus, Jaroslav Erik Frič) 6–7 21/12
 Anketa o básních Josefa Hanzlíka (Patrik Linhart, Jakub Čermák, Karel Piorecký, Ondřej Zajac, Petr Řehák, Petr Štengl, Milan Děžinský, Irena Šťastná, Ondřej Hložek, Simona Martínková-Racková, Jakub Chrobák) 10–11 07/12
 Anketa s překladateli z rumunštiny (Tomáš Vašut, Jarmila Horáková, Jitka Lukešová, Libuše Valentová, Elisabeta Fiedlerová) 8 17/12
 Anketa mezi českými a moravskoslezskými anktiváři. Je antikvariát v okresních poměrech vymírajícím druhem? (Aleš Brzobohatý, Václav Beneš, Michal Hulla, Miloš Bradík, Tomáš Sanetrník, Ilona Rozehnalová, Ondřej Fibich) 1, 4–5 02/12
 Debata o Karlu Mayovi (účastníci Vlastislav Toman, Karel Deniš, Stanislav Komárek, Ivo Fencl, Wanda Heinrichová) 1, 4–5 07/12

Poezie

Aids, Elsa 1 01/12
 Antropius, Robert 19 10/12
 Baczewski, Marek 16–17 04/12
 Bachelin, Christian 18 05/12
 Bernadský, Ladislav 1 21/12
 Bor, D. Ž. 1 11/12
 Borzič, Adam 16–17 21/12
 Celan, Paul 1 13/12
 Čoleva, Silvija 17 20/12
 Dimitrova, Kristin 17 20/12
 Ditrych, Břetislav 18 01/12
 Dynka, Jiří 19 08/12
 Fibich, Ondřej 1, 17 18/12
 Fridrich, Radek 1 08/12
 Fuxa, Lubomír O. 19 09/12
 Góra, Konrad 17 04/12
 Hanzlík, Josef 1 04/12
 Hložek, Ondřej 19 01/12
 Hora, Josef 1 07/12
 Hradecký, Daniel 18 16/12
 Huptych, Miroslav 18–19 06/12; 19 11/12
 Hyšman, Filip 1 06/12
 Char, René 1 05/12
 K., Václav Maxmilián 17 15/12
 Kameník, Jan 1 19/12
 Kníže, Roman 17 07/12
 Komartin, Claudiu 1, 17 17/12
 Kremlová, Eliška 17 21/12
 Kroužilová, Ludmila 1 20/12, z překladů 5, 12 20/12
 Malý, Radek 19 13/12
 Mariewicz, Marika 19 15/12
 McGough, Roger 1 02/12
 Peuchmaurd, Pierre 16–17 13/12
 Podaný, Richard 1 10/12
 Rajchman, Pavel 18 13/12; 16–17 18/12
 Rops, Roman 18 08/12; 19 16/12
 Rybicki, Robert 16 04/12
 Řehák, Jakub 18–19 03/12
 Řehák, Petr 16–17 03/12
 Řezníček, Tomáš 1 09/12
 Selepko, Ladislav 19 12/12; 1 14/12
 Sissi 19 07/12
 Slíva, Vít 18 15/12
 Staněk, Jiří 18 11/12
 Strá, Petra 18–19 04/12
 Stránský, Michal 1 03/12
 Šlajchrt, Viktor 1 16/12
 Špecián, Filip 19 05/12
 Trávníček, Michal 18 09/12
 Ťupa, Rázvan 11 17/12
 Uhlík, Dalibor 18 12/12
 Vávra, Martin 16–17 08/12
 Veselský, Jiří 1 15/12
 Vlasatý, Vladimír 1 12/12
 Zádřapa, Lukáš 16 19/12

Próza

Boček, Miroslav 16 07/12
 Ciobanu, Mircea 16 10/12
 Demel, Dalibor 18–19 21/12
 Hrbáč, Petr 16–17 09/12

Kabát, Marcel 18–19 19/12
 Kahuda, Václav 18–19 18/12
 Kisjov, Stefan 16 20/12
 Kremlička, Vít 16–17 16/12
 Kubec, Daniel 18–19 13/12
 Lodge, David 18 10/12
 Lundiaková, Hana 16–17 01/12
 Magsumov, Rinat 19 14/12
 Machač, Filip 18 07/12
 Maňák, Vratislav 16–17 11/12
 Minkov, Svetoslav 18–19 20/12
 Odpad, Tom 16–17 05/12
 Oişteanu, Andrei 16 17/12
 Slabihoudová, Naděžda – z překladů 16–17 14/12
 Sovová, Jana 16–17 06/12
 Španger, Petr 16–17 12/12
 Vávra, Stanislav 16–17 08/12; 17 19/12
 Zografí, Vlad 17 10/12

Drama

Tzara, Tristan 18–19 17/12

Na pokračování

Milan Urza: Jeremiášův vztek (01/12–13/12)
 Vladimír Macura: Kalendárium (fragменты)
 (14/12–21/12)

Jedna otázka pro... (s. 3)

Buddeus, Ondřej 19/12
 Büchlerová, Alexandra 04/12
 Čubová, Helena 05/12
 Duřa, D. M. 08/12
 Grigorov, Dobromir 20/12
 Grus, Jiří 07/12
 Hájková, Michaela 15/12
 Horváthová, Tereza 16/12
 Janáček, Pavel 01/12
 Kadlec, Zdeněk 02/12
 Komárek, Stanislav 14/12
 Kraetsch, Mirko 10/12
 Menger, Jan 11/12
 Procházková, Andrea 03/12
 Rathouská, Kateřina 18/12
 Schmiedtová, Věra 12/12
 Toman, Marek 06/12
 Toman, Vlastislav 09/12
 Valentová, Libuše 17/12
 Žáková, Hana 13/12

Ejhle slovo (Zuzana Zadrobílková, Michal Škrabal, Božena Správcová, Ivo Fencl, Michal Jareš, Božana Niševa, Richard Papík)

Čmičkanje 6 13/12
 E-biblio 8 21/12
 Hacašprnda 9 04/12
 Kikimora 15 09/12
 Podhánění 15 08/12
 Pra- 7 06/12
 Šarlí 6 07/12
 Šopskaja salata – Cvičky 12 20/12
 Zelňáky 6 02/12

Továrna na absolutno (Jakub Chrobák) 13 06/12)

Komorádová, Kateřina
 Kuchleí, Štěpán
 Lehet, Filip
 Náplava, Filip
 Podaný, Dalibor
 Spěváček, Jan
 Stanislav, Jan
 Vašíčková, Pavla

969 slov o próze (Pavel Janoušek) (s. 3)

Balvín, Jaroslav: Láska, teď! 04/12
 Bigas, Jiří: Supl 19/12
 C.ind.ere.lla: Kdo s koho 20/12
 Čechová, Dora: Nechtěl jsem být Leninem 09/12
 Čichoň, Petr: Slezský román 02/12
 Doležalová, Martina: Kolej Today 14/12
 Hájiček, Jiří: Rybí krev 11/12
 Jak vznikla a hospodařila TJ Letové sporty Tleskač v Praze 15/12
 Katalpa, Jakuba: Němci 21/12
 Klvaňa, Tomáš: Marina. Ruský příběh 07/12
 Krhut, Daniel: Pašerák snů 16/12
 Mach, Jan: Přišíváčka uší 12/12
 Měrka, Petr: Hitler se na vás usmívá 17/12
 Patričny, Martin: Jako v nebi 05/12
 Rada, Karel: Kluci, kde jste? 10/12
 Stránský, Jiří: Tóny 01/12
 Šabach, Petr: Máslem dolů 13/12

Toman, Marek: Frajer 06/12
 Tučková, Kateřina: Žitkovské bohyně 08/12
 Vaněk, René: Soma secundarium 03/12
 Viewegh, Michal: Mráz přichází z hradu 18/12

Slova o poezii (Michal Jareš)

Gabriel, Tomáš: Tak černý kůň tak pozdě v noci 14 15/12
 Keroušová, Michaela: Nemístnosti 18 03/12
 Kutra, Oldřich: ...a stokrát trásti stromem 7 16/12
 Lakatoš, Klement Václav: Kapitalistické básně 15 19/12
 Lotocki, Tomáš: Čeřeny 12 11/12
 Mareček, Jiří: Stébla zkoušet 18 01/12
 Mazanec, Petr: Kdo v zlaté struny zahrát zná 10 18/12
 Motýl, Günter: Ještě tak aby oči slzely 18 04/12
 Reichmann, Vilém: Malá galerie 8 06/12
 Sekyra, Marek: Úvozy 10 02/12
 Shanfeldová, Yveta: Nahmatávání dna 15 09/12

Recenze (v závorce je uveden autor recenze)

Aids, Elsa: Trojjediný prst (Božena Správcová) 2 09/12
 Aids, Elsa: Trojjediný prst (Michal Jareš) 2 09/12
 Ajvaz, Michal: Lucemburská zahrada (Ivan M. Havel) 2 03/12
 Ajvaz, Michal: Lucemburská zahrada (Veronika Košnarová) 2 03/12
 Amejko, Lidia: Známé příběhy (Ondřej Zajac) 23 02/12
 Antošová, Svatava: Skoby / Punkt memory (Vít Kremlička) 23 21/12
 Arrabal, Fernando: Kámen bláznivosti. Kniha panická (Patrik Linhart) 20 19/12
 Barnes, Julian: Vědomí konce (Zdeněk Beran) 22 13/12
 Bellow, Saul: Oběti zlomeného srdce (Pavel Horký) 20 15/12
 Bílek, Petr A.: Papoušek, Vladimír: Cosmogonia. Alegorické reprezentace „všeho“ (Martin Charvát) 23 16/12
 Binar, Vladimír: Číňanova pěna (Jan Štolba) 2 08/12
 Binar, Vladimír: Číňanova pěna (Roman Kanda) 2 08/12
 Blas de Roblés, Jean-Marie: Půlnoční hora (Hana Bednaříková) 23 10/12
 Blažíček, Přemysl: Kniha o poezii. Holan / Toman (Roman Kanda) 20 14/12
 Bor, D. Ž.: Poslední časobraní (Adam Borzič) 11 14/12
 Borecký, F.: Fišerová, M.–Švantner, M.–Váša, O.: Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů (Martin Charvát) 23 17/12
 Borzič, Adam: Rozevírání (Milan Balabán) 2 04/12
 Borzič, Adam: Rozevírání (Wanda Heinrichová) 2 04/12
 Botton, Alain de: Architektura štěstí (Pavel Ondračka) 20 08/12
 Bourdieu, Pierre: Pravidla umění (Martin Charvát) 23 13/12
 Bratršovská, Zdena–Hrdlička, František: Soumrak utopií (Ladislava Chateau) 10 11/12
 Brikcius, Eugen: Mesón el cento. Spouštění s milou (Zdena Šmídová) 21 03/12
 Brusselmans, Herman: Bývalý bubeník (Jakub Grombíř) 20 05/12
 Břeňová, Klára: Smrt a existence po smrti v biblickém Izraeli v kontextu představ starověkého Předního východu (Marika Kimatraiová) 21 15/12
 Buddeus, Ondřej: 55 007 znaků včetně mezer (Karel Piorecký) 21 02/12
 Bulvová, Renata: Nebude válek (Aleš Misař) 22 17/12
 Burian, Jan: Nežádoucí návraty E. F. Buriana (František Knopp) 23 11/12
 Burstein, Dan–Keijzer, Arne de–Holmberg, John-Henri: Tajemství dívky s dračím tetováním (Jan Dlásk) 21 11/12
 Celestini, Ascanio: Černá ovce. Pohřební chvalořeč na elektrický bláznec (Eva Škamlová) 22 16/12
 Cocteau, Jean: Opium (Veronika Košnarová) 22 01/12
 Čapek, Josef: Beletrie 1. Spisy J. Č., sv. 2 (Roman Kanda) 23 18/12
 Černá, Olga–Volfová, Věra: Z domu a zahrady (Vladislav Reisinger) 22 03/12
 Čornejová, Michaela–Rychnovská, Lucie–Zemanová, Jana (eds.): Dějiny českého pravopisu do roku 1902 (Blanka Kostřicová) 23 01/12
 Dagerman, Stig: Had (Jan Dlásk) 22 19/12
 Delisle, Guy: Barma – Na cestách s lékaři bez hranic po Myanmaru (Vojtěch Čepelák) 22 06/12
 Denk, Stanislav: Obruče vzduchu (Zdeněk Volf) 20 04/12
 Doležal, Miloš: Černé svině křen (Radek Fridrich) 23 12/12
 Dousková, Irena: Darda (Alena Fialová) 23 08/12
 Dryje, František: Devět způsobů jak přijít o rozum (Petr Král) 22 08/12
 English, James F.: Ekonomie prestiže (Lukáš Borovička) 21 19/12

Ertl, Václav: Dobrý autor. Výbor z jazykovědného díla (Michal Škrabal) 21 13/12
 Faber, Michel: Někdy prostě prší (Zdeněk Beran) 20 03/12
 Farkas, Péter: Kreatura (Roman Kanda) 22 21/12
 Farkas, Viktor: Válka médií (Svatava Antošová) 8 09/12
 Fedrová, Stanislava–Jedličková, Alice (eds.): Intermediální poetika příběhu (Ondřej Sekal) 2 11/12
 Fedrová, Stanislava–Jedličková, Alice (eds.): Intermediální poetika příběhu (Richard Změlík) 2 11/12
 Ficsku, Pál: Továrna na děti (Pavla Vašíčková) 21 16/12
 Fischerová, Sylva: Egbérie a Olténie (Radek Malý) 20 07/12
 Fischerová, Sylva: Evropa je jako židle Thonet, Amerika je pravý úhel (Radek Fridrich) 23 18/12
 Fischerová, Sylva: Pasáž (Blanka Kostřicová) 20 02/12
 Fišmeister, Miroslav: Barva času je žlutá (Ladislav Selepko) 22 12/12
 Fišmeister, Miroslav: Nohy z Kalymnosu (Ladislav Selepko) 2 13/12
 Fišmeister, Miroslav: Nohy z Kalymnosu (Vladislav Reisinger) 2 13/12
 Formánek, Josef: Umřel jsem v sobotu (Zuzana Kúrová) 23 03/12
 Fridrich, Radek: Nebožky/Selige (Michaela Otterová) 2 01/12
 Fridrich, Radek: Nebožky/Selige (Simona Martínková-Racková) 2 01/12
 Gabriel, Jan: Nerozvěšené obrazy (Ladislav Selepko) 21 04/12
 Glanc, Tomáš: Souostroví Rusko (Jakub Grombíř) 22 14/12
 Glattauer, Daniel: Každá sedmá vlna (Hana Škamlová) 23 10/12
 Gombrowicz, Witold: Varia (Roman Kanda) 20 09/12
 Gospodinov, Georgi: Techniky a jiné verše (Marcel Černý) 20 20/12
 Groarke, Vona: Spindrifft (Vladislav Reisinger) 23 19/12
 Händler Svendsen–Lars Fredrik: Malá filosofie nudy (Jakub Mlynář) 21 05/12
 Hardy, S.–Horáková, M.–Kaylor, M. M.–Prajznerová, K.: Literární biografie jako křížovka žánrů (Dalibor Tureček) 21 12/12
 Harries, Karsten: Smysl moderního umění (Alice Stašková) 21 06/12
 Hebdige, Dick: Subkultura a styl (Jakub Mlynář) 23 15/12
 Hodrová, Daniela: Chvála schoulení (Martin Charvát) 2 12/12
 Hodrová, Daniela: Chvála schoulení (Roman Kanda) 2 12/12
 Hokeš, Tomáš: Destine, s. r. o. (Boris Hokr) 21 01/12
 Houellebecq, Michel: Mapa a území (Eva Klíčová) 23 07/12
 Hrbáč, Petr: Jak plyne čas (Jonáš Hájek) 20 01/12
 Hrdlička, Josef: Loďstvo vyplouvá z temnot (Lukáš Prokop) 22 02/12
 Hrubín, František: Básně (Jan Gabriel) 23 05/12
 Hrubín, František: Křídla lásek mých (Jan Gabriel) 23 05/12
 Hruška, Petr: Darmata (Ondřej Hanus) 2 15/12
 Hruška, Petr: Darmata (Wanda Heinrichová) 2 15/12
 Hulík, Štěpán: Kinematografie zapomnění. Počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968–1973) (Jakub Grombíř) 20 09/12
 Huptych, Miroslav: Noční linka důvěry (Ivo Harák) 20 17/12
 Chateaubriand, F.-R. de: Paměti ze záhrobí (Zdeněk Hrbata) 8 18/12
 Jacobsen, Roy: Zázračné dítě (Jakub Mlynář) 23 09/12
 Jakubowska-Fijałkowska, Genowefa: Něžný nůž (Zuzana Kúrová) 21 05/12
 Janeček, Petr (ed.): Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti (Tomáš Kavka) 22 03/12
 Jelineková, Elfriede: Zimní putování (Eva Škamlová) 22 15/12
 Ještě jsme ve válce. Příběhy 20. století (Boris Hokr) 21 12/12
 Judt, Tony: Zle se vede zemi (Svatava Antošová) 9 03/12
 Jung, Matthieu: Princip předběžné opatrnosti (Pavla Vašíčková) 21 16/12
 Keller, Jan: Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme (Svatava Antošová) 11 04/12
 Kenarov, Dimitar: Apokryfní zvířata (Vendula Suchá) 2 20/12
 Kenarov, Dimitar: Apokryfní zvířata (Wanda Heinrichová) 2 20/12
 Kerouac, Jack: Na cestě – rukopisný svitek; Vize Codyho (Petr Král) 20 02/12

- Kinnell, Galway: Proč litovat? (Milan Děžinský) 20 01/12
- Kivirähk, Andrus: Muž, který rozuměl hadí řeči (Zuzana Kůrová) 23 14/12
- Klompf, Otto: Tali bachtar! (Aleš Misař) 21 07/12
- Koloc, Miroslav: Ustavičné senzáce poutníka Karla Hynka Máchy (Richard Změlík) 23 01/12
- Kosek, Jan: Skeptikova dovolená (Jakub Grombír) 23 07/12
- Kostřicová, Blanka: Kronika (Aleš Misař) 21 20/12
- Kotrlá, Iva: Vnouče (Zdeněk Volf) 23 19/12
- Král, Petr–Štolba, Jan (eds.): Nejlepší české básně 2011 (Karel Thein) 22 05/12
- Král, Petr: Medové kuželky (Ladislav Selepko) 23 06/12
- Kratochvíl, Jiří: Dobrou noc, sladké sny (Aleš Haman) 21 21/12
- Kroš, Mirek 6: Zastávka Woodstock (Jakub Grombír) 21 21/12
- Krupička, Adam: Maria Goretti (Ivo Harák) 21 15/12
- Kukal, Petr: Hejna ptáků a všechno (Ivo Harák) 23 04/12
- Kuras, Benjamin: Soumrak bílého muže (Svatava Antošová) 9 16/12
- Laird, Nick: Gloverův omyl (Ema Stašová) 22 17/12
- Lapeyre, Patrick: Život je krátký a touha bez konce (Zuzana Kůrová) 20 08/12
- Larsson, Björn: Filologův sen (Erik Gilk) 21 03/12
- Larssonová, Åsa: Temná stezka (Jan Dlask) 22 16/12
- Laxness, Halldór: Křesťanství pod ledovcem (Marika Kimatraiová) 22 11/12
- Liessmann, Konrad Paul: Univerzum věcí. K estetice každodennosti (Svatava Antošová) 7 14/12
- Lichtenbergová, Žaneta: Ptáci vykojili z brázd (Simona Martínková–Racková) 23 03/12
- Lindgrenová, Astrid: Jižní louka (Gabriel Pleska) 22 13/12
- Listopad, František: Curricula (Jakub Chrobák) 22 08/12
- Llamazares, Julio: Žlutý déšť (Pavel Horký) 21 19/12
- Malaquais, Jean: Javanci (Jakub Grombír) 22 19/12
- Maňák, Vratislav: Šaty z igelitu (Eva Klíčková) 23 05/12
- Matuška, Vlado: Za nehty rez (Ivo Harák) 23 20/12
- Meas, Alena: Piliers/Pilíře (Michaela Otterová) 21 16/12
- Medunová, Pavla: Za každý vnější den (Jan Štolba) 2 14/12
- Medunová, Pavla: Za každý vnější den (Ladislav Selepko) 2 14/12
- Mihăescu, Gib I.: Ruska (Jakub Grombír) 2 17/12
- Mihăescu, Gib I.: Ruska (Libuša Vajdová) 2 17/12
- Michaux, Henri: Cesta nepoddajnosti (Veronika Košnarová) 22 01/12
- Michlová, Marie: Smrt Múz (Erik Gilk) 20 18/12
- Mikulášek, Oldřich: Cestou s mnoha verši. Básně, recenze, studie (Aleš Misař) 20 19/12
- Mikulášek, Oldřich: Chléb pod sněhem (publicistické texty) (Aleš Misař) 22 11/12
- Mocná, Dagmar: Záludný svět Povídek malostranských (Richard Změlík) 21 14/12
- Moník, Josef: Schweik it easy (Erik Gilk) 22 06/12
- Murakami, Haruki: 1Q84 (Jan Gabriel) 22 21/12
- Nahacz, Mirosław: Prcek (Ondřej Zajac) 21 09/12
- Nejedlý, Jan: Nová pražská strašidla (Ivo Fencl) 21 18/12
- Némirovská, Irène: Francouzská suita (Eva Škamlová) 23 20/12
- Nezval, Vítězslav: Básně I (Jonáš Hájek) 20 07/12
- Ohnisko, Milan–Šanda, Michal (eds.): Co to je toto? (Zuzana Kůrová) 21 17/12
- Ohnisko, Milan: Nechráněný styk (Ondřej Hanus) 23 09/12
- Oksanen, Sofi: Stalinovy krávy (Viola Parente–Čapkova) 21 10/12
- Ossowska, Maria: Měšťanská morálka (Tomáš Bojar) 20 16/12
- Palán, Aleš (ed.): Hlavou zeď 2011 (Jakub Grombír) 21 17/12
- Pechar, Jiří: Člověk a pravda (Martin Charvát) 20 12/12
- Pejla, Jiří: Žalmúzie (Aleš Misař) 22 02/12
- Petrovičová, Katarina: Martianus Capella. Nauky „na cestě“ mezi antikou a středověkem (Martin Charvát) 22 07/12
- Petříček, Miroslav (ed.): Moderní svět v zrcadle literatury a filosofie (Martin Charvát) 22 20/12
- Pilátová, Markéta: Zatykáni větru (Aleš Misař) 23 04/12
- Piperek, Lubomír Filip: Předěly (Jiří Staněk) 22 09/12
- Pišťanek, Peter: Rivers of Babylon II. (Zuzana Kůrová) 22 09/12
- Pišťora, Jiří: Básně a brundibásně (Petr Král) 2 07/12
- Pišťora, Jiří: Básně a brundibásně (Vladislav Reisinger) 2 07/12
- Popov, Valentin: Bývalý cizinec (Marcel Černý) 21 20/12
- Přibáňová, Alena–Přibáň, Michal (eds.): Na shledanou v lepších časech. Dopisy Josefa Škvoreckého a Lubomíra Dorůžky (Pavel Ondračka) 20 18/12
- Přidal, Tomáš: Pikantní poldové (Michèle Baladránová) 23 08/12
- Quignard, Pascal: Terasa v Římě (Veronika Košnarová) 22 01/12
- Rákos, Petr: Askiburgion (Eva Škamlová) 22 18/12
- Rauchová, Jitka: Spoutané divadlo (Lenka Housková) 23 11/12
- Reisinger, Vladislav: Medvědí mimika (Michal Jareš) 2 21/12
- Reisinger, Vladislav: Medvědí mimika (Milan Děžinský) 2 21/12
- Rosí, Věra: Dlouhé nůžky noci (Jiří Staněk) 2 18/12
- Rosí, Věra: Dlouhé nůžky noci (Ladislav Selepko) 2 18/12
- Růžek, Pavel: Bez růže (Alena Fialová) 22 10/12
- Říha, Miloš: Duše skladem (Ivo Harák) 20 13/12
- Salmela, Alexandra: 27 aneb Smrt vás proslaví (Ema Stašová) 23 12/12
- Se světem nepohneš. Současné norské povídky (Jakub Grombír) 22 15/12
- Sebal, W. G.: Saturnovy prstence (Ema Stašová) 22 14/12
- Seifert, Jaroslav: Publicistika (1933–1938) (František Knopp) 2 05/12
- Seifert, Jaroslav: Publicistika (1933–1938) (Lukáš Borovička) 2 05/12
- Shaptonová, Leanne: Významné artefakty a osobní předměty ze sbírky Lenore Doolanové a Harolda Morrise (Marika Kimatraiová) 20 06/12
- Schmidtová, Kathrin: Neumřeš (Jakub Mlynář) 20 13/12
- Schulz, Bruno: Skořicové krámy (Veronika Košnarová) 20 21/12
- Schwarzová, Michaela: Eroze hran (Vladislav Reisinger) 20 15/12
- Sojka, Jan: V srpnové žízni (Vladimír Novotný) 20 11/12
- Sontagová, Susan: Ve znamení Saturna (Aleš Haman) 2 02/12
- Sontagová, Susan: Ve znamení Saturna (Eva Klíčková) 2 02/12
- Srbová, Jitka N.: Někdo se loudá po psím (Ladislav Selepko) 21 08/12
- Stanišić, Saša: Jak voják opravuje gramofon (Ondřej Zajac) 20 12/12
- Steiner, George: Po bábelu. Otázky jazyka a překladu (Ondřej Hanus) 21 07/12
- Stojanovič, Saša: Svár (Ondřej Zajac) 21 01/12
- Strömberg Kranz, Eva: Amelie Posse–Brázdová. Život spjatý s Československem (Jan Dlask) 23 02/12
- Šalamov, Varlam: Kolymské povídky (Blanka Kostřicová) 20 10/12
- Šanda, Michala: Sebrané spí si (Patrik Linhart) 2 16/12
- Šanda, Michala: Sebrané spí si (Petr Král) 2 16/12
- Šedivý, Milan: V černé i v bílé (Radek Fridrich) 22 10/12
- Šimáček, Jiří: Charakter (taky ještě mädchen, ničema a Oskar) (Erik Gilk) 22 20/12
- Šindelka, Marek: Zůstaňte s námi (Aleš Haman) 2 10/12
- Šindelka, Marek: Zůstaňte s námi (Ondřej Hanus) 2 10/12
- Šlajchrt, Viktor: Bankrot (Blanka Kostřicová) 23 06/12
- Šmahelová, Hana: V sítí dějin národního obrození (Josef Zumr) 9 19/12
- Šofar, Jakub: Zradidla čili lapy (Patrik Linhart) 21 11/12
- Štochl, Josef: Svět díla Jiřího Orteny (Mirek Kovářík) 7 06/12
- Štolba, Jan: Lomcování slovy (Ivo Harák) 2 06/12
- Štolba, Jan: Lomcování slovy (Simona Martínková–Racková) 2 06/12
- Šubrtová, Milena a kol.: Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990–2010 (Olga Kubečzková) 21 10/12
- Theorin, Johan: Smršť (Jan Dlask) 22 18/12
- Thompson, Craig: Habibi (Boris Hokr) 21 13/12
- Tiller, Carl Frode: Kroužení (Pavel Horký) 21 14/12
- Torberg, Friedrich: Teta Joleschová a dědicové (Ondřej Sekal) 21 06/12
- Trávníček, Jiří: Čtenáři a internauti (Aleš Haman) 22 07/12
- Urban, Miloš: Praga Piccola (Iveta Mindeková) 2 19/12
- Urban, Miloš: Praga Piccola (Ondřej Sekal) 2 19/12
- Vaněk, Václav–Hesová, Petra–Říha, Jakub (eds.): Staré a nové světy. Tři české romantické novely (Dalibor Tureček) 20 10/12
- Veberová, V.–Bílek, P. A.–Papoušek, V.–Skalický, D.: Jazyk reprezentace (Anežka Kuzmíčová) 21 18/12
- Vítek, Jan: Oblázek v perejích (Aleš Haman) 23 14/12
- Volkov, Solomon: Rozhovory s Josefem Brodským (Jiří Staněk) 21 04/12
- Vorlíčková, Kristýna: Flying foxes (Erik Gilk) 22 12/12
- Weeks, Stephen: Daniela (Eva Škamlová) 21 08/12
- White, Hayden: Metahistorie (Aleš Haman) 20 03/12
- Wilde, Oscar: Obraz Doriana Graye (Hana Bednaříková) 20 05/12
- Wittgenstein, Ludwig: O jistotě (Martin Charvát) 22 04/12
- Zajac, Ondřej: Kafografie (Jakub Chrobák) 20 04/12
- Zelenka, Jaromír: Básně (Zdeněk Volf) 21 09/12
- Žuchová, Svetlana: Zlodeji a svedkovia (Petr Švec) 20 17/12
- Výlov – recenzi glosy** (Božena Správcová, Michal Škrabal, Miroslav Fišmeister, Svatava Antošová, Vít Kremlička, Radek Fridrich, Michal Jareš, Lubor Kasal, Petr Motýl, Wanda Heinrichová) (s. 19)
- 50 největších mýtů populární psychologie 01/12
- Ambrož, Pavel „Homér“: Závěť 09/12
- Básníci nad soutokem 11/12
- Bauš, R. O.: Hrajte rugby 02/12
- Borges, Jorge Luis: Spisy I a II 06/12
- Brzáková, Pavlína: Modřínová duše 04/12
- Burda, Miroslav: Přes dva ploty 21/12
- Eriksen, Thomas H.: Tyranie okamžiku 04/12
- Fink, Pavel: Osobožená země 02/12
- Formáčeková, Marie: Václav Havel. Život jako absurdní drama 19 11/12
- Grepl, Miroslav: Jak dál v syntaxi 14/12
- Hamsun, Knut: Mystérie 03/12
- Hle, již v mém srdci vstává den 05/12
- Charvát, Jan: Současný politický extremismus a radikalismus 17/12
- Jacobsen, Jens Peter: Dva světy 03/12
- Kepler, Lars: Svědkyně ohně 19/12
- Kolářová, Marta: Revolta stylem 17/12
- Kolman, Arnošt–Janouch, František: Jak jste tak mohli žít? 08/12
- Kousalová, M.–Provazníková, M.: Sletové pokyny pro dorostenky k 10. všesokolskému sletu 02/12
- Kozelka, Milan: Manhattanský deník 12/12
- Kozelka, Milan: Semeniště zmrů 12/12
- Kumpfmüller, Michael: Nádhera života 18/12
- Linhart, Patrik: Spící Hruza 10/12
- Nabokov, Vladimir: Bledý oheň 07/12
- Navara, Luděk: Nové příběhy železné opony 14/12
- Nesbø, Jo: Sněhulák 19/12
- Nesser, Håkan: Síť 19/12
- Neviditelný výbor: Vzpouza přichází 20/12
- Pecina, Martin: Kniha a typografie 13/12
- Petrizzo, Francesca: Paměti běhny 10/12
- Piraten, Fritjof Nilsson 16/12
- Roth, Joseph: Filiálka pekla na zemi 07/12
- Schneiderová, Markéta: U nás na skládce 01/12
- Sládek, Josef Václav 15/12
- Smilevski, Goce: Freudova sestra 18/12
- Strachey, Lytton: Konec generála Gordona 16/12
- Strnad, Antonín: O čtení korektur... 02/12
- Szpunk, Roman: Kámen v botě 09/12
- Šindelář, Martin: Zhasnout psí ohně a odejít s větrem 21/12
- Štoll, Martin: 1. 5. 1953. Zahájení televizní vysílání 13/12
- Vilertová, Pavlína: 21 pokojů s hysterickým záchvatem 21/12
- Vrchlický, Jaroslav 15/12
- Witthedová, Jana: Lituistě nosí železnou korunu a navštěvují krále 10/12
- Zajíček, Pavel: Pohádka se špatným koncem 14/12
- Ziegler, Günter M.: Matematika vám to spočítá. Příběhy královen věd 13/12
- Bez servítků** (sloupky Svatavy Antošové) 01/12; 03/12; 05/12; 07/12; 09/12; 11/12; 13/12; 15/12; 17/12; 19/12; 21/12
- To na jazyku** (sloupky Gabriela Plesky) 04/12; 06/12; 08/12; 10/12; 12/12; 14/12; 16/12; 18/12; 20/12
- Kruhem knih** (Jakub Vaníček)
- Aids, Elsa: Trojediný prst 13 15/12
- Ajvaz, Michal: Lucemburská zahrada 12 14/12
- Bondy, Egon: Leden na vsi 12 17/12
- Hrabal, Bohumil: Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet 9 09/12
- Hruška, Petr: Darmata 8 16/12
- Jirousová, Františka: Vyhnaní 9 07/12
- Kennelová, Herma: Bergersdorf 12 01/12
- Kozelka, Milan: Manhattanský deník 13 18/12

Kozelka, Milan: Semeniště zmrdu 15 12/12
 Král, Petr: Medové kuželky 9 05/12
 Lebeděv, Sergej: Uhranutí dolem 15 13/12
 Rabaté, Pascal: Ibikus 10 02/12
 Sonnenschein, Hugo: Zaběhl jsem se s toulavými psy 12 04/12
 Strakoš, Jan: O české literatuře, kritice a historii 13 19/12
 Tolstoj, L. N.: Vojna a mír 13 03/12
 Tučková, Kateřina: Žitkovské bohyně 10 11/12
 Wells, H. G.: Rusko v mlze 11 10/12
 Zábřana, Jan: Sedm povídek 8 08/12
 Zlatá listina 06/12

Záblesky (Adam Borzič)

Angažované kuželky 9 07/12
 Bez ironie 7 09/12
 Grassova obrana Hellady 7 13/12
 Kdopak by se celku bál? 5 10/12
 Klíčové omyly a staronové bitvy 11 15/12
 Na podporu Ateliéru 7 18/12
 Nepřízřivobiví rapeři 12 11/12
 O zapomenutých otázkách 6 04/12
 Proti kosmologii smrti 13 19/12
 Revolucionář jemně tříbicí verše (Ernesto Cardenal) 11 08/12
 Revoluční návraty 11 06/12
 Smyslné dobro 8 05/12
 Zaklínadla a mocná slova 7 12/12
 Živá rosa 12 16/12

Haló, tady čistička! (glosy Patrika Linhart, v každém čísle, s. 12 nebo 13)

Zahraniční aktuality

Finská sauna (Marika Kimatraiova) 8 02/12; 12 04/12; 10 10/12; 13/12; 18/12
 Francouzské okno (Ladislava Chateau) 18 02/12; 8 04/12; 06/12; 11 09/12; 13/12; 15/12; 17/12; 18/12
 Polské zloto (Štěpán Balík) 7 02/12; 6–7 05/12
 Severní vítr (Jana Witthedová) 7 01/12

Anketní otázka: K čemu jsou vám vůbec knihy

(připravil a fotografoval Dalibor Demel)

Bernard, Kamil 16 15/12
 Foltera, Petr 10 05/12
 Grimová, Petra 11 10/12
 Hamouzová, Michaela 13 03/12
 Jones, Luther 15 12/12
 Köpping, Michal 7 08/12
 Nusko, Michal 12 17/12
 Pilařová, Lucie 12 07/12
 Součková, Veronika 12 21/12
 Vašina, Miroslav 12 19/12

Acheron (autoři Pavel Novotný a Ivan Acher)

Slintblok (Pavel Ctibor)

Arto, poroď nám další 10 09/12
 Autismus, nebe, Williamsův syndrom 8 12/12
 Buď zdrav, Jiří 11 06/12
 Buchna versus sfinktery 11 11/12
 Dílčí špinavost 10 10/12
 Doktor Simferopolec 9 18/12
 Elektronky v drátech, zvucích, větvách, tělech 7 15/12
 Jedna utopie k zamyšlení 13 07/12
 Kostní stěnou přislápnutý 15 17/12
 Kraj podzimu v Minsku 11 01/12
 Mikroskopie bezúčelného zápisu 8 05/12
 Proč se může stát, že začnete mít špatnou náladu „zcela bezdůvodně“ 10 14/12
 Proleženiny 10–11 03/12

Raketovej úder 10–11 04/12
 Taravos Anike 7 08/12
 Ukrčeška? 10 19/12
 Už už už 10 13/12
 Záměr se leskl jako sen 13 21/12

Opravná (Jiří Rambousek)

Ivan Blatný 4–5 02/12

Otisky spisovatelů (Vladka Kuchtová)

Holan, Vladimír 10 06/12
 Hora, Josef 15 19/12
 Jirásek, Alois 10 13/12
 Komenský, Jan Amos 6 09/12
 May, Karel 7 07/12
 Světlá, Karolina 11 11/12
 Tzara, Tristan 11 17/12
 Vazov, Ivan 11 20/12
 Zahradníček, Jan 8 04/12
 Zeyer, Julius 17 14/12

Co tím chtěl básník říci?

Baudelaire, Charles (Igor Fic a Ondřej Macura) 13 16/12
 Frynta, Emanuel (Igor Fic a Ondřej Macura) 18 14/12
 Krchovský, J. H. (Igor Fic a Jakub Chrobák) 11 21/12
 Reynek, Bohuslav (Igor Fic a Jakub Chrobák) 11 18/12
 Skácel, Jan (Igor Fic a Jakub Chrobák) 16 15/12
 Sova, Antonín (Igor Fic a Ondřej Macura) 11 19/12

Hrajeme za dobrou práci

Kateřině Tučkové 15/12

Region

O literárním dění v Polabí (Jiří Zradička) 16/12

V kravině myšlenek (Tomáš Tupý) 3 01/12

Literární život, nekrology

ant: Antologie Sever-západ-východ 17 07/12
 ant: Jiný kafe v Libressu 17 03/12
 ant: Křest H_aluze 12 10/12
 ant: Perplex tour 17 01/12
 ant: Večer H_aluze 15 02/12
 ant: Večer H_aluze k pěti letům existence 11 17/12
 ant: Zarafest 12 15/12
 Antošová, Svatava: Poděbradský maratón 10 21/12
 Antošová, Svatava: Tabook aneb Minifrankfurt 9 18/12

Antošová, Svatava: Tři letní návraty 12 14/12
 Antošová, Svatava: V tvých stopách 13 20/12
 Antošová, Svatava: Záskok aneb Literární travesty-show 2 11 19/12
 Balík, Štěpán: Českobudějovický den poezie 13 20/12
 Broukalová, Jindra: Romantici v Praze 15 21/12
 bs: Josef Váchal v Řetězové 12 08/12
 Činnost RKI je zablokována 3 17/12
 eli: J. Typlt v Domě čtení 12 03/12
 Haman, Aleš: Zemřel Květoslav Chvatík 10 04/12
 Jareš, Michal: Za Josefem Hanzlíkem 7 04/12
 Jareš, Michal: Za Milanem Jungmannem 7 05/12
 Jareš, Michal: Za Romanem Polákem 13 07/12
 Jareš, Michal: Zemřel Kapitán Kid 3 05/12
 Jareš, Michal: Zemřel Ray Bradbury 3 13/12
 Kosatík Pavel: Za Věrou Paškovou 6 14/12
 lbx: Rumunský literární večer 12 06/12
 Machala, Lubomír: Za Petrem Horou 14 12/12
 Misař, Aleš: Nová jména v české literatuře 14 16/12
 Misař, Aleš: Paraliterární konference, které vycházejí z mlhy 14 18/12
 PK: Křest knihy Bohumily Grögerové 7 11/12
 Správcová, Božena: Za Věrou Paškovou 6 14/12
 Tichá, Jindra: Za Věrou Paškovou 6 14/12

Nasápáno děti

Čunderle, Michal: Jak byla vos a Marcelka ráda, že je 13 10/12
 Nikl, Petr: Žlutí lvi 13 05/12

Za okraj literatury (Petr Janeček, s. 24)

A nakonec si zvolíme prezidenta 21/12
 Bububu! 15/12
 Bulharské městské legendy 20/12
 Černá Máry z Kuřimi 01/12
 Jak funguje svět 06/12
 Nietzsche, Přemysl a Lord hoven 10/12
 Podzim voní civilem 18/12
 Praha zničená deštěm 05/12
 Rath, Somálcí a Židé 12/12
 Servít je vůl 08/12
 Servít už není vůl 09/12
 Skákal Klaus přes Bauhaus 03/12
 Smějeme se ve městě 13/12
 Tempora Mutantur 11/12
 Ve stínu fejsbuku 16/12
 Vinnitou – Poslední výstřel 07/12
 Vinnitou se z okna směje 02/12
 Voják se stará, voják má 19/12
 Vojna není kojná 17/12
 Vrať mi moje játra 14/12
 Žižka aušusowy 04/12

Fejeton (Václav Burian, s. 24)

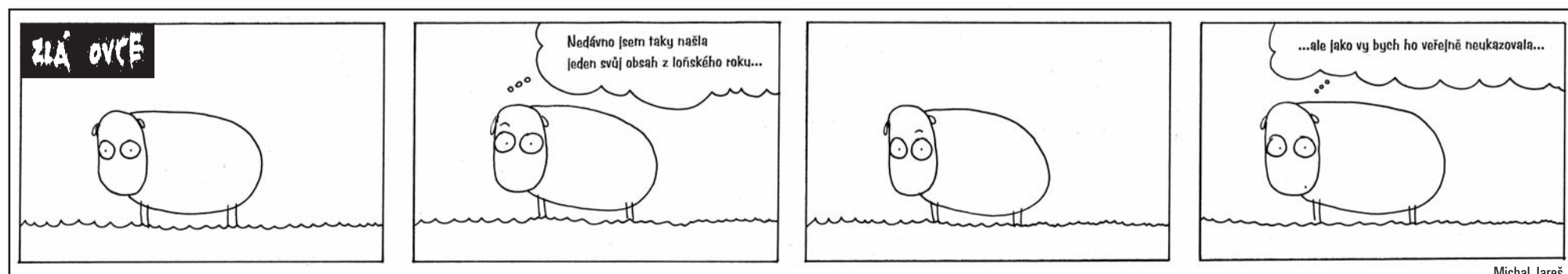
Budovatelovo pozdní odpoledne 17/12
 Časy našich blech 13/12
 Gulášek 08/12
 Heydrich s jablky 15/12
 Jak nám zobák zakrněl 19/12
 Kara Ben Nemsí za obrodného procesu 07/12
 Kdyby přijela do Olomouce a nedostala Nobelovu cenu 04/12

Když na Blaník, tak na Blaník 11/12
 Má oblíbená nedorozumění 09/12
 Mé předsudky 20/12
 Nepřeložitelnost Lásky nebeské do češtiny 06/12
 Omezené kouzlo antikvariátů 02/12
 Padají farmáři 16/12
 Pádící bezčasí 12/12
 Patník jako milník 03/12
 Předposlední bitva 21/12
 Putování za koprovou vůní 01/12
 Pyramidální češství 18/12
 Rekonstrukce a vizualizace 05/12
 Witam, dobrý den 10/12
 Zářijová útěcha z alternativní historie 14/12

Výtvarný doprovod čísel

Baban – Mašek – Grus 07/12
 Čubová, Helena 03/12
 Erben, Roman 09/12
 Holcová, Veronika 15/12
 Huptych, Miroslav 06/12
 Jirásko, Vojetěch 16/12
 Langer, Martin 02/12
 Matoušek, Ivan 08/12
 Ramírez, Alexandra 20/12
 Rousek, Rudolf 10/12; 13/12
 Špaček, Viktor 19/12
 Špecián, Filip 05/12
 Vaněk, René 01/12
 Vlček, Martin 21/12

Oznámení (s. 23, do č. 13), **Zlá ovce** (Michal Jareš, s. 24), **Výročí** (s. 24), **Na všech sloupích** (03/12), **Z přítmi zámeckých knihoven** (Luboš Antonín), **Výtvar** (Vladka Kuchtová, s. 23 od 14/12), **S úctou** (s. 3), **Errata a ostatní redakční glosy**

KHER VYDÁVÁ SBÍRKU ROMSKÝCH POHÁDEK

Nakladatelství KHER vzniklo loni v dubnu za účelem podpory a rozvoje romské literatury nápadem dvou absolventů romistiky z Filozofické fakulty Lukáše Houdeka a Radky Patočkové. Jejich prvním počinem se stal elektronický sborník romských pohádek *Otcův duch*, který byl slavnostně pokřtěn v pondělí 7. ledna v klubu Era svět na pražském Jungmannově náměstí. Lukáš Houdek uvedl večer krátkým představením publikace a poděkováním všem autorům, kteří se na sborníku podíleli, a to – nutno zdůraznit – bez nároku na honorář. Díky tomu se podařilo novému nakladatelství vydat elektronickou knihu s nulovými finančními náklady a nabídnout ji čtenářům zdarma ke stažení. Akce vzbudila velký zájem, podzemní přednášková místnost návštěvníkům zdaleka nestačila

a pořadatelé museli přinášet další a další židle. „My víme, že romské pohádky jsou mezi Neromy známé, že si je oblíbili,“ vysvětloval Houdek důvod, proč si jako první projekt vybrali právě tuto žánrovou kompilaci. Cestným hostem byla Bára Hrzánová, která zahájila akci četbou titulní pohádky od nepřítomné Markéty Šestákové. Další čtyři autoři (Lucie Kováčová, Renáta Berková, Iveta Kokyová a Roman Michalčík) pak přednesli své příspěvky, přijaté nadšeně početným publikem. I začínající autoři, kteří se do sbírky dostali na základě veřejné výzvy nakladatelství a následně prošli redakčním sítím, se zhostili své role s gustem. Radka Patočková pak přečetla pohádku indisponovaného Emila Ciny, který alespoň krátce přednesl úryvek ze svého textu v romštině. Přestávkami mezi jednotlivými texty vyplnila emotivní hra na akordeon Mária Biháryho.

an

foto Adam Němec

snažíme se být majákem

ROZHOVOR S LUKÁŠEM HOUDKEM

Lukáš Houdek se narodil 8. října 1984 v Plané u Mariánských lázní. Po absolvování víceletého gymnázia vystudoval romistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 2009–2012 zastával pozici šéfredaktora časopisu pro mládež *Romano vod'ori*. Zúčastnil se několika výzkumů v romských komunitách v České republice i v zahraničí. V dubnu 2012 spoluzaložil nakladatelství KHER (www.kher.cz), zaměřené na podporu romské literární tvorby. Věnuje se také dokumentární fotografii.

Zakladatelka české romistiky Milena Hübschmannová poukazuje na zvláštní sociokulturní význam slova „kher“, které označuje jednak dům, ale zároveň i rituální čistotu a posvátnost toho, co je doma, oproti tomu, co je venku. Souvisí to nějak s výběrem názvu vašeho nakladatelství?

Ne tak docela. Pro nás má toto slovo spoustu významů, a pro každého asi jiný. My jsme na začátku vybírali romské slovo, které by mělo nejen význam pro nás, ale které by zároveň i dobře znělo neromským čtenářům, kteří mu nebudou rozumět. Dům či domov, tedy význam slova „kher“, nám přišel příhodný, protože chceme být takovým „domem“ pro romské autory, kteří po smrti Mileny Hübschmannové nemají tak docela uplatnění. Snažíme se být

i jistým majákem, k němuž by se mohli romští autoři upnout, proto ten název.

Vaše nakladatelství jste založili v dubnu minulého roku. Můžete krátce popsat genezi jeho vzniku?

Ten nápad přišel asi někdy v březnu 2012, kdy jsme se s Radkou Patočkovou bavili o tom, že bychom měli založit nakladatelství zaměřené na elektronické knihy. Měli jsme totiž už předchozí zkušenost z občanského sdružení ROMEA, kdy jsme v rámci jednoho projektu (*Šukar lavi-ben le Romendar / Romové píší* – pozn. red.) na stránkách Romea.cz publikovali texty romských autorů. Byl o ně velký zájem. Takže nám přišlo jako dobrý nápad v tom pokračovat a jít i trochu dál, víc danou nabídku rozšířit. Tehdy se u nás právě začaly

foto Adam Němec

Bára Hrzánová a Mária Biháry

foto Adam Němec

Lukáš Houdek

rozjíždět elektronické knihy, což nám přišlo jako snadná cesta, jak se dostat ke čtenářům.

Na svých stránkách zmiňujete dva projekty, kromě sbírky pohádek *Otcův duch* jde o chystanou novelu Ireny Eliášové, zachycující život prostitutky v severních Čechách v 90. letech. Jaké jsou vaše další plány?

Plány máme, teď záleží na tom, zda dostaneme nějaké granty. První dvě knihy totiž děláme úplně zdarma, což je ovšem do budoucna neúnosné, jak pro autory, tak i pro nás. Kniha paní Eliášové vyjde tak za měsíc dva. Potom chceme udělat takovou biografickou knihu, rozhovory s romskými spisovateli, protože oni často mají velmi zajímavý osud. A pak bychom rádi udělali tematický sborník, podobný jako *Otcův duch*, s vyprávěními romských autorů na téma rodiny a lidí z vlastní komunity. To je další silný prvek, o němž Romové často píší. Vzpomínají například na babičku a tak podobně...

Na sbírce *Otcův duch* se podíleli jak zavedení, tak i noví romští autoři. Jak jste autory, respektive samotná díla vybírali?

Vybírali jsme je ve čtyřech lidech, vyjadřovali se k nim všichni členové našeho nakladatelství. Celkem nám přišlo asi 60 pohádek, z nichž jsme jich vybrali 27. Museli jsme se absolutně shodnout, abychom tu kterou pohádku do sborníku zařadili. Jednoznačně jsme přitom upřednostňovali ty pohádky, které byly napsané romsky, protože jsme chtěli podpořit romštinu.

Když se nám tedy sešly dvě podobné pohádky a jedna byla v romštině, tak jsme jí dali přednost.

V jakém poměru jsou ve sborníku *Otcův duch* zastoupeny pohádky sebrané a pohádky autorské?

Víceméně všechny jsou autorské. Nebo lépe – hodně autorů slyšelo pohádky od svých babiček a pak si je zpracovali po svém. Jen asi 10–15 pohádek odkazuje k romskému folkloru.

Romské pohádky mohou být pro neromské čtenáře matoucí, neboť svým obsahem nejsou vždy určeny dětem. Jak je to s pohádkami zařazenými ve vašem sborníku? Doporučil byste je i dětskému čtenáři?

Myslím, že ano. V našem sborníku není žádná erotická pohádka ani žádný masakr. Zkrátka nic, co by už děti neviděly v *Avtarovi* nebo jiných pohádkách.

Některé z pohádek jsou psány v romštině a následně přeloženy do češtiny. Naopak pohádky psané česky přeloženy nejsou. Proč ta asymetrie?

Autoři často píší romsky i česky. Pokud autor píše pouze romsky, čistě kvůli srozumitelnosti překládáme jeho dílo do češtiny. Opačně to neděláme proto, že už by to bylo umělé šroubování romského jazyka. Pokud pro autora není přirozené psát v romštině, tak my to za něj nechceme v jeho mateřštině – která vlastně jeho mateřštinou ani není – přetvářet. To je naše pravidlo, které používáme a používat chceme i nadále.

Připravil Adam Němec

vstříc světokultuře

Svatava Antošová

Spor o globalizaci a její vztah ke kultuře balancuje na širokém pruhu bitevního pole, vykolíkován na jedné straně zdánlivě nekonečnou modernizací a růstem a na straně druhé hledáním ztracené tradiční identity. Lze mezi nimi nalézt kompromis? Odpověď na tuto otázku hledali v Collège de Philosophie v Paříži prostřednictvím diskusních panelů, na jejichž základě vznikla kniha *L'Occident mondialisé. Controverse sur la culture planétaire* (Grasset, 2010). Své názory si v ní tříbí a konfrontují filosof a sociolog Gilles Lipovetsky a ekonom a esejista Hervé Juvin. Loni se s ní mohl seznámit v překladu Martina Pokorného a pod názvem *Globalizovaný Západ. Polemika o planetární kultuře* (Prostor, 2012) i český čtenář.

Začneme ale úplně odjinud. Když v roce 1979 natočil ruský režisér Andrej Tarkovskij svůj slavný film *Stalker*, vložil v jeho závěrečné scéně hlavnímu hrdinovi do úst kromě jiného tato slova: „Myslí pořád jenom na to, aby neprodělal, aby se prodal co nejdřív! Aby jim všechno zaplatili, každé duševní hnutí...“ Odhlédneme-li od konkrétního děje filmu, pak v obecné rovině byla tato slova vyřčena na adresu umělců a vzdělanců. Utrápený, z lidí zklamaný a pocitem marnosti vyčerpaný průvodce Zónou, kam vodí ty, kteří hledají alespoň letmý dotek štěstí a naděje, se nedokáže s tímto poznáním smířit. Když si o několik desítek let později povzdychne Hervé Juvin, že „Johann Sebastian Bach si sice u lipského kurfiřta tvrdě vyjednal svoji odměnu, nicméně posluchači ho při mši slyšeli zdarma“, cítíme z jeho slov podobnou bezvýhodnost. Dospěl k ní ovšem už ve světě, v němž se stal diktát peněz natolik všudypřítomným, že se z něj nelze vymanit. Žádná Zóna, kde bychom nebyli v jejich dosahu, už neexistuje – alespoň prozatím.

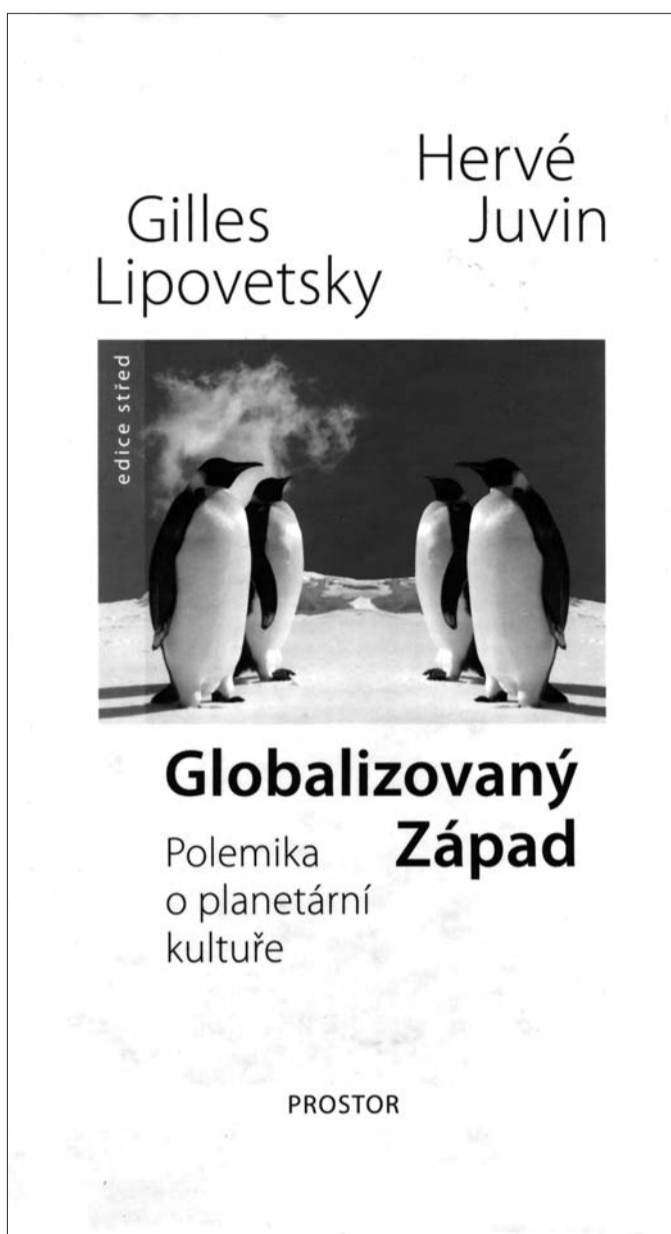
O globálním odcizení

Toho si byl bezesporu plně vědom i Gilles Lipovetsky při psaní eseje *Vláda hyperkultury: kosmopolitismus a západní civilizace*. A byl si vědom i příčiny, která k vítězství peněz, potažmo trhu vedla. Podle něj totiž po rozpadu sovětského impéria a pádu Berlínské zdi vymizela ze světa alternativa (ať už jakkoliv sporná), která tržnímu kapitalismu bránila, aby se stal planetárním a aby ovládl nejen hospodářství, ale i kulturu – odtud označení *culture-monde*, tedy *světokultura*, čili proměna světa a kultury v trh. Její kontury pak Lipovetsky barvitě vykresluje na mnoha stránkách svého textu, přičemž jako nejvýstižnější se jeví tato prostá a stručná definice: „Ze vznešené sféry kultury chápané jako život ducha sestupujeme do »kulturního kapitalismu«, kde se kulturní a komunikační průmysl prosazuje jako nástroj ekonomického růstu a pohybu.“ Patříme-li mezi dříve narozené, pak si jistě ze zkušenosti pamatujeme, co to znamená. Zatímco kultura vnášela do našeho života řád, rámovaný určitými pravidly, hodnotami a symboly, jimž jsme rozuměli, světokultura nám nabízí absenci jakéhokoliv řádu a z toho vyplývající trvalou nestabilitu a dezorientaci. „Světokultura lidi připravila o klíč k porozumění vlastnímu světu. Neobjasňuje již přítomnost ani budoucnost, nestanovuje směr, nýbrž rozkládá struktury, které formovaly naši dosavadní existenci. Dříve kultura budovala dobře známý a společný svět; hyperkultura nám svět činí cizím přesně ve chvíli, kdy se vzdálenosti zkracují, informace hromadí a vše máme na dosah jednoho kliknutí myši,“ upřesňuje Lipovetsky.

Co se tedy musí změnit, abychom se ve svém světě znovu vyznali? V této souvislosti operuje autor podivným a vágním termínem *všeobecná kultura*, kterou prý budeme muset teprve vytvořit a promyslet její obsah. Dále budeme muset „zmobilizovat aktivní schopnosti každého jedince a dát tvůrčím talentům možnost uplatnění ve všech oblastech lidské činnosti“. Neznáme tyhle formulace či spíše prázdné fráze někud? Co třeba z manažerských příruček? Anebo, byť s opačným znaménkem, z projevů někdejších nomenklaturních kádrů, kteří relativně ještě nedávno utvářeli cosi, co se nazývalo *státní kulturní politikou* a co ještě dnes občas nachází ozvuk v proslovech některých českých ministrů či poslanců, jedno jestli z levého či z pravého politického spektra? V podobných dimenzích sní i Lipovetsky o jakési *nové kultuře*, která by měla být „protiváhou impéria pasivní spotřeby“ a měla by „uvolnit přehradu imaginace“, přičemž se dopracovává z jeho pohledu k nezpochybnitelnému závěru, že „kultura dnes musí člověka globálně vychovávat – tato její role předčí dokonce i její duchovní či intelektuální poslání“. Opravdu? A pokud ano, jak toho dosáhneme? I v tom má Lipovetsky jasno: No přece modifikací humanitně-sociálního úkolu školy, která by měla v žácích „podnítit tvůrčí touhu a aktivní nadšení všeho druhu“, protože „hlavním posláním školy a kultury je poskytovat člověku návody, jak překonat sám sebe, kultivovat v něm bohaté a čínorodé emoce a probudit tvůrčí představitelství v libovolné oblasti jeho života“. Pokračovat v citování Lipovetského dál snad ani netřeba, byť to, že nepodléhá škarohlídství a věří v budoucnost světokultury ve stylu „osvojit si cosi cizího a vnějšího, aniž by přitom dotyčný přestal být sám sebou“, jak napsal jeho myšlenkový soupeř, francouzský historik, filosof a sociolog Marcel Gauchet, může být v mnohém inspirativní i pro nás.

O mizení jinakosti

Juvinův esej *Kultura a globalizace*, to je ovšem jiné kafe! Je nejen odvážnější, ale i citlivější, a hlavně – autor neplká. Jeho věty nemaskují prázdnotu, ale naopak odkrývají lidskou bolest a empatii, což je u ekonomy poněkud překvapivé. Na rozdíl od jiných „sčítačů zisků a ztrát“ přiznává vášnivě zaujetí stavem světa, z něhož mizí obohacující různost či podnětná odlišnost a nastupuje uniformita, která je mu synonymem globalizace. Té globalizace, jež nás okradá o dialog kultur, jejich vzájemné ovlivňování a vývoj, jakož i o hrdost na vlastní kulturu (geograficky a historicky vymezenou), a místo toho nám nabízí onu Lipovetsky již vzpomínanou „světokulturu“, která pro Juvinu neznamená nic jiného než „jít s proudem, rozdrolit se ve společném živlu, podrobit se normě kulturní lhostejnosti“. Došlo to tak daleko, že už nelze mluvit ani o masové kultuře, nýbrž pouze „o kultuře všech“. Takto podobně to vnímá i leckdo v Česku, například performer Milan Kozelka: „Je přebásnikováno.“ (viz *Tvar* č. 16/2010, str. 4), nebo hudební kritik Pavel Klusák: „Dneska mají všechny rodiny kapelu.“ (viz *Lidové noviny* 22. 12. 2012, str. 25), ačkoliv konotace, které Klusákův výrok lemují, vyznívají v podstatě kladně. Nicméně podle Juvinu dochází na dně této bezbřehé „všechnokulturní“ břečky, pod pozlátkem blahobyti a stále oživovaných iluzí o nekonečném růstu k nejtěsnějšímu propojení moci a peněz, jaké lidstvo dosud poznalo: „Masová kultura vyústila ve stav, kdy kultura byla odprodána lidem, jejichž jedinou zásluhou a jediným prostředkem jsou peníze.“ A zatímco kultura se ptala po

smyslu, „utvářela kolektivní identitu a byla též výsostně politická“, světokultura se objímá s trhem a zajímá ji jedině – nasycení smyslu. V této souvislosti a v malých českých realitách nám pak nezbyvá než připustit, že nedávné volání po angažované poezii je nejen marné, ale i směšné. A pokud je přesto někdo vyslyší, pak dopad jeho angažovanosti bude tvářív v tvář světokulturní mašinérii naprosto marginální. A čehože je to vlastně důsledek? Juvin si myslí, že liberalismu, který nám zároveň podsouvá úvahy o konci národů. Vzpomeňme: Norský antropolog T. H. Eriksen považuje národy za umělý konstrukt, jemuž dalo vzniknout teprve 19. století (podrobně viz *Tvar* č. 1/2013, str. 17). Juvin však národům a národním státům tleská – podle něj je totiž za co: „Národní státy poskytly rámeček pro zavedení demokracie, dnes jsou ale obviňovány ze všech možných zločinů. Slyšíme o jednotné evropské myšlence, z čehož můžeme snadno odvodit, že národy již existují jen jako strnulé překážky, stojící v cestě proudu dění.“ A právě tento „proud dění“, jemuž dominuje neurčitost ve smyslu „rozpuštění stylů, forem, barev a zvuků, jimiž se naivní lidé snažili vyjádřit svoji odlišnost a s jejichž pomocí dávali najevo, že nejsou všichni stejní“, se zároveň stal důležitým faktorem globalizace. Jinými slovy: Z našeho světa mizí jinakost a „kultura Walta Disneye, kde lvi nemají žádné pohlaví, lidé nemají barvu pleti, kde se sen o falešném světě šíří s poklidnou nestoudností totality blahobyti“, tomu svým hypertrofováním ve světokulturu výrazně napomáhá. Z kultury, která byla dříve chápána jako přesah lidského života a jeho existenciální bíd, se stalo prázdné slovo. Vše podstatné, s čím dříve přicházela, děje se dnes v jiné oblasti – v ekonomice. A umělci? Těm nezbyvá nic jiného než póza, sloužící „jen jako lícidlo ekonomických pobídek“. Juvin však jde ještě dál, když upozorňuje, že vyma-

záním jinakosti a vyprázdněním pojmu „kultura“ jsou ze světa odstraňovány podmínky pro vznik uměleckého díla. Vědomí této skutečnosti ho pak vede k vyostřenému závěru, že „o kultuře mají právo mluvit jen ti, kdo jsou ochotni zabít nebo zemřít za to, aby se pařížský chrám Notre-Dame neproměnil v parkoviště či v mešitu“. Nekorektní? Jistě, ale zkusme to brát jako zoufalý výkřik myslitele, který odmítá přijmout všeobecnou lhostejnost – podobně zoufale křičela ve svém eseji *Hněv a hrdost* v roce 2001 (česky vyšlo až o deset let později v Nakladatelství Lidové noviny) také světově uznávaná italská novinářka Oriana Fallaciová (podrobněji viz *Tvar* č. 20/2011, str. 6–7).

O novém strašidle

V přímé polemice s Lipovetsky, připojené na závěr knihy, pak Juvin skepticky doplňuje, že pod prapory globalizace Západ postupně opouští i nejdůležitější výdobytek své civilizace – demokracii, neboť „nikde nemůže existovat demokracie bez jasně vymezené lidské pospolitosti, jež si stanovuje zákony v určitém ohraničeném prostoru a rozlišuje mezi »svými« a »jinými«“. Taková je základní podmínka autonomie, tedy kolektivní schopnosti předkládat, projednávat a přijímat zákony, aniž by nějaká vnější instance vnucovala společenství svou vůli. Stejně tak nemůže demokracie existovat bez dohledu nad směnou lidí i kapitálu, majetku, služeb, a nakonec i představ, jež zajišťují nadřazenost společnosti nad ekonomikou a určují, jaké místo náleží obchodníkovi a bankéři, těmto dvěma symbolům neustálého ohrožení individuálních jistot i společenské soudržnosti.“ Ano, pro Juvinu (a nejen pro něj) nesou hlavní odpovědnost za nadcházející konec demokracie právě obchodníci a bankéři, ukrytí pod neosobní nálepku finančních trhů. A to, co vytvořili, nazývá bez obalu ekonomickým totalitarismem, který se vyznačuje stejně jako státní totalitarismus sovětského typu „nastolením jednoho jediného modelu, totiž akciové společnosti, jediného tribunálu, totiž tržní ceny, a jediného univerzálního měřítka, totiž výnosnosti vlastního majetku.“

Gilles Lipovetsky moc finančních trhů nepopírá a připouští, že pod jejich tlakem se fungování demokracie přeměňuje „v pouhé moderování střetů mezi různými soukromými zájmy“, nicméně snaží se nás přimět, abychom nezapomínali, že „v globálním měřítku je šíření demokracie od zhroutení sovětského systému neoddsudovatelné: již koncem devadesátých let bylo mezi 196 státy celkem 118 demokracií“. Nechme ale čísla čísla – ani Lipovetsky nedokáže zavřít oči před faktem, že model demokracie, který se v řadě zemí prosadil, „není zdaleka všude synonymem právního státu, dělby moci či ochrany základních svobod“. Takže mohli si dovolit na závěr malou parafrázi, oba autoři se shodnou na jediném: Že totiž světem obchází nové strašidlo – strašidlo ne-liberální demokracie.

maďarská revoluce 1956

Jan Adamec

Historický cyklus věnovaný revolucím, jehož vydávání jsme zahájili v minulém čísle článkem o Velké francouzské revoluci, nyní pokračuje textem historika a publicisty Jana Adamce ze Středoevropské univerzity. Autor se v něm vrací k maďarskému povstání proti odcházejícímu stalinistickému režimu a proti sovětské nadvládě v roce 1956, tedy k události, jež byla po desetiletí hodnocena způsobem protikladným autorovu pojetí jako „kontrarevoluce“; v lepším případě se psalo o „maďarských událostech“. I tento dramatický obrat v hodnocení ukazuje obtížnou uchopitelnost a historickou proměnlivost pojmu revoluce i ideologickou podmíněnost jeho užívání.

Maďarská revoluce v roce 1956 patří mezi nejvýznamnější projevy odporu proti socialistickým diktaturám ustaveným po roce 1945 ve střední a východní Evropě. Hned po Trianonu hraje také klíčovou roli v maďarské novodobé historii. Její odkaz si „přivlastňují“ pravice i levice – pro jedny antikomunistická revolta, pro druhé jedinečný pokus o maďarský národní socialismus, pro všechny ale národněosvobozenecký boj proti sovětské okupaci v nejlepších tradicích uherských revolt proti cizímu útlaku.

První světová válka otřásla politicko-národním konstruktem Velkých Uher, válka druhá s definitivní platností smetla i jejich reziduální společensko-ekonomický systém, který se svými sny o odčinění Trianonu a konzervativně-autoritativními společenskými modely ustrnul v 19. století. Katastrofální ekonomická situace po roce 1945 a definitivní rezignace na revizi trianonské „křivdy“ paradoxně otevřely prostor pro unikátní pokus o moderní, demokratické a pluralitní, byť „malé“ Maďarsko. Těmto ambicím se však postavila geopolitika. Zprvu marginální, Sovětským svazem „vypíplaní“ a protežovaní komunisté v čele s dlouholetým činitelem Kominterny a jedním z vůdců Maďarské republiky rad z roku 1919 Matyášem Rákosim kombinací politického tlaku i otevřeného teroru nakonec ovládli politickou scénu, bezskrupulózně se zbavili svých politických protivníků a v roce 1949 zahájili ostrou stalinizaci společnosti. Po čtyřech letech tohoto experimentu se země na přelomu let 1952/1953 ocitla na pokraji ekonomického kolapsu.

Od reformního komunismu k lidovému povstání

Stalinovi nástupci ve snaze předejít možnému výbuchu nespokojenosti „objevili“ a v červnu 1953 dosadili do čela vlády nového lídra – Imreho Nagye, jenž se zdál ztělesňovat rozumný kompromis reformního socialismu. Následná zákopová válka mezi ním a zahořklým vůdcem reformami znervóznělých funkcionářů Rákosim ale rozštěpila a v předvečer roku 1956 výrazně oslabilu komunistickou stranu. „Budapešťský podzim“ 1956 tak podobně jako pražské jaro začal uvnitř znesvářené strany rozdělená na „nagyovce“ a „rákosisty“. Poté, co „Malého Stalina na Dunaji“ semlelo nečekané Chruščovovo kácení model v roce 1956, se nositeli nespokojenosti stali spisovatelé, kteří svůj stud nad vlastní rolí hlásné trouby represivního režimu přetavili do stupňující se kritiky socialistického realismu a cenzury. Stejně jako potrianonské období se neslo v pokusech vrátit se před rok 1914 i reformní úsilí vrcholící rokem 1956 vedla zprvu snaha vrátit se k tzv. reformnímu Novému kursu v roce 1953 nebo, pro odvažnější, k dědictví poválečného demokratického Maďarska.

Co začínalo „jen“ jako kritika stalinistických „deformací“, přerostlo do stále hlasitěji artikulované nespokojenosti nejprve s vazalským vztahem k Moskvě, pojištěným sovětskou armádou pod pláštěm Varšavské smlouvy. Bouřila se kolektivizačním experimentem rozvrácená maďarská chloubka a zdroj národní identity – venkov. Nezralý průmysl drtily ne-reálné pětiletky nesené ve jménu těžké industrializace a rapidní militarizace. Se svojí bytovou, sociální a kariérou situací nespokojení dělníci, státní zaměstnanci

a mladí dávali najevo, že nebudou váhat vyjít přímo do ulic.

První taková příležitost nastala 6. října 1956 při příležitosti znovupohřbení ostatků komunistů popravených ve vykonstruovaném procesu Rajk a spol. v roce 1949. V napjaté atmosféře pak stačila záležitost, již poskytl neméně turbulentní vývoj v Polsku. Triumfální návrat Władysława Gomułky do čela Polské sjednocené dělnické strany a jeho obhajoba „národních zájmů v mantinelech socialismu“ našla nadšené příznivce mezi budapešťskými studenty, kteří na 23. října svolali demonstraci. Ta přerostla v masovou manifestaci, po níž byl stržen Stalinův pomník a obsazena budova rozhlasu. Neuvážená intervence sovětského kontingentu v noční Budapešti posunula protirežimní demonstraci do roviny národněosvobozeneckého boje proti sovětské nadvládě. Policie i armáda odevzdávaly své zbraně a nacházely více než dostatek ochotných rukou. Poslední záchranou kolabující komunistické strany se měl stát již v roce 1955 od moci odstavený Nagy. Reformisté ho chtěli protlačit do čela, aby neztratili vliv na socialistický směr povstání, stalinisté se jím zase chtěli zaštitit, aby je dav nepověsil na lucerny. „Starý pán“ vsadil celou svou autoritu, aby mírnil horké hlavy na obou stranách. Vyjednával, naslouchal, vystupoval v rozhlasu. Jako čerstvě jmenovaný premiér odmítal vyhlásit stanné právo a eliminoval tak snahy vojenských jestřábů utopit povstání v krvi. Po náročném lavírování dokázal s Kremlem dojednat kompromis a 30. října dosáhl dočasněho stažení sovětské armády z Budapešti. Pro Moskvu, zmatenou „nepolským“ průběhem událostí, to ale byl nejzazší ústupek, který především pod tlakem Číny ihned zrevidovala a tiše se připravovala na masivnější vojenské vystoupení.

S Kremlem žádný kompromis

Povstání odstartovali kritičtí, ale režimu ještě loajální studenti a reformní komunisté, se zbraní v ruce proti sovětským tankům ale již bojovala nesourodá směsice lidí, z nichž mnozí měli ke komunismu vztah rezervovaný až nepřátelský. Povstanci jednali v situacích ne nepodobných válce, kdy lidský život příliš neznamená. Řada z nich neváhala brutálním způsobem zabít či lynčovat zajaté příslušníky tajné policie nebo stranické funkcionáře. Jejich akce se z dnešního hlediska mohou zdát samoúčelné či iracionální. Poskytli sice revoluci nezbytnou ozbrojenou složku ochotnou bojovat se sovětskými tanky, ale zároveň se také stali hlavní brzdou možného „gomulkovského“ kompromisu s Kremlem. Komunista Nagy z odvážných „usmrkanců“ opásaných nábojovými pásy a bojovnou rétorikou nadšený příliš nebyl, ale ani on si jejich důvěru nezískal. Podezírali ho, že za něj spíše rozhodují sověští emisaři Michail Suslov a Anastas Mikojan, které Kreml vyslal do Budapešti, aby dohlíželi na sovětské zájmy. Nagyova vláda nakonec povolila systém více politických stran, zrušila cenzuru a rozpustila obávanou tajnou policii ÁVH. V zoufalém kroku, reagujícím na neúspěšná jednání o stažení sovětských jednotek z celého Maďarska, vyhlásila neutralitu a vystoupila z Varšavské smlouvy. Pro znervóznělého Chruščova, kterého tlačili stalinisté Molotov a Kaganovič, ale i fakt, že Sovětský svaz se ve stejné době angažoval v suezské krizi a měl eminentní zájem na bezchybné

souhře všech svých satelitů, to byla poslední kapka. Rozhodl se zlikvidovat povstání klasickou vojenskou intervencí. Ráno 4. listopadu zahájily sovětské jednotky za pomoci dělostřelectva a letectva útok na Budapešť. Přes optimistické předpovědi sovětských generálů povstanci odolávali více než dva týdny a jen mimořádná opatření, jako deportace stovek zajatců do věznic na Ukrajině, vyhlášení výjimečného stavu, zavedení mimořádných vojenských tribunálů a exemplární popravy povstaleckých vůdců, umožnily Sovětům a nově nastolené „dělnicko-rolnické“ vládě v čele s Jánosem Kádárem Maďarsko ovládnout. Přesto ještě revoluce nebyla u konce. S vojenskou porážkou se nebudily k velké aktivitě továrny. Dělnické rady převzaly po zdemolovaných povstaleckých skupinách štafetu odporu. Zastavily práci, stávkovaly a odmítaly uznat novou Kádárovu vládu. Celý listopad a prosinec pak musel Kádár lavírovat mezi vyjednáváním a tvrdou represí, jejíž intenzita byla přímo úměrná strachu, jež komunisté a příslušníci starého režimu zažili během povstání.

Odplata vítězů

Rozsudky smrti zasahovaly jak ideově vůdce povstání a povstalecké velitele, tak i „malé lidi“ podléhající se na ozbrojeném odporu i zabíjení tajných policistů či komunistických funkcionářů. Vyšetřováno, souzeno a potrestáno bylo 22 000 lidí, několik stovek jich bylo popraveno. Poslední „šestapadesátníci“ zůstávali v maďarských věznicích ještě v roce 1974. Na rozdíl od Alexandra Dubčeka se Nagy odmítl při-

způsobit novým pořádkům a neuznal novou vládu. Pro Sověty se stal symbolem nově zkonstruované „kontrarevoluce“, již bylo třeba odsoudit a vymazat z paměti. V listopadu 1956 ho spolu s několika jeho spolupracovníky a jejich rodinami deportovali do Rumunska, odkud byl v roce 1957 převezen zpět do Budapešti k soudnímu přelíčení. Jako komunistka se vytrvale bránil tomu, aby byl označován za kontrarevolučního podněcovatele a agenta imperialismu. Neustále se vracel ke svému ideovému dítěti, Novému kursu, a myšlence národního komunismu. Na přímý sovětský požadavek byl spolu se svým spolupracovníkem novinářem Miklósem Gimesem a další ikonou revoluce, ministrem obrany Pálem Maléteřem, 16. června 1958 popraven.

Kádár jen obtížně hledal novou legitimitu a ideologickou konstrukci pro svůj režim. I proto se přes počáteční brutalitu snažil upevnit svoji moc pomocí politických ústupků a ekonomické liberalizace podle oblíbeného rčení „Kdo není proti nám, je s námi“. Paradoxně tak drama podzimu 1956 položilo základy jednomu z „nejliberálnějších“ socialistických diktatur ve východním bloku, kterému mohli „znormalizovaní“ Češi a Slováci o třináct let později jen tiše závidět. Režim se v průběhu osmdesátých let prostřednictvím „vyjednané revoluce“ poklidně přenesl do éry liberálního kapitalismu, jeho symbolický konec ale nastal až 6. června 1989. Na náměstí Hrdinů a u statisíců televizních přijímačů se shromáždil celý maďarský národ, aby sledoval slavnostní pohřbení ostatků nešťastného „hrdiny proti své vůli“ Imreho Nagye a jeho spolupracovníků. Symbolický konec komunistické éry v Maďarsku (prý) sledoval u televize umírající János Kádár. Historie maďarské revoluce 1956 se tak definitivně uzavřela.

INZERCE

PROGRAM KLUBU RYBANARUBY

Máněsova 1645/87, 120 00 Praha 2, Vinohrady
rezervace@rybanaruby.net

1. 2. DekadentFabrik
2. 2. Jana Štromská a hosté
4. 2. JazzBalk (AZ/BUL/ČR)
5. 2. Inženýr Vladimír (rockband), Piano (HK)
6. 2. Chameleon
7. 2. Omnion
8. 2. Filtr (populárně naučná skupina)
11. 2. Kalfus – Wroblewski project
13. 2. Petra Börnerová acoustic duo (CZ/SK)
14. 2. Markéta Zdeňková s kapelou
15. 2. Yellow Sisters – improvizovaný večer
16. 2. Milli Janatková – »Proměna«
18. 2. M. Kovářik – V. Hrabě: Blues pro bláznivou holku
19. 2. Deši & hosté
20. 2. JAYAMANTRA
21. 2. Zuzana Dumková a hosté
22. 2. Harmonie – autorské čtení a vernisáž obrazů Blanky Jakubčíkové
25. 2. Nanao Sakaki Projekt – večer poezie Nanao Sakakiho
26. 2. Radomil Uhlíř a kvartet dr. Konopného
27. 2. Šantré
28. 2. Hanousek, Zelenka, Wroblewski, Novák

ÚNOR
2013

RYBANARUBY

OPUS MAGNUM ČÍNSKÉ HISTORIOGRAFIE, OPUS MAGNUM ČESKÉ SINOLOGIE

Oian Sima: Kniha vrchních písařů: výbor z díla čínského historika
Z čínštiny přeložili O. Lomová
a T. Pokora, ed. O. Lomová
Karolinum, Praha 2012

Výbor ze zakladatelského díla čínské historiografie, známého převážně pod pozdějším názvem *Š'-ti*, v češtině nejčastěji *Zápisky historika*, spatřil světlo světa loni v listopadu. Na to, že vyšel v univerzitním nakladatelství Karolinum, je to kniha neobyčejně výpravná, ba přímo skvostná, a na to, že se jedná vlastně jen o čtvrtinu původní „kroniky“, také velice objemná. Autorem *Knihy vrchních písařů* (*Tchaj-š'-kung šu*, jak zněl původní název) byl dvorní obřadník a písař S'-ma Čchien (asi 145–86 př. n. l.), větší část překladu jakož i celý rozsáhlý poznámkový aparát, komentáře, úvody a další doprovodné texty pořídila Olga Lomová (FF UK). Pouze malá část je tvořena zredigovanými převody z pozůstatosti Timotea Pokory (1928–1985), významného sinologa z řad tzv. Průškových žáků, a to i přesto, že na počátku stála myšlenka uveřejnit právě je.

Překladatelka a editorka nabízí v rámci možnosti reprezentativní průřez složité strukturovaným dílem, které nejenže představuje první souhrnné pojednání o čínských dějinách (s ohledem na dobu sepsání tedy o čínském starověku a dávnověku) a stěžejní historický pramen, ale patří i k nejzásadnějším textům čínské literatury a kultury vůbec. *Kniha vrchních písařů* vytvořila monumentální obraz předcísařské a ranícísařské Číny – nemluvě o tom, že se podílela na konstitu-

vání vlastního konceptu „Číny“, ve starověku vůbec ne samozřejmého, který je do značné míry bezproblémově přijímán čínskou vzděláneckou vrstvou v hrubých rysech až dodnes a představuje hlavní zdroj obecného historického povědomí průměrného Číňana o tomto údobí, včetně jeho manifestace v populární kultuře. Už proto by kniha neměla ujít pozornosti širšího čtenářstva. Nicméně lze myslím říci, že pokud k tomu přičteme celkové pojetí a literární ztvárnění, řadí se *Kniha vrchních písařů* k základním kamenům světové literatury, zejména chápeme-li ji méně sebestředně, než bývalo zvykem. Její vyznění navíc umocňuje tragický osud autora, jenž je aspoň do určité míry klíčem k pochopení jejího poselství.

S'-ma Čchienovo dílo bývá sinology nahlíženo ze dvou odlišných úhlů – historického a literárněvědného. Překladatelka zvolila, pochopitelně s ohledem na své odborné zaměření, přístup druhý. Osobně se domnívám, že jsou pro to i dobré objektivní důvody. Je pravda, že *Kniha vrchních písařů* je na jedné straně prvotřídním a nenahraditelným pramenem pro poznání čínského starověku, v mnoha případech navíc zdrojem jediným, a na druhé straně pramenem nepřesným, nedostatečně kritickým a mnohdy povážlivě anachronickým. Historik se tedy bude oprávněně obávat, že bez náležitých aparátů zůstane řada souvislostí nejasná a nevyčtená, a co je závažnější, překlad bez něho zprostředkuje českému čtenáři anachronický a pokřivený obraz čínského starověku (jehož seriózní studium do určité míry předpokládá právě vymanění z *ex post* systematizujícího a syntetizujícího pohledu S'-ma Čchien, pišícího již za jiných podmínek a zcela odlišné myšlenkové atmosféry). Ovšem i s vědomím tohoto nebezpečí se odvažují tvrdit, že čistě historické čtení

S'-ma Čchien by bylo jednostranné a zplošťující. Jak jsem uvedl výše, *Kniha vrchních písařů* je v první řadě milníkem v dějinách čínského písemnictví. Je za ní osobní příběh a velká osobnost, která se vsudypřítomně promítá do hodnocení minulosti, ať už explicitními komentáři, nebo skrytějšími prostředky. Výsledkem je strhující pokus najít ve stožích dokumentů a starších spisů zákonitosti běhu světa (resp. čínského „podnebesí“), vztáhnout historický vývoj k morálním kategoriím, k povahovým rysům a činům aktérů. Možná je tento pokus o to působivější, že autor kolikrát přiznává, že se mu to nedaří, a ve výsledku nezřídka dochází k poznání aspoň částečné relativity hodnot a nahodilosti dějin, ač se to, jak se zdá a jak lze očekávat, přiči jeho přesvědčení i dobovému myšlení.

Samotný překlad a podpurný aparát jsou na špičkové úrovni (O. Lomová je mou učitelkou a kolegyní – natolik budu upřímný –, dovoluji vám se tedy aspoň svědectví všech svých kolegů a přátel, že bych nikdy nevychválil nic, co bych za dobré nepovažoval). O. Lomová pracuje s obsáhlou a aktuální odbornou literaturou i s nejmodernějšími lexikografickými pomůckami. Uchopení čínského originálu i jeho přetlumočení do češtiny je suverénní, nejasná místa i sporné překlady patří k těm, s nimiž se z podstaty věci potýkají všichni a u nichž se dost možná nikdy nepodaří nalézt cele vyhovující řešení.

Český text na jedné straně poměrně věrně odráží jazykové a stylistické zvláštnosti originálu v klasické čínštině, na druhé straně plyne přirozeně a bez větších násilností, přestože skloubit oba protichůdné požadavky bývá krajně obtížné. Vedle obsáhlého úvodu, mapek, bibliografie a rejstříků překladatelka rovněž opatruje kratším uvedením každou kapitolu,

již následně doplňuje dalšími poznámkami. Je přitom obdivuhodné, jak širokou problematiku O. Lomová kompetentně zvládla.

Za diskutabilnější by se dal označit především přístup k vlastním jménům. Třebaže jsem osobně zastáncem jejich překladu tam, kde k tomu vybízí průhledný čínský předobraz a kde to působí nenásilně, O. Lomová se na tomto poli vydává za hranici, která je v sinologických překladech běžná (je ovšem pravda, že převládající praxe je zde až příliš opatrná a do latinky se často transkribují výrazy, které jsou na pomezí jmen vlastních a obecných – přezdívků, označení oblastí apod.). Ostražitosti je zapotřebí tam, kde nemáme s jistotou potvrzenu etymologii daného propria, neboť mnohdy se ukazuje, že totéž jméno, ať už místní, nebo osobní, se ve znakovém zápisu vyskytuje v několika variantách: z toho lze usoudit, že se pravděpodobně jednalo jednoduše o vystižení určitého znění jména pomocí výpůjčkových znaků, a tudíž význam (resp. morfém), který je s příslušným znakem běžně spojen, vůbec nemusí být relevantní.

Otázka je to však nanejvýš spleť a vždy otevřená k diskusi. Je jisté pochopitelné, že se překladatelka tímto způsobem snažila zpřehlednit až neuvěřitelný labyrint jmen, pro českého čtenáře zpravidla těžko zapamatovatelných.

Překlad výboru z *Knihy vrchních písařů* nabízí to nejlepší jak z čínského písemnictví a z čínské historiografie, tak z české sinologie a vzdělaná veřejnost by si ho neměla nechat ujít. I přesto, že Karolinum tentokrát odvedlo dobrou práci, se pouze obávám, zda jeho distribuční možnosti a zvyklosti dostojí potenciálu této publikace, jejíž závažnost lze stěžlivě docenit.

Lukáš Zadrava

BÁSNÍK NA SVOBODĚ

Štěpán Nosek: Na svobodě
Opus, Zblouv 2011

Nedávnou plejádu velkých básnických návratů (po mnohaleté pauze přišli s novými sbírkami například Věra Rosí, Miroslav Huptych či Martin Stöhr) jako by předznamenalo už vydání druhé sbírky Štěpána Noska (nar. 1975) s poněkud ironickým názvem *Na svobodě*. Tento autor debutoval v roce 2003 básnickou knihou *Negativ*, která staví na autorově nepochybném pozorovatelském talentu a je plná tlumené, silně vizuálně zaměřené poezie.

Ačkoli básně v přítomné sbírce pocházejí podle údaje na záložce z let 2003–2011, těžko hovořit o plynulém návazání – spíše o vývojovém skoku. Posun v poezii je značný, zejména ve druhém, rozsáhově i významově dominujícím oddílu *Život je jinde*. Autor jako by se náhle oprotil od toho, co činilo *Negativ* tak kultivovaným a noblesním, ale zároveň poněkud ospalým a příliš snadno zaměnitelným – totiž sklonu k chladné artistnosti a přílišné literárnosti, někdy snad až na hranici manýry, stejně jako k poněkud přemoudřelé gnómičnosti („Člověk je utržená stě, / která se časem u dna rozmočtí“). Čtenářská zkušenost s oběma sbírkami může tím pádem být do jisté míry odlišná.

Osobně mi z *Negativu* i po opakovaném novém čtení utkvělo v hlavě především několik výrazných míst, zejména překrásných „existenciálních“ závěrů básní („Uprostřed blátivého nádvoří / něco, někoho / stále ubývá“), celek však jako by lavíroval mezi ostrou kresbou a rozmazáváním kontur.

Oproti tomu v nové sbírce, zejména ve zmíněném oddílu *Život je jinde*, se prudce střídají témata a s nimi i básníkův jazyk, dikce, tón. Za vším je přitom patrné to, co dříve zůstávalo skryto za pózou chladného, či přinejmenším chlad předstírajícího, odtažitého pozorovatele: a sice zřetelný postoj. Zatímco dříve jako by se lyrický subjekt skrýval v pozadí, za pomyslnou kamerou či fotoaparát, nyní vstupuje na scénu – s odvahou vpustit do veršů emoce, pozitivní i negativní, ve větší než homeopatické dávce. To je výrazné novum v Noskově poezii, dosud oceňované právě pro svou záměrnou tlumenost a (možná těžce vydobytou) schopnost odstupu, která právě umožňuje onu „kresbu slovy“ a pečlivé tříbení valérů. To jde nyní logicky trochu stranou, „v zápalu boje“ jako by básník neměl vždy trpělivost na precizování a vybrušování každého verše, takže některé z nich působí poněkud nedotažené. Zato se básník – což je další překvapení – často dopustí zřetelného sarkasmu, parodování, narážek pro zasvěcené (báseň „Redakce“, ale i například „Dekadence Now!“), a na druhé straně dokáže nikoli již jen opatrným náznakem načrtnout, ale doslova vyřít drásavé milostné verše. Těch je ve sbírce celý trs („Hyalit“, „Email (0)“, „Loučit se...“), stejně jako básní, které těží z autorova civilního povolání učitele angličtiny. Jde často o momenty vybočující, či přímo mezní, podané s ironickou nadsázkou, jako třeba v básni „The bloody class“: „*dnes na semináři / na povídce / anjely carterové / z nedostatku slov / nad popisem / fosforeskujícího lesa / počal jsem znenadáni / výt a vyl jsem a / studenti se mnou / smutně vyli / bez ohledu na / polední hodinu / na to že / daleko je slunovrat / vyli jsme dobrých / pět*

ŠTĚPÁN NOSEK NA SVOBODĚ

minut / co taky dělat / na semináři / nad povídkou / anjely carterové / jediný světlý okamžik / v dějinách školství. Ubíjející všednost a bezvýchodnost životní rutiny, a dost možná i milostný stesk se otiskly i ve zřejmě nejsilnější básni „Život je jinde“. Ano, „šanci na úkryt neskýtá už ani fiktivní, gramatický čas“, takže nezbývá než doufat, že život je skutečně jinde. Ve snění? V poezii...?

Ne že by se při svém obratu autor „ztratit v překladu“ (básník je také překladatel z angličtiny a v jedné z básní činí narážku na film *Lost in Translation*). Jeho poezie stále zůstává velmi vizuální, občas nadále vděčně pracuje s „filmovými“ či „fotografickými“ motivy *okraje, linie, světla, geometrie*, a to zejména v prvním, temnějším

a až přízračně znepokojivém oddílu *Adorno*, který tak zůstává Noskově prvotně přece jen blíž. Bráno však v úhrnu, jako by se z dvojrozměrného obrazu nyní stal trojrozměrný – plastický, živoucí. Pravda, někdy to autor s konkrétností a snahou vypovídat o realitě „tady a teď“ naopak přežene, takže se místo poezie koná jen ploché pamfletické ušklíbnutí (například „Soumrak východu“ či „Repríza“). Jindy se mu však díky živým detailům podaří dosáhnout přesvědčivosti i v básních, v nichž je tematizováno pozvolné, avšak nenávratné mizení „starého“, málem se chce říct „starého dobrého“ („Elegie“), brutální přežívání ubývající, ale přesto jaksi vzdorně přetrvávající umělecké poctivosti a preciznosti („Decadence Now!“) či svědecké zaznamenávání toho, „*jak to tam mizí / beze stopy práce ubývá / že by ze studu bourali jen v noci*“ v básni „Mirákl“. Nutno ještě podotknout, že Štěpán Nosek je i při své současné otevřenosti – jež se však objevuje jen v některých básních – stále poeta doctus, který své verše zhusta rafinovaně protkává aluzemi a narážkami. Jedna z básní je dokonce prepisem Carverovy povídky *Příjemná maličkost* a autor v „Poznámkách“ naznačuje, co ho k tomuto záměru vedlo.

A titul *Na svobodě*? Ten lze vykládat hned několika způsoby. Jde o svobodu osobní, která je, jak z poezie číší, nakonec spíše chimerou, takže název sbírky nelze číst jinak než ironicky? Jde snad i o nynější „svobodnou dobu“, která je však zároveň „soumrakem“? Možná tak i tak, možná ani jedno. V každém případě jde o sbírku nově nabyté tvůrčí svobody a odvahy. A té si rozhodně cením.

Simona Martínková-Racková

KOSTI, SMRT, ALE TAKÉ VÝRAZNÉ BÁSNĚ V SEVRĚNÉ FORMĚ

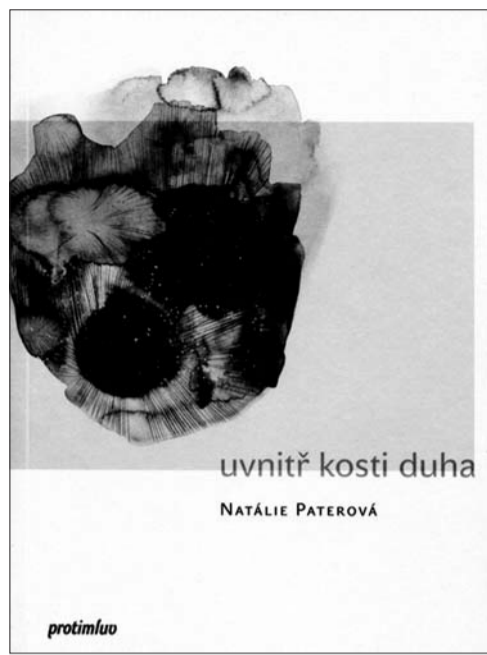
Natálie Paterová: Uvnitř kosti duha Protimluv, Ostrava 2012

Prvotina básničky Natálie Paterové (nar. 1991) hraje na pochmurné struny. Jde o verše obtěžkané expresí, úzkostí a zmarem. Motivicky sbírce dominuje smrt, ve světlejších chvílkách se objeví také zrození (ovšem pozor, smrt číhá hned za rohem, aby té radosti nebylo zas tolik), svět se jeví „rozrzně“ a štěstí je v něm pramálo. Básnička promlouvá většinou k ránu nebo k večeru a využívá ve svůj prospěch efektní časové zlomy. Pohybuje se v různých polohách – od zvláštní depersonalizované účasti-neúčasti (zejména v prvním oddíle) až po živočišnou plnost. Kromě uvedených leitmotivů knihu motivicky protkává také nemoc, udušení, ticho, vnitřní vakuum. Už při letmém listování ze sbírky vyřeznou kosti a smrt. Nutně vyvstává otázka, zda se nejedná o pózu. Řekla bych, že v případě této sbírky je to tak padasát na padasát. Věřím, že zachycené pocity jsou prožitá, občas však jako by byla destrukce až příliš účelová.

Názvy tří oddílů – *aby vešlo ticho*, *ukrojíš hlavu rybě*, *škrábání dna* – naznačují, že lyrický hlas nemá v nejmenším úmyslu okolnímu světu něco ulehčovat a je rozhodnut o něm vypovídat zatížen celou – sotva snesitelnou – vahou lidského bytí. Škrábou ale verše skutečně po dně? Zavedou nás básně do rozveřených dveří, nebo budeme jako čtenáři spíš jen nesměle klepat na dveře? Snaha Natálie Paterové uchopit svět je

patrná. Nabízí zvláštní, neotřelé pohledy, někdy má však tendenci sklouznout k přílišné definitivnosti, která hraničí se zjednodušováním. Co se za verši konkrétně skrývá, je mnohdy známo jen samotné autorce, sevřená výpověď ve vrcholných polohách přesto vyzařuje dostatek napjetí, vibruje za ní celý tušený, hrůzný vesmír: „*Podstata smrti spočívá / v neodvratitelnosti / ticha když ráno / vejde otec.*“ Je zřejmé, že básnička jde při členění básně na krátké verše o zdůraznění zpomalení a znesnadnění čtení, „zadržávání“ řeči, jež má zadržet tajemství.

Paterová je silná v polohách, kdy se přes zakoušenou bolest ujišťuje o tom, že ještě žije, nepokouší se závažně definovat svět a rozumovat: „*Dohoň mě / až budu utíkat polem / smýkni mnou / o zem co neoživí deště / ať po mně zůstane / alespoň rýha*“ („Na hrachu“); a dále v polohách, v nichž zůstává civilní: „*Bolest / škrábne noci / škrábneš dno / kdosi ti počechrá vlasy*“ („V nemocnici“). Tu básnickou antropomorfizaci bolesti nechválím, ale budiž. Snad nejvýraznější je Paterová tam, kde zobrazuje lásku a autentický vjem, to pak nechává vyplout na povrch rtuťovitost – okořeněnou pudovostí a divokostí – a tvoří obrazy vyrostlé z širých polí, plachých pohledů divokých zvířat a prostoru vesnice, jež nese kradmou patinu starodávna. Zemité sepjetí s přírodou a životem pak přináší krásné a především svobodné verše: „*A pak přinesla / králíka zaživa staženého / z kůže / Země polkla a my / se milovali / v tom listí*“ („A pak přinesla...“) Z hájemství zjitřeného vnímání vznikají barvitě obrazy: „*Ocasy lišek polykají tmou /*

oči v domě přivykají šeru / bůh za kostelem / vykašlává krev“ („Svítání“). Osvobození od snahy zformulovat zákonitosti světa dává prostor spontánní vlně, v jejímž proudu se rodí verše s temnou dynamikou a rytmičkou: „*Roztrískám si hlavu / o stěnu pokoje / nechám tě / dokud mi nevyrvše všechny vlasy / pak spolu půjdeme / pohřbívat Moranu*“ („Vlasy“). Tyto básně mimo jiné zaujmou fyzickou bolestí, která se přenáší i na čtenáře. Paterová má rozhodně smysl pro působivé vizuálně. Básně založené na silných obrazech jsou nakonec uvěřitelnější než například mnohé básně o smrti, již je autorka fascinována. Smrt je jedním z nosných motivů sbírky a paradoxně zákeřně ukazuje na její slabiny: autorka totiž

rada nahlíží tam, kam už nedohlédne. Smrt je samozřejmě přitažlivé téma, kříž vidím ale v tom, že kvůli přirozené nevědomosti v této oblasti může výpověď vyznít frásovitě – a nepomohou ani expresivní slova –, co kdo o smrti vlastně ví. Pokud obrazy kromě své brutality – hraničící s hysterií – nepřinesou žádné překvapení na poli poezie, zůstávají jalovou zповědí z deníku mladé dívky: „*Neboť / ty ani vlastně / nic jiného nečekáš / a hrdlo rozetneš si / žiltkou co nechal / otec ráno / na zrcadle.*“ Ve chvílích, kdy se Paterová uchýlí k tomuto způsobu psaní, upadá do křeče a monotónnosti. Posouvá se až do nezvratně vážných poloh, a to jsou chvíle, kdy jde poznat, že těmi temnými verši dost profukuje: „*Pro případ nouze / si schovávám smrt / ve spodním šuplíku / nočního stolku.*“ Čtenář téměř cítí, jak se autorka rozhlíží, snad se nás i nesměle ptá: tak co vy na to? Vzhledem k tomu, že citované verše sbírku uzavírají, budu přísná. Stavět bolest na odív v těchto patetických tónech není sympatické, dokonce ani úplně vkusné. Jen z nitra tlumená beznaděj nás může zasáhnout skutečně básnickým jazykem.

Nicméně i přesto, že se ve sbírce najdou slabší místa (a není to nic divného vzhledem k tomu, jak je Paterová mladičká), nejedná se o nezajímavý debut. Věřím, že s rostoucí zkušeností se stanou verše Natálie Paterové ještě pevnějšími, statečnějšími. Že si básnička dovoli víc hravosti, subverze a humoru. Talent se jí upřít nedá. Polohy, kdy je svá a kdy se nesnaží příliš stylizovat, působí velmi slibně.

Zuzana Kůrová

COKOLIV SE PŘIHODIT NEMŮŽE

Vilja-Tuulia Huotarinenová: Místo ženy Z finštiny přeložila Marika Kimatraiová Dauphin, Praha 2011

Stříbrná knížka s fotografií do kamene vyrýtého ženského torza, křídový papír. Vizuální podoba sbírky finské básničky a autorky několika knih pro děti Viljy-Tuulie Huotarinenové (nar. 1977) jako by byla sama o sobě návodem k svému použití, odpovídá na otázku, jaké je *Místo ženy*. Výjimečné, výsadní, velmi zvláštní a specifické. Zacházet se s ní má s křehkostí a opatrností.

Otevírá mě tedy lesklý poklad a po přečtení několika básní s úlevou zjišťuji, že obálka klame tělem a že postoj autorky má k takové jednoznačnosti daleko. Naopak, její ambicí je dostat do básní přinejmenším „*celou historii ženy*“, a to ve všech poryvech, zákoutích a dědičných liniích, které je schopna zachytit. Rozpíná se časově, na ose mezi minulostí a přítomností, i prostorově, na akrobatické houpavce, snovými i reálnými světy. Ženská poezie, plná ženských postav a ženského vnímání a utváření světa.

Místo ženy je rozděleno na čtyři části, rámované čtyřmi postupně přibývajícími refrény odkazujícími k finské lidové poezii, především k tradičnímu eposu *Kalevala*. „*Koho chleba budeš jít, / toho píseň musíš zpívat. [...] závoj rychle přes ramena / doba ženy, ženská síla. [...] zaujímáš místo ženy / mrtvým na hrob patří kámen.*“ Archaický jazyk se podobá lidovým zaříkáním, které staříčké babky kořenářky pronášejí nad kouzelným amuletem, jenž má ženu ochraňovat před všemi nástrahami světa.

Ženský osud je navázán na až hmatatelnou linii žen, které v rodu předcházejí, ať už žijící či nikoli. Prábáby, báby, matky, se-

stry. Ženy dědí po sobě nejen duševní vlastnosti a tělesné znaky, ale především moudra a dobré rady, snad i zakletí celé „*ženské komunity*“. Žena není bez ostatních žen ničím. Anebo je?

V kontrastu k ženské komunitě, symbolizující silně zakořeněnou tradici, stojí jedinečná žena, ženskou komunitou ovládná a rámcována, hledající své místo mezi ženami i ve společnosti. Jednou z těchto jedinečných žen je Aino, postava z *Kalevaly* (ve finštině jedinečná, jediná). V eposu je příslibena starému muži, kterého ale nechce, a než aby si ho vzala, raději se utopí a promění se v rybu. Aino, žena, jež bere osud do svých rukou a vnímá smrt jako jednu z cest: „*rodové předpovědi, psychózy a kůže citlivá na chlad / háčkovany šátek, korále svázané do uzlu / a křížkový steh: Aino, ruce vzhůru.*“

Na jedné straně je pro ženu její vlastní komunita, její místo v ní, na obtíž: „*je třeba jíst, rozmnožovat se, / nalézt útočiště, než voda vyschne, / nikdo nechce slyšet pláč [...]*“ Ironizuje, kritizuje, vzpírá se společenskému i rodinnému tlaku na vdavky, víře v babské povídačky, rodinným majetkům, reklamním trikům. Ženské starosti se odvíjejí v prostoru mezi připáleným hrncem a datem svatby, přičemž všechny mají v životě stejnou důležitost...

Na straně druhé ale žena sama nachází v tom, od čeho se chce oprostit, smysl a pevnost: „*teď, když bych potřebovala znát rituály, tak je neznám.*“ Rituály, spojené pevně s pamětí, pamětí rodu. Zapomněli na rituály, hranice, ve kterých se pohybujeme, abychom se nekontrolovaně neřítily světem, se vytrácejí: „*zapomněla jsem pozdravovat tu, / která mě naučila krájet chléb / směrem od sebe.*“ Hledající žena říká „*Nevím, o co se opřít*“ a zkouší různé cesty.

Chtěla by se oprostit od své dědičné předurčenosti, ale oproštění provádí bezděčně opět skrze rituál. Chtěla by se zbavit svázanosti, ale nevázanost ji svým způsobem

děsí. Chtěla by se opřít o muže, ale zjišťuje, že muž (který je ve sbírce přítomen buď jako kdosi vysněný, ale nedosažitelný, nebo ten, který nesplnil ženina očekávání) tou pravou oporou není. Pohybuje se v cyklech a začíná pořád znova a znova.

Pnutí mezi vymaněním z tradice a jejím přijetím tepe celou sbírkou. Nápodobu lidové poezie v refrénech rámcuje knihu stejně pevně jako ženu její tradice. „*Nikdo si nemyslí, že přijde zkáza světa / a nepřekročí hranice, ty se posunou / až do doby, kdy se už nebude umírat, / ale každý den přinese nová zrození. / V nebezpečí života / se ženu kolem zeměkoule / až do té doby, než mě zradí moje tělo.*“ Pevná struktura, jejíž pevnost je však třeba neustále zkoumat, a neřízený pohyb v jejích mantinelech.

Sbírkou přeložila Marika Kimatraiová s fundovanou a vědomou oporou v *Kalevala*. Z překladu je cítit intenzivní snaha o co nejpřesnější zprostředkování originálu, o vykreslování obrazů ve stejných odstínech. I přesto (ačkoli neumím finsky, a tak nemožu překlad posoudit skutečně do hloubky) mi často přebásnění připadalo jaksi nepatřičné, neobratné, narážela jsem na nedostatky v češtině („*jestli to někdy ne-nabere konce*“ atd.). Obrazy, velmi silné a barvitě, jsou tvořeny příhodnými slovy (jejichž hledání muselo být mnohdy složitě), vidím ten obraz před sebou, dokážu ze slov rozeznat, co asi bylo v původním textu. České verzi ovšem chybí síla básnické řeči, kterou, věřím, disponuje originál. Silou, kterou bych se ráda cítila zasažena, ale vlastně si ji musím trochu domýšlet. Problematické mi u překladatelky připadá spíše než volba jazykových prostředků nepřesné a nepřesvědčivé zacházení s nimi, a to především v básních, kde neumělost (která u nápodob lidové poezie není na obtíž) již zjevně není záměrem.

Tato poezie koření v pohanských i křesťanských obřadech, v pohádkách a zaříkáváních, v lidových výjevech i detailech ztělesňujících domov, ritualizovaných, my-

tizovaných. Ty jsou v intenzivní konfrontaci s atributy současné ženy, realita se mísí s minulostí a fantaskními, často až apokalyptickými, někdy brutálními ději; není jasné, jaké je vlastně místo ženy v tomhle podivném světě. Finská básnička překvapuje neotřelým zacházením s motivy i pojmy, dokáže s opatrností brát do rukou křehké nuance vzpomínek, ale také včas ironizovat přílišnou přecitlivělost, kdy by mohlo hrozit, že sklouzne ke kliše nebo sebelitosti.

Vilja-Tuulia Huotarinenová mi v něčem připomíná obraznost Hertý Müllerové. Vyvstávají přede mnou výjevy, rituální úkony, na podivných místech podivné věci, jejichž smysl neznám, ale cítím, že ho svou vlastní cestou mají. Věřím smyslu zdánlivě nesmyslného, ale silného rituálu. Obrazy pocházející z představ, snů, starých zvyklostí a předmětů, jejichž původ a souvislost už všichni zapomněli: „*spolehlivé ruce sester, když mě zvedají do náruče / strkají do mých úst ovocnou / pecku* –.“ Moudra, jejichž kauzalita není zřejmá, přesto zůstávají důvěryhodná: „*Když otevřu okno, / obrázky odletí pryč / nešťastnou náhodou, jako když se přihodí to, / co se přihodit má.*“

Sbírka není zповědí jediné ženy. Básnička je fascinována ženou jako entitou. Je unesena ženskými osudy, příběhy ženského rodu. Nepíše jen pro zachycení vlastních prožitků, ale pro vytvoření obrazu něčeho obecnějšího. Každou básní jako by chtěla obsáhnout vše, celý osud, celý život, celý vesmír. Nachází ženskou moudrost a chce jí předat dál. Místo ženy vidí mezi ženami, mezi nimiž „*probíhá hranice, která nás od sebe nedělí*“, kde je však třeba udržet si potřebnou míru vlastního prostoru.

Obraz a odraz ženy hledající návod k použití světa, který má přeci jen jistý řád a věci a lidé v něm mají své místo. „*Cokoliv se přihodit nemůže. / Kdokoliv zítra zemřít nemůže. / Měj na paměti toto tvrzení, mapu, / které se drží miliardy rukou.*“

Světlana Kopřivová

VÝRAZ A KRITIKA

Eva Uhlířová: Vůle k tvorbě
Uspořádala a doslov napsala
Jana Patočková
Institut umění – Divadelní ústav,
Praha 2011

Soubor textů divadelní kritičky a teoretičky Evy Uhlířové (1933–1969), sestavený Janou Patočkovou, je důležitým příspěvkem k české umělecké publicistice. Uhlířová totiž reprezentuje osobní zaujetí s hlubokou erudovaností.

Knihu *Vůle k tvorbě* tvoří jak autorčiny divadelní studie, tak recenze uspořádané v chronologickém pořadí (nejstarší je z roku 1957, poslední byla napsána v roce 1969). Možná se zdá, že je nutné pojednat o obou složkách celku zvlášť. Vždyť recenze je jaksi jiná „disciplína“ než studie. Jsem však přesvědčen o tom, že takové dělení není nutné bezpodmínečně, a to zejména proto, že u Uhlířové lze v textech vysledovat základní jednotičí linii, která se svazkem zřetelně vine. Mám na mysl něco, co bychom mohli shrnout mottom „být práv dílu“. Jedná se tedy o základní postoj k umění, o otevírání díla, které není vedeno apriorními předpoklady, nýbrž touhou nechat se dílem prostoupit a zároveň v reflexivním ohledu zachytit, objasnit jednotlivé momenty, které jsou pro jednotu díla určující. Uhlířová ovšem nepostupuje v abstraktních, kontemplativních krocích. Celý tento pohyb afekce je totiž krytý otázkou, jak dílo hrát a chápat v současné době. Divák má být zasažen. Proto se látka musí uchopit nově a invenčně, aniž by došlo k deformaci předlohy.

Již první studie (napsaná spolu s Janem Císařem) souboru zabývájícího se dílem Romaina Rollanda (nazvaná *Člověk v revoluci. O pravý smysl*) je charakteristická sna-

hou o porozumění jednotlivému v kontextu celku Rollandova díla, a zároveň o porozumění pohybu uvnitř tohoto celku. V Rollandově díle spatřuje Uhlířová artikulaci konfliktu mezi dvěma zásadami, které se navzájem podmiňují: „*Revoluce nemůže a nesmí zničit nespravedlivě člověka, který stojí v jejích vlastních řadách, nechce-li podkopat půdu, na níž sama stojí. Spravedlnost pro všechny lidi nesmí se vykoupat nespravedlivým násilím vůči jednomu člověku, bojuje-li tento člověk na straně revoluce, jak je tomu u Rollanda vždycky [...] tragický konflikt neprobíhá v rámci antagonistického rozporu mezi přívrženci revoluce a jejími odpůrci, nýbrž linie boje probíhá uvnitř revolučního tábora [...] mezi lidmi, kteří bojují v podstatě za totéž*“ (s. 9). Podle Uhlířové je tento konflikt, jak je Rollandem nastolen, neřešitelný, ale Rollandova dramata jej neustále nastolují, v čemž se odráží situace, která byla také dobově aktuální. Zmíněný konflikt je Rollandovým leitmotivem; v rámci této totality lze však postihnout i pohyb. Rollandova první díla promítají problematiku revoluce do mravní oblasti, kdežto v pozdější tvorbě přebírá důležitost problematika třídní (což samozřejmě souvisí s tím, že na konci třicátých let Rolland rozpoznal hlubší zákonitosti ve vývoji revoluce, jak píše Uhlířová).

Dobová rétorika je na této rané studii velice patrná (s postupujícím časem lze sledovat proces „emancipace“ Evy Uhlířové od jistých politicko-estetických regulí). Zároveň se ale nejedná jen o aplikaci dobové ideologie na umění. Uhlířová si všimá, jak už jsem uvedl, vnitřního smyslu Rollandových děl a vyvozuje z nich také důsledky soudobé; čili jak vůbec tato dramata hrát „zde a nyní“: „*Domníváme se, že pro režiséra vyplývá nutnost vyloučení jednoho ze tří možných pojetí hry, totiž takového, které by ospravedlňovalo falešnou zásadu, že v určité*

situaci, za určitých okolností, je nutné dopustit se nespravedlností a zločinů pro domnělý zájem vlasti“ (s. 11). Pojetí, které si dílo žádá, jak je Uhlířová přesvědčena, spočívá v tom, že se konflikt předloží divákovi s veškerou naléhavostí tak, aby recipient cítil, že „*jde i o jeho vlastní problém*“ (s. 11), že se jedná o otázky, na které musí hledat odpovědi ve svém vlastním svědomí. Afektivita, zasaženost, poranění.

Tyto jednotlivé poznámky jsou konfrontovány s praxí; s inscenací *Hry o lásce a smrti* v olomouckém divadle. Jak jsem napsal výše: Uhlířová je přesvědčena o tom, že umění má předvádět základní existenciální situace. Svůj cit pro artikulaci problematiky určitého díla autorka opakovaně uplatňuje také v případech Ionescových dramát. Nejenže se tak ukazuje autorčina obeznámenost s trendy soudobého umění, nýbrž také snaha o kritické vyrovnání se zahraniční produkcí, včetně možného uplatnění těchto poznatků či výsledků jednotlivých analýz v domácí divadelní dramaturgii. O Ionescově hře *Židle*, poté co dramatika zasadí do kontextu uměleckého dění, Uhlířová píše: „*Formální kvality hry jsou nepopiratelné. Myšlenka uvést na jeviště imaginární postavy není ovšem nová – je častá zejména ve starším typu dramatu, například ve francouzském barokním divadle. Ionesco ji však nově užil, aby tak zintenzivnil pocit tragiky až do úděsné vize*“ (s. 59). Tedy nikoli bezmyšlenkovitě přijetí novosti, nýbrž pojmenování jednotlivých aspektů díla. Pro Uhlířovou typické: snoubení erudovanosti a nedogmatickosti za účelem porozumění, kladné hodnocení snahy o vyjádření nové výrazové formy. A právě tento cit pro vývoj v umění je podstatou jejich studií: uvést to, co je nové – být v obraze – kriticky zhodnotit. Uhlířová si váží her Václava Havla (zejména *Zahradní slavnosti*, viz *K autorské metodě Havlovy zahradní slav-*

ností) a podrobuje analýze jejich jednotlivá provedení (*Potřetí méně než poprvé*).

Větší část *Vůle k tvorbě* tvoří recenze tuzejských divadelních představení: od inscenací Národního divadla v Praze po představení oblastního divadla v Benešově. Všem těmto recenzím (a studiím také) je společně zkoumání výrazu a provedení inscenace, včetně důrazu na režisérské pojetí a celkový dramaturgický plán té které scény. Uhlířová je velmi často kritická, avšak její poznámky nevzbuzují dojem negativní kritiky pro nic za nic. U problematických momentů inscenace je čtenáři objasněno, v čemž spočívá selhání: „*Premiéra (Goldoniho Poprasku na laguně, pozn. M. Ch.) měla – přes zjevný elán herců – ještě několik nedostatků. Zcela nezvládnuty byly písňové vložky (ostatně celkem zbytečné, ilustrativní), vázla souhra. Herci, postupně přicházející na scénu, nevčleňovali se plynule a bezprostředně do hry, kontury jednotlivých mizanscén byly příliš zřejmé*“ (s. 93). Za nepovedenou inscenaci je podle Uhlířové velice často zodpovědný režisér a jeho nedostatečné (lépe řečeno často až smyslu díla odporující) pojetí díla a vedení herců. Vlastně se tak znovu ukazuje motiv, o kterém jsme mluvili. Uhlířová vcelku pozitivně hodnotí moderní vývoj umění, ale esencí inscenace pro ni vždy zůstane fakt, že musí „být práva dílu“. To samozřejmě nezatrácuje možnost variace, ba si myslím, že nutnost variace například klasičtějších her je diktována onou otázkou „*jak hrát dílo zde a nyní*“; ovšem „*mysl*“ se vytratit nemá. Právě deformace základního směřování či jeho nedostatečné provedení Uhlířové vadí nejvíce.

Vůle k tvorbě je tak jedním ze zásadních přírůstků v oblasti české umělecké publicistiky a reprezentativním výběrem z textů Evy Uhlířové, teoretičky, které zcela jistě patří místo v historii české divadelní kritiky.

Martin Charvát

JINÝM POHLEDEM

Václav Hájek: Jak rozpoznat odpadkový koš. Eseje o stereotypech ve vizuální kultuře
Labyrint, Praha 2011

Vedle dlouho dřímající edice Fresh, věnované mladým českým prozaikům, spustilo nakladatelství Labyrint také novou edici Fresh Eye (Jinýma očima), která se bude soustředit na esejistické texty neotřele komentující vizuální rozměr světa kolem nás. Prvním svazkem edice je útlá sbírka nerozsáhlých esejů Václava Hájka (nar. 1974), jehož příspěvky možno znát z časopisů *A2*, *Art+Antiques*, *Labyrint revue* nebo z blogů *Malý teoretik* a *Vizuální studia*. Hájkova knížka obrací svou pozornost k poměrně široce chápanému poli dnešní vizuální kultury, do něhož patří mimo jiné masmédi, reklama, kinematografie, popkultura a výtvarné umění. Představuje tak jeden z příspěvků k prudce se rozvíjícímu a i u nás stále populárnějšímu studiu vizuální kultury; jen v roce 2012 byly vydány kupř. klasická oborová příručka Nicholase Mirzoefy *Úvod do vizuální kultury* (nakl. Academia) nebo internetové glosy Mileny Bartlové *Obrazy a události: komentáře ke zdejší vizuální kultuře 2010–2012* (nakl. VŠUP).

Inspirován Rolandem Barthesem (jak autor ostatně doznává) pojmenovává a komentuje Hájek na základě reflexe výše zmíněných oblastí stereotypy, ideologické konstrukty a manipulativní strategie, jejichž existenci snad nejasně tušíme. Jeho pozice je tedy především pozicí pozorovatele soudobého světa přeplněného vizuálními podněty – prvotním impulsem jeho textů bývá často snaha porozumět obra-

zům, jež současnost přináší. Klade si tak např. otázku, proč se odpadkové koše snaží vypadat jako něco jiného než odpadkový koš, nebo proč se obvykle kolem Vánoc vyrojí ve zvýšené míře erotické či pornografické reprezentace Sarty Clause. Autor ovšem rovněž poukazuje na přítomnost sledovaného fenoménu i v předešlých staletích a načrtává zběžně jeho dějiny. Třeba v případě svlékání z kůže tak poukazuje na posun významů od původního mučednického trestu k dnešní kosmetické praktice a snaze strhnout oponu, proniknout k pravdivé realitě.

Nutno podotknout, že Hájkovy eseje představují typ myšlení, kterému v českém kontextu pšenka příliš nekvete. Přestože je na autorovi patrná odborná erudice, výrazná poučenost poststrukturalistickým a psychoanalytickým uvažováním, nepřináší kniha vědecky soustředěné analýzy ukotvené v zpracované metodologii a důkladné evidenci materiálu. Hájkovo myšlení, označené Lubomírem Konečným v doslovu jako „*blogovité či klipovité*“, je osvobozujícím způsobem uvolněné, přelétavé (až asociativní), vyznačuje z něho rozkošnické potěšení z nezávazné klouzavého pohybu po významech. Zároveň ale neztrácí ze zřetele pozorovanou věc, drží nit výkladu a občas si neodpustí vykroužit jí lehce ornamentální dekor. Hájek z dnes již nepřehledného množství mnohdy protichůdných koncepcí, teorií a metodologických přístupů humanitních věd bestarostně vybírá ty, u nichž nachází jisté styčné body, a těží z jejich vzájemného oplodňování. Výsledkem tohoto imaginativního myšlení jsou osvěžující, vtipné i podnětné úvahy a komentáře, prokládané někdy osobní (zejména dětskou) zkušeností. Pravda, čas od času text proteče až

příliš hladce a nezanechá po sobě žádné stopy, ale většinou se autorovi daří přinášet neotřelý pohledy na zdánlivě známou skutečnost kolem, jak si edice klade za cíl. Nejobjevnější se pak Hájek jeví tam, kde se zabývá opomíjeným, protože marginálním detailem, jako jsou bakterie, hlína, knedlík, chodidlo, cíp, pohled přes rameno nebo obrazové metafory firemní filosofie.

Srovnáme-li autorův způsob prezentace myšlenek s výše uvedenou Milenou Bartlovou, s jejímiž komentáři vykazují Hájkovy texty řadu žánrových podobností, vyjeví se rovněž jeho naznačená charakteristika. I Bartlová je čtivá, ale analytičtější, ukázněnější a serióznější, neboť hlouběji koření ve vědeckém diskursu. Jakožto kunsthistorička také koncentruje pozornost především na výtvarné umění.

Důvody Hájkova specifického stylu psaní je možné nacházet v eseji výmluvně po-

jmenovaném *Žvásty o umění* s podtitulem *Jak to zařít, aby umění zajímalo ještě méně lidí*. Autor zde hovoří o svých rozpacích z vyprázdňených formulací odborného diskursu a o fatální nesdílitelnosti osobního estetického prožitku. Tento prožitek nevnímá Hájek jako samotné téma psaní o umění, jedná se spíše o nevyslovený impuls dodávající energii výkonu kritické reflexe ostatních okolností: „*Jediná cesta, jak psát smysluplně o umění, je nepsat o něm. Jediná možnost spočívá v komentování kontextu děl, něčeho, co se nás osobně týká a co i diváci znají*.“ Hájkovy texty jsou tak vzácným spojením uměřeného odborného, srozumitelného slovníku, popularizační čtivosti a bystrých postřehů hravě ironického pozorovatele. Poněkud nadsazeně by se dalo říct, že jde o intelektuální popcorn v tom nejlepším slova smyslu.

Zdeněk Brdek

INZERCE

ANALOGON
 SURREALISMUS - PSYCHOANALÝZA - ANTROPOLOGIE - PŘÍČNÉ VĚDY

Předplaťte si!

Revue ANALOGON 2013

Za tři čísla ročníku zaplatíte jen 449,- Kč [150,- Kč za 1 číslo]
 Cena v běžném prodeji = 567,- Kč [189,- Kč za 1 číslo]

ANALOGON 69/I-2013: Řízněme do toho / Rozetněme to! (Ke stavu společnosti A. D. 2013);
 ANALOGON 70/II-2013: Cesta do výšin Noci (Noc jako fenomén, metafora, inspirace);
 ANALOGON 71/III-2013: Abstraktní a konkrétní (Dva póly moderního umění)

Objednávejte na: www.analogon.cz

Fascinující je, kolik národ český během volební kampaně kandidátů na presidenta vymyslel vtipů a glos. Nechtěť ať se toto plodné úsilí nezmění v úhor. Nicméně jsem si dal s horníky mezi Duchovem a Mostem tu práci, abych je v hospodských debatách přesvědčil o tom, že Vladimír Franz opravdu stojí za to. Pak mi řekl jeden Tomáš z dolu Bílina: „Fakt bych ho volil, co si vo něm řek, sem si vzal jako důležitý, ale když se v tý debatě neuměl ani vyžvejknout, ověřené titulama a navíc umělec... Představ si, že bych ho volil, von by vyhrál, mluvil by jak blekota a já bych za to dal přes hubu tobě, páč von by byl daleko. Byl bys rád?“

Co anglofil vím, že vysoké je ovlivněno nízkým, například, že odrhovačky, které dnes zpívají anglické děti na venkově, znal už Shakespeare a dle toho psal, a tedy podle toho, co dnes víme my, vysoké je ovlivněno nízkým, čili co je nahoře, je dole, a víc toho není k pochopení. Tragédie Čechů spočívá v tom, že nevědí ani to, co je dole. Poláci však zase vnímají jen to, co je nahoře. Spojení je tak lákavé. Ale oni nás otravují svinskými výrobky, český sigris otráveným chlastem. Napadněme je! Spojme se! Češi si naivně myslí, že díky bestsellerům typu *Gottland* z nás mají Poláci plezír. Ani hovno! Vnímají nás cirka jako rytíři černého řádu Núby ve filmu Leni Riefenstahlové, a to v tomto stylu: *Kdysi byli bojovníky*.

Když už v takovém časopise jako *Respekt* chválí naši rubriku, říkám si, ejhle, za námi je dobrá práce. Tuto dobrou zvěst mi sdělil kamarád v pivnici U Ptáčků v Teplících. Byl to však učitel, opilec a řadový pankáč a jeho paměť nebyla dokonalá. Ve školství se strpí kdejaká havěť. Naštěstí jsem zmíněnou glosu objevil. Byla to chvála celého časopisu *Tvar* od Emila Hakla, který zdůraznil, že *Tvar* už není „zpruzený sektářský plátek“. Nicméně Hakl mimo jiné vítá nový román Petry Hůlové, což dalo jeho glose název, a tudíž ji nebylo pro mne lehké najít. A tu se ptám, *Respekt*e, možná neumím takové romány psát jako Petra Hůlová, ale je ve mně více ženské duše – precizlivě –, tak proč vypíchněte Hůlovou? Kde jsou ty časy, kdy se kvalita ženské literatury měřila podle krásy našich žen a rychlosti našich tiskáren?

Přišla mi loni připomínka, abych poslal svou fotku do knihy *Sto nejlepších českých básní*. Napadlo mě ihned, že fakt, že jsem báseň nenapsal, mě v této lize posunul na první místo, omyl redaktora byl však pravdou. Martin Stöhr se mi pak omluvil a poslal mi po spěšném poslu několik růží se slibem, že snad nějaké další číslo *Hostu* bude o severních Čechách, lokalitě, jež se prý možná vyrovná uměleckým kvasem Budějovicím a Zlínu. Tato epizoda mě přivedla k nápadu vyhlásit soutěž o *nejzajímavější časopisecky publikovanou povídku*. Komise ve složení Albert Krásno, Hugo Hugo, Pavel Jazyk, Lux von Dux a Alexander Nihilovskij pročtena všechny *Tvary*, *Hosty* a *H_aluze*, nahlédla do časopisů ostravských a královéhradeckých a tu je resultát: Peter Getting –

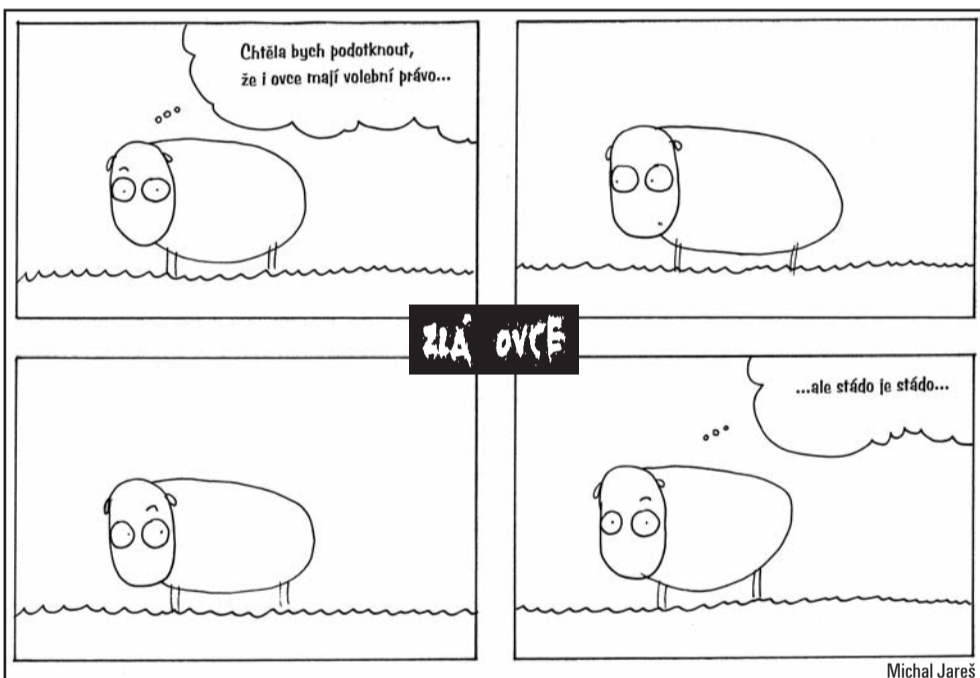
Tragikomiks (Host č. 6/2012). Podotýkám, že tento roztomilý nápad nás přiměl přečíst všechny prosaické texty ve zmíněných časopisech, což je kupodivu pouze bizarní záliba jen několika málo renomovaných autorů a výstředních nakladatelů, již tyto časopisy čtou.

Napadlo mě nedávno, když v zimě kapku sprchlo a vzápětí utuhlo, že by nebylo špatné vyrazit na Radobýl – ano, ten vršik, z nějž stačí pohled na hořící předměstí, a básník typu K. H. Máchy dostane vrhnutí dolem i horem. Vyzval jsem k této cestě po ledové krustě řadu jedinců schopných zraleho úsudku, komunikační síť Svatavy Antošové však mlčela. Doma jsem pochopil proč. Recenze ve *Tvaru* od Vitka Kremličky ji zkrustila nepochybně už v redakci. Odpustím obrát „*Teplice je to město u Ústí*“, ale věnovat z celé recenze samotné knize zhruba třetinu textu není lovely. Uvažoval jsem nad tím, že bych si zahrál na Kremličku a napsal recenzi na sbírku Milana Děžinského, která by z 90 % ležela na sdělení, že v roce 2003 jsem mu v bitovském motorestu prodal pihu. Dovedu si pak představit, jak by on sám ani se svým nejlepším kámošem netáhl na tu jejich českou národní horu. Byl by zkrušen. Hloupá kritika nasere, nepochopení zdrtí, odhalení sejme, ale co si člověk počne s tím, že *nicht nichtet?* Ode mne snad, ale od Vitka čekám, že *echt echtet, etwas etwaset*. Můj nakladatel dal všechnu svou víru tomu, že e-knihy budou stejně prodejné jako jiný artikl, řekněme jako knihy. Věnoval tolik úsilí mým knihám, aby dokázal, že e-kniha může nabídnout stejnou krásu, ano

krásu jako kniha klasická. Žádný boom e-knih v krásné literatuře se však nekonal. Na jedné straně jsem hrozitánsky rád, na druhé straně jsem neměl na dárky a co horší – neměl jsem ani na to, se za své love ozřat. Naštěstí jsem však našel ve sklepe zlaté zuby po dědovi. Ve zlatnictví mi řekli, že berou jen čisté zlato. Tak jsem vzal kladivo a vymlátil z toho zlata dědovy zuby. Jaképak copak, vím, že bych ty zuby vymlátil z kohokoli. Nejsou zuby po životě. A všechny zuby nejsou myšlenky, jak píše Poe v *Berenice*. Ale až to zlato dojde, ke slovu se dostanou e-knihy, vydělám majlant a zjeví se můj děda, a on co milovník a vazač knih mi vymlátí i mé e-zuby.

Patrně si málokdo z nás nyní vzpomene, co dostal k Vánocům. Ano, novou klávesnici, op-artové šaty, bílou košili, britskou vlajku, inu krásné věci, které rádi dáváme a dostáváme. Kluci dostávají modely letadel a lodí, ti tupější pak rozličné počítačové hry. Někteří však již řadu let, ano i desítky let dostávají pouze určitý typ darů. Ten oblečky na stále objemnější břich Batmana, za zase khaki tanga a ten – o něm bude řeč – dostal 106 pindíků od člobrda. Tentokrát to byl opravdu bohatý ježíšek, ale uvedl mě do nemilé situace. K tomu, abych měl 5 tisíc pindíků, mi jich chybí pouze 47. Kde je však vzít? Netvrdím, že jimi změním běh světa, ale přece jen – nelze to vyloučit. Uctivé žádám možné dárce, aby své figurky od člobrda, hry zvané *Mensch, ärgere dich nicht*, které mohou postrádat, odevdzali redakci *Tvaru*, případně po dohodě přímo mně.

Patrik Linhart

OHNSKO

PRSTARÉ ZRCADLO HVĚZD

V roli Ježíše exkluzivně Kamil Strihavka! Hvězdy zná po jméně každý. Zato, námátkou: v roli Ježíše exkluzivně Michal Šanda... hm. Básníky nezná nikdo. Není divu, jsou dost divní. A líní! Třeba *Král nic nedělá*. Na pražské premiéře brněnského filmu Petrovi (Královi) ladily kalhoty s kobercem (hněď) Ponrepa a svetr i sako s oponou (šed') téhož... co je to vůbec báseň? Nitra svého tvůrce mapa? A pokud ano, kam podle ní dojdeš? Na nechráněná území? Do *Země nikoho*? Tu prý Foglar stvořil pod dojmem Prokopského údolí, kam chodíval se svými hochy. Stopy jsou tam po nich dodnes. Stačí otevřít oči. Nebo zavřít. Jestřábe, největší básníku a kompas mé dětské duše, zdrav buď!

Dnes se to, odpusť mi, nedá moc číst, než i díky tobě chodím i po Praze s kompasem a mapami Klubu českých turistů. Přesto bloudívám. Na to se tajně těším nejvíc. Nenápadně tomu pomáhám. Potkám tak, co jinak nepotkal bych. Třeba v rokli mezi Modřany a Komořany studánku. Nedávno ji vyčistily děti ze základní školy Na Beránku. Daly jí jméno *Ovečka* a s p. učitelem ji opentlily Skácelovými verši o vodě. Na lístečkách připnutých rýsováčky. Dojalo mě to víc, než bych čekal, kdybych čekal. A na závěr zbrusu novou anekdotu (napadla mě právě v té rokli): *Říká dáma králi: „A co že jste pořád tak s věží?“* Povědomá? Proslýchá se, že už nelze přijít s něčím novým. Pořád lze ale přijít a vyčistit studánku.

Milan Ohnisko

VYSOKÉ PODPATKY

HEJ, PANE ZAJÍCI!

Never more říkám většinou já. A jedna epizodka to nemůže změnit. Tvrdí o sobě, že je básník, ale sbírku nevydal, blondáček. Že visí denně na totemu? Tak se z něj písmák nestane. A nick *lapin agile* v jeho případě zavádí vyložene na slepou stopu.

Umělec, poeta! Kdyby byl, nemusel by okounět na každém čtení. Seděl i na roční bilanci české literatury, jen aby byl slyšet v rádiu. Jaké jsou tedy trendy v poezii? V tom přece nikdo nemusí tápat. To každý rok někdo udělá. A na přehlídku *haut cou-*

ture české poezie jsou dva. Kritik a arbit. Jako v Americe. Tam se už přes dvacet let vybírá ta nejlepší básnická úroda. Na Den díkůvzdání si může každý Američan přečíst to nejlepší poetické zrno.

Letos na tu žatvu byla sama jedna žena. Ale typograf mohl být spokojený, tradici dvou jmen na obálce zachovala. Citlivý člověk. Pro letošní ženskou čtení nešetřil různou (je in!). To první svazek vypadal jak parte české poezie. A byla to dobrá změna. S editorkou se totiž dokonale shodneme (cituji ze strany 200): „*Jestli něco spolehlivě zabíjí, pak především plochost.*“ Také po

mne jsou pokaždě zklamáním básně na jedno použití. I já miluji autory, kteří umí dokonale přesvědčit o vlastní pravdě. Pak teprv dosáhnu toho pravého vnitřního napětí. I já hledám dobrodružství! A nejlepší jsou extrémní polohy!

Měla jsem památníček. Taky se zlatou ořízkou. Ale sto vzorků jsem opravdu nenabírala. I když ani v téhle knížce letos počty nějak nesedí. 100 básní od 64 básníků, tedy 15 básniček a 59 básníků. Někteří jsou tam dokonce třikrát! Mohl být, mazanej králíček, šedesátý. No, nejsem si úplně jistá... Kdo že je ta Elsa Aids? I tak

vychází jedna básnička na čtyři básníky. Když už se zaokrouhlil počet básní, mělo by se usilovat o genderovou vyrovnanost. Tak do roka a do dne!

Vaše Melissa Pink

P. S.

Chtěla jsem ještě zajít do hloubky. Recenzovat alespoň pár básní. Hlavně: Jak to strašně rychle stojí. Och svalnatá hmoto. Rozevírání. Jemné pohyby věci. Ostrá motyka. Černé údery. Na plný plyn! – Ale mám jen 2025 znaků!

Ročník XXIV. Vydává Klub přátel Tvaru. Vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky a Nadace Český literární fond. Šéfredaktor Adam Borzič. Redaktoři Roman Kanda (zástupce šéfredaktora), Svatava Antoňová, Wanda Heinrichová (recenze) a Michal Škrabal. Tajemnice Andrea Bláhová. Korektorka Petra Patáková. Předseda Klubu přátel Tvaru Pavel Janoušek. Adresa redakce: Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, telefon 234 612 398, 234 612 399. E-mail: redakce@itvar.cz. Redakcí nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Podle grafické osnovy Lukáše Pertla úprava, sazba a zlom programy QuarkXpress 7.5 a Adobe Photoshop 7 CE Stanislav Dvorský. Ilustrace na titulé straně Mikuláš. Tisk Calamarus, s. r. o., Praha. Rozšiřuje A. L. L. Production, spol. s r. o., Mediaservis, a. s., PVS, a. s., Mediaprint-Kapa a redakce. Předplatné ČR: Call Centrum, tel. 234 092 851, fax 234 092 813, e-mail: predplatne@predplatne.cz, http://www.predplatne.cz; redakce Tvaru. Předplatné SR: L. K. Permanent, s. r. o., P. P. č. 4, 834 14 Bratislava, tel. 00421 7 444 537 11, fax 00421 7 443 733 11. Objednávky do zahraničí: A. L. L. Production, spol. s r. o., Hvoždanská 3-5, Praha 4 a redakce Tvaru. Předplatné může být hrazeno v eurech. Distribuce pro nevidomé: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR – SONS – Na Harčově 9, P. O. Box 2, 190 05 Praha 9, tel. 266 038 714, http://www.brailnet.cz